

Գիրքը հրատարակվել է Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի հայաստանյան միջեկեղեցական բարեգործական Կլոր սեղան հիմնադրամի հովանավորությամբ

ՀՀ դատավորների միությունը շնորհակալություն է հայտնում
ՀՀ իրավաբանների միությանը, ՀՀ փաստաբանների
պալատին, Հայ երիտասարդ իրավագետների միությանը,
Զարգացման հայկական ինստիտուտին իրենց
առաջարկություններով ու դիտողություններով
ընտանեկան հանրամատչելի իրավաբանական
գրադարանի ստեղծմանն աջակցելու համար

Ընտանեկան հանրամատչելի գրադարանի շարքի մյուս
հրատարակություններին կարող եք ծանոթանալ՝
այցելելով ՀՀ դատավորների միության ինտերնետային
կայքէջ հետևյալ հասցեներով՝

**www.datavor.am
www.judge.am**

ASSOCIATION OF JUDGES
OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

VAHE YENGIBARYAN

SOCIAL RIGHTS

FAMILY LAW MANUAL

***Edited by:* Hrachik SARGSYAN**

President of the Association of the Judges of the RA,
Chairman of Common Jurisdiction Court of Armavir
marz

***Lingvo-stylistic editor:* Amalya HARUTYUNYAN**

YEREVAN
«Antares»
2010

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ

ՎԱՅԵ ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆ

ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՆՐԱՄԱՏՉԵԼԻ
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Խմբագիր՝

Հրաչիկ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ՀՀ դատավորների միության նախագահ,
Արմավիրի մարզի ընդհանուր իրավասության
դատարանի նախագահ

Լեզվաոճական խմբագիր՝ Ամալյա ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Երևան
«Անտարես»
2010

ՀՏԴ 341.231.14
ԳՄԴ 67.91
Ե 472

Տպագրվում է
ՀՀ դատավորների միության խորհրդի որոշմամբ

Ենգիբարյան Վահե

Ե 472 Սոցիալական իրավունքներ.- Եր.: Անտարես, 2010.- 136 էջ:

Ձեռնարկում հարցերի ու պատասխանների միջոցով հանրամատչելի ներկայացված են մարդու սոցիալական իրավունքներին վերաբերող հիմնահարցերը, ինչպես նաև այս բնագավառում ՀՀ օրենսդրությունն ու դատական պրակտիկան:

ՀՏԴ 341.231.14
ԳՄԴ 67.91

ISBN 978–9939–51–176–4

- © ՀՀ դատավորների միություն, 2010թ.
- © Սարգսյան Հրաչիկ, 2010թ.
- © Ենգիբարյան Վահե, 2010թ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ 10

Գ Լ Ո Ւ Խ Ի

Կենսաթոշակային իրավունք

Ովքեր ունեն երկարամյա ծառայության աշխատանքային կենսաթոշակի իրավունք	13
Կրթության, մշակույթի բնագավառների առանձին աշխատողների երկարամյա ծառայության աշխատանքային կենսաթոշակներ նշանակելու ինչպիսի պայմաններ կան.....	13
Ինչպիսի կենսաթոշակային համակարգ ունի Հայաստանի Հանրապետությունը	15
Կենսաթոշակի ինչպիսի տեսակներ գոյություն ունեն Հայաստանի Հանրապետությունում.....	16
Ինչպես է հաշվարկվում կենսաթոշակի չափը	19
Երբ և ինչպես է նշանակվում կենսաթոշակը	20
Երբ է վճարվում տվյալ ամսվա կենսաթոշակը	21
Երբ է կասեցվում կամ դադարեցվում կենսաթոշակ վճարելը	22
Կենսաթոշակառուի մահվան դեպքում երբ է վճարվում թաղման նպաստը.....	23
Ինչ իրավունքներ և պարտականություններ ունի կենսաթոշակային սոցիալական ապահովության վճարումներ կատարողը	24
Ինչ իրավունքներ և պարտականություններ ունի ապահովագրված ֆիզիկական անձը	25

Գ Լ Ո Ւ Խ Ի Ի

Հաշմանդամների սոցիալական իրավունքները

Հայաստանի Հանրապետությունում պաշտպանվում է, արդյոք, հաշմանդամների սոցիալական իրավունքը	26
---	----

Ինչպիսի հասկացություններ են օգտագործվում «Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքում	26
Հաշմանդամներն ինչ իրավունքներ և պարտականություններ ունեն	27
ՀՀ Կառավարությունը հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության ոլորտում ինչ լիազորություններ ունի	28
Ինչպես է իրականացվում հաշմանդամների բժշկասոցիալական փորձաքննությունը	29
Բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմիններն ինչ լիազորություններ ունեն	30
Ինչը կարող է հաշմանդամության պատճառ լինել	31
Որ մարմիններն են իրականացնում բժշկասոցիալական փորձաքննություն	33
Ինչ նպատակով է իրականացվում բժշկասոցիալական փորձաքննությունը	33
Երբ է անձը ուղեգրվում բժշկասոցիալական փորձաքննության	35
Ինչպես է իրականացվում բժշկասոցիալական փորձաքննությունը	35
Ինչ հիմքեր կան բժշկասոցիալական փորձաքննական վարչական վարույթի կարճման կամ կասեցման համար	39
Երբ է հաշմանդամ ճանաչված անձը ենթարկվում վերափորձաքննության	40
Ինչպես է իրականացվում հաշմանդամների դաստիարակությունը, կրթությունն ու մասնագիտական ուսուցումը	41
Ինչպես է իրականացվում նախադպրոցական տարիքի հաշմանդամ երեխաների դաստիարակությունը	41
Ինչպես է իրականացվում հաշմանդամների միջնակարգ, միջնակարգ-մասնագիտական և բարձրագույն կրթությունը	42
Ինչպես է իրականացվում հաշմանդամների մասնագիտական ուսուցումը, վերադրակավորումը և որակավորման բարձրացումը	44

Ինչպես է իրականացվում հաշմանդամների՝ տեղեկություններ ստանալու ազատության ապահովումը...	441
Հաշմանդամների աշխատանքային իրավունքների իրականացման ինչպիսի երաշխիքներ կան	45
Հաշմանդամների սոցիալական ենթակառուցվածքի մատչելիության ապահովման համար ինչպիսի պայմաններ պետք է ստեղծվեն	47
Հաշմանդամներին ցույց տրվող սոցիալական օգնության ինչ տեսակներ կան	49

Գ Լ ՈՒ Խ III

Ձինժառայողների և նրանց ընտանիքի անդամների սոցիալական իրավունքները

Ինչպիսի սոցիալական իրավունքներ ունեն զինժառայողները և ուլքեր են համարվում զինժառայողներ	52
Կենսաթոշակի ինչ տեսակներ են նշանակվում զինժառայողներին և նրանց ընտանիքի անդամներին	53
Որ զինժառայողներն են օգտվում երկարամյա ծառայության կենսաթոշակ ստանալու իրավունքից	54
Հաշմանդամության կենսաթոշակի ինչ պայմաններ և չափեր կան զինժառայողների համար	54
Ձինժառայողի ընտանիքի անդամներին կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական նշանակվում է, արդյոք, կենսաթոշակ	55
Կերակրողին կորցնելու դեպքում ինչքան սոցիալական կենսաթոշակ է նշանակվում զինժառայողի ընտանիքի անդամներին	56

Գ Լ ՈՒ Խ IV

Գործազուրկների սոցիալական իրավունքները

Հայաստանի Հանրապետության գործազուրկ բնակչության համար ինչպիսի երաշխիքներ են նախատեսված ՀՀ օրենսդրությամբ	59
--	----

Գործունեության որ տեսակներն են համարվում «զբաղվածություն»	59
Ովքեր են համարվում «աշխատանք փնտրող անձինք»	60
Ովքեր են համարվում «գործազուրկ»	60
Ինչպես է կատարվում աշխատանք փնտրող անձանց հաշվառումը, գործազուրկի կարգավիճակի կասեցումը, վերականգնումը, դադարեցումը և հաշվառումից հանումը	60
Որ մարմինն է հաշվառում աշխատանք փնտրող կամ գործազուրկ անձանց	61
Ինչպես է կատարվում աշխատանք փնտրող՝ զբաղված անձին հաշվառելը և կաշվառումից հանելը	62
Ինչպես է կատարվում աշխատանք փնտրող՝ չզբաղված անձին հաշվառելը և կաշվառումից հանելը	63
Ինչ փաստաթղթերի առկայության դեպքում է անձին տրվում գործազուրկի կարգավիճակ	65
Որ աշխատանքն է համարվում «հարմար»	66
Որն է բնակչության զբաղվածության պետական քաղաքականության նպատակը	67
Որն է բնակչության զբաղվածության պետական քաղաքականության հիմնական սկզբունքները	67
Պետության կողմից ինչպես է կարգավորվում բնակչության զբաղվածությունը	68
Ինչ լիազորություններ ունի Զբաղվածության պետական ծառայությունը	69
Ինչպես կարող են գործատուները մասնակցում զբաղվածության պետական քաղաքականության իրականացմանը	71
Ինչ իրավունքներ ունեն աշխատանք փնտրող անձինք և գործազուրկները	72
Ինչպիսի լրացուցիչ երաշխիքներ են տրվում աշխատաշուկայում հավասար մրցակցության անընդունակ աշխատանք փնտրող խմբերին	73
Ովքեր են ենթակա գործազրկությունից պարտադիր սոցիալական ապահովագրության	74
Երբ է նշանակվում գործազրկության նպաստ	74

Գ Լ Ո Ւ Խ Վ

Կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված անձանց սոցիալական իրավունքները

Որն է «Սոցիալական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքի կարգավորման առարկան և ինչպիսի հասկացություններ են օգտագործվում	76
Ինչ նպատակ է հետապնդում սոցիալական աջակցությունը	77
Ինչ սկզբունքներով է տրամադրվում սոցիալական աջակցությունը	77
Ովքեր իրավունք ունեն ստանալու սոցիալական աջակցություն	78
Սոցիալական ծառայության ինչ տեսակներ կան	78
Ինչ լիազորություններ ունի ՀՀ Կառավարությունը սոցիալական աջակցության բնագավառում	81
Ինչ լիազորություններ ունի ՀՀ Կառավարության լիազորված պետական մարմինը սոցիալական աջակցության բնագավառում	81
Ինչ լիազորություններ ունի տարածքային կառավարման պետական մարմինը սոցիալական աջակցության բնագավառում	83
Ինչ լիազորություններ ունի տեղական ինքնակառավարման մարմինը սոցիալական աջակցության բնագավառում	87
Ինչ իրավունքներ և պարտականություններ ունի հաճախորդը	84
ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1. ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումները	86
ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի որոշումները	112

ՆԱԽԱԲԱՆ

Մարդու սոցիալական իրավունքները որպես հիմնական իրավունքների տեսակներ երաշխավորվում և պաշտպանվում են երկրի հիմնական օրենքով: Իրենց բնույթով սոցիալական իրավունքները բազմաշերտ են, իսկ դրանց ապահովման երաշխիքները հիմնականում կոչված են ապահովելու մարդու սոցիալական բարեկեցությունը, սոցիալապես ապահով կյանքի պայմանները և այլն:

Մասնավորապես, ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածը սահմանում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունը ինքնիշխան, ժողովրդավարական, սոցիալական, իրավական պետություն է:

Ինչպես յուրաքանչյուր սոցիալական պետության, այնպես էլ Հայաստանի Հանրապետության համար գերակա խնդիր է համարվում հասարակության անդամների սոցիալական ապահովության խնդիրների լուծումը, այլ կերպ ասած՝ սոցիալապես ապահով կյանքի պայմանների ապահովումը:

Հայաստանի Հանրապետությունում հասարակության անդամների սոցիալական ապահովության խնդիրների լուծման իրավական երաշխիք է հանդիսանում ՀՀ Սահմանադրությունը, որի մի շարք հոդվածներ ուղղակիորեն նվիրված են բնակչության սոցիալական ապահովության երաշխիքներին, մասնավորապես՝ ՀՀ Սահմանադրության 14.1, 37, 48 հոդվածները, որոնք ամրագրում են, որ բոլոր մարդիկ հավասար են օրենքի առաջ: Խտրականությունը, կախված սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, էթնիկական կամ սոցիալական ծագումից, գենետիկական հատկանիշներից, լեզվից, կրոնից, աշխարհայացքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելությունից, գույքային վիճակից, ծնունդից, հաշմանդամությունից, տարիքից կամ անձնական կամ սոցիալական բնույթի այլ հանգամանքներից, արգելվում է:

Յուրաքանչյուր ոք ունի ծերության, հաշմանդամության, հիվանդության, կերակրողին կորցնելու, գործազրկության և օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում սոցիալական ապահովության իրավունք:

Սոցիալական ոլորտում պետության հիմնական խնդիրներն են՝ պաշտպանել և հովանավորել ընտանիքը, մայրությունը և մանկությունը, նպաստել բնակչության զբաղվածությանը և աշխատանքի պայմանների բարելավմանը, իրականացնել բնակչության առողջության պահպանման ծրագրեր, նպաստել արդյունավետ և մատչելի բժշկա-

կան սպասարկման պայմանների ստեղծմանը, իրականացնել հաշմանդամության կանխարգելման և բուժման ծրագրեր, խթանել հաշմանդամների մասնակցությունը հասարակական կյանքին, ապահովել հասարակության տարեց անդամների արժանապատիվ կենսամակարդակը:

Պետությունը պարտավոր է իր հնարավորությունների շրջանակներում միջոցներ ձեռնարկել ներկայացված խնդիրների իրականացման համար:

Սույն ձեռնարկում հարց ու պատասխանի ձևով աշխատել ենք ներկայացնել բնակչությանն առավել հուզող հարցերը, ինչպես նաև այն ոլորտների իրավունքները, ինչպիսիք են Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամների սոցիալական իրավունքները, կենսաթոշակային համակարգը և կենսաթոշակառուների իրավունքները, զինծառայողների և նրանց ընտանիքի անդամների սոցիալական իրավունքները, գործազուրկների սոցիալական իրավունքները, կյանքի դժվարին իրավիճակներում հայտնված անձանց սոցիալական իրավունքները: Իսկ ձեռնարկի վերջում հավելվածի տեսքով ներկայացված են ոլորտին առնչվող ՀՀ սահմանադրական դատարանի և ՀՀ վճռաբեկ դատարանի որոշումները:

Ակնհայտ է, որ յուրաքանչյուր սոցիալական պետությունում հասկանալի պատճառներով առավել ուշադրության կարիք ունեն հաշմանդամները:

Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամները մյուսների նման ունեն Սահմանադրությամբ և օրենքներով սահմանված նույն իրավունքները, ազատությունները և պարտականությունները:

Հաշմանդամների իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի ոտնահարման համար մեղավոր պաշտոնատար անձինք և քաղաքացիները ենթակա են պատասխանատվության օրենքով սահմանված կարգով:

Սակայն, որքան էլ պետությունը լինի իրավական և սոցիալական, պետությունում գերակայի իրավունքը, միևնույն է, եթե հասարակության անդամների սոցիալական իրավունքների իրականացման համար պետության մեջ գործուն կառուցագարգեր չսահմանվեն, ապա խոսք չի կարող լինել քաղաքացիական հասարակության ձևավորման ու բարեկեցիկ կյանքի ապահովման մասին:

Սույն ձեռնարկի նպատակն է հասարակությանը իրազեկել Հայաստանի Հանրապետությունում երաշխավորված մարդու սոցիալական

նվազագույն իրավունքների, դրանց իրականացման երաշխիքների մասին:

Այդ նպատակով ձեռնարկի նյութը շարադրված է որոշակի տրամաբանական հաջորդականությամբ և հնարավորինս մատչելի ընթերցողի համար:

Ձեռնարկում հիմնականում շեշտադրված են այն հիմնախնդիրները, որոնք վերաբերում են սոցիալական իրավունքների պաշտպանությանը, առավել խոցելի խավերի շահերի պաշտպանությանը, ինչպես նաև այնպիսիք, որոնք վերաբերում են քաղաքացու և իրավասու պետական մարմինների հնարավոր փոխահարաբերություններին, և կարծում ենք դրանց իմացությունը կնպաստի իրական կյանքում մարդու սոցիալական իրավունքների առավել արդյունավետ պաշտպանությանը:

ՎԱՅՆ ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆ

ՀՀ դատավորների միության գործադիր տնօրեն,
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի դոցենտ,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ

Գ Լ ՈՒ Խ Ի

Կենսաթոշակային իրավունք

Ովքեր ունեն երկարամյա ծառայության աշխատանքային կենսաթոշակի իրավունք

«Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների պետական կենսաթոշակային ապահովության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 14-րդ հոդվածին համապատասխան երկարամյա ծառայության աշխատանքային կենսաթոշակի իրավունք ունեն այն անձինք, որոնց աշխատանքային գործունեությունը մինչև տարիքային կենսաթոշակի համար պահանջվող տարիքի լրանալը հանգեցրել է մասնագիտական աշխատունակության մասնակի կորստի:

Կրթության, մշակույթի բնագավառների առանձին աշխատողների երկարամյա ծառայության աշխատանքային կենսաթոշակներ նշանակելու ինչպիսի պայմաններ կան

Կրթության, մշակույթի բնագավառների աշխատողների երկարամյա ծառայության աշխատանքային կենսաթոշակներ նշանակվում են՝ 50 տարին լրացած և 25 տարվա մասնագիտական աշխատանքային ստաժ ունեցող այն կանանց, 55 տարին լրացած և 30 տարվա մասնագիտական աշխատանքային ստաժ ունեցող այն տղամարդկանց, ովքեր զբաղվել են աշխատանքային գործունեության հետևյալ տեսակներով՝

ա) միջնակարգ հանրակրթական դպրոցների, գիմնազիաների, բուրձնահանքի գիշերօթիկ դպրոցների և դպրոց-գիշերօթիկների, խուլ-համրերի, կույրերի, նյարդային և այլ հիվանդությամբ տառապող երեխաների համար նախատեսված բուրձնատեղիների, առողջարանային դպրոցների, մանկական առողջարաններին կից դպրոցների և ուսումնական խմբերի, երաժշտական, արվեստի և գեղարվեստի դպրոցների, երաժշտական դպրոց-յոթնամյակների, երաժիշտ սաների դպրոցների, զինվորական միջնակարգ մասնագիտական դպրոցների և ուսումնարանների տնօրենները, ուսուցիչները, ուսուցիչ-լուսավորիչները, դասատուները, խուլհամրերի մանկավարժները /սուրդոմանկավարժներ/, կույրերի մանկավարժները /տիֆլոմանկավարժներ/, մանկավարժ-դաստիարակները, դաստիարակ-ղեկավարները /դաստիարակ-

ներ/, ավագ ջրկատավարները, ջրկատավարները, լսողական կաբինետների վարիչները և հրահանգիչները, վարիչները և ուսումնադաստիարակչական, ուսումնաարտադրական մասի կամ արտադրական ուսուցման գծով տեղակալները, ուսումնական և ուսումնադաստիարակչական մասի վարիչները, հանրակրթության համակարգի մեթոդաբանները, բնակչահագործման գրասենյակների մանկավարժ-կազմակերպիչները.

բ) մանկատների, մանկական աշխատանքային-դաստիարակչական գաղութների, մանկական ընդունարանների և մանկական ընդունման կետերի, մանկական ընդունող բաշխիչների, լոգոպեդիկ կետերի և ստացիոնարների, դպրոց-կլինիկաների, երեխաների աշխատանքային դաստիարակության հատուկ դպրոցների տնօրենները, վարիչները, ուսումնադաստիարակչական աշխատանքի գծով /մասով/ տնօրենների տեղակալները, ուսուցիչները, մանկավարժ-դաստիարակները, դաստիարակ-ղեկավարները /դաստիարակներ/, խուլհամրերի մանկավարժները /սուրդոմանկավարժներ/.

գ) տեխնիկումների և միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական այլ հաստատությունների /մանկավարժական, բժշկական, գյուղատնտեսական և այլն/, քոլեջների, աշխատանքային ռեզերվների համակարգի ուսումնական հաստատությունների, այլ տիպի պրոֆեսիոնալ-տեխնիկական կրթության դպրոցների և ուսումնարանների /բացի բարձրագույն ուսումնական հաստատություններից/ դասատուները, մանկավարժները, տնօրենները, տնօրենների տեղակալները, գրադարանավարները, խմբագիրները, մեթոդիստները.

դ) մանկապարտեզների և միացյալ մսուր-մանկապարտեզների վարիչները, ղեկավար-դաստիարակները, դաստիարակները, մեթոդիստ-դաստիարակները, մանկապարտեզների /մանկական օջախներ և մանկական հրապարակներ/ և միացյալ մսուր-մանկապարտեզների մանկավարժ-դաստիարակները, մանկավարժները, մանկավարժ-ղեկավարները, ղեկավարները, երաժշտական ղեկավարները /դաստիարակներ, երաժշտական աշխատողներ/, բուժքույր-դաստիարակները.

ե) մանկական կլինիկաների, պոլիկլինիկաների, հիվանդանոցների, առողջարանների և դիսպանսերների, մսուրների, երեխայի տների, հիվանդանոցներում, առողջարաններում և գաղութներում մանկական բաժանմունքների ուսուցիչները, մանկավարժ-դաստիարակները, լոգոպեդները և խուլհամրերի մանկավարժները /սուրդոմանկավարժներ/.

զ) Մատենադարանի, գրադարանների տնօրենները, փոխտնօրենները, գիտական քարտուղարները, բաժինների վարիչները, ենթաբաժինների վարիչները, մասնաճյուղերի վարիչները, գլխավոր գրադարանավարները, գլխավոր մասնագետները, առաջատար գրադարանավարները, առաջատար մասնագետները, ավագ խմբագիրները, ավագ մեթոդիստները, առաջին և երկրորդ կարգի գրադարանավարները, առաջին և երկրորդ կարգի խմբագիրները.

է) թանգարանների, Մատենադարանի էքսկուրսավարները, կրտսեր, ավագ, առաջատար, գիտաշխատողները, ֆոնդերի և ցուցանմուշների պահպանողները, վերականգնող նկարիչները, թանգարանային հիմնական գործունեության մասնագետները, ֆոնդային և գիտահետազոտական բաժինների մասնագետները, թատրոնների մանկավարժ-դաստիարակները.

ը/ ֆոնդապահները՝ ֆոնդապահ, ավագ ֆոնդապահ, գլխավոր ֆոնդապահ, պահպանող, ավագ պահպանող.

թ) մանկապատանեկան դպրոցների և օլիմպիական հերթափոխի ուսումնարանների մարզիչ-մանկավարժները:

Ինչպիսի կենսաթոշակային համակարգ ունի Հայաստանի Հանրապետությունը

Հայաստանի Հանրապետության կենսաթոշակային համակարգն ընդգրկում է՝

1) պետական (պարտադիր) կենսաթոշակային ապահովագրությունը, որը պետական բյուջեի միջոցների հաշվին երաշխավորում է քաղաքացիների կենսաթոշակային սոցիալական ապահովության իրականացումը.

2) պետական կենսաթոշակային ապահովությունը, որը պետական բյուջեի միջոցների հաշվին երաշխավորում է պետական կենսաթոշակային ապահովագրության համակարգում չընդգրկված քաղաքացիների կենսաթոշակային սոցիալական ապահովության իրականացումը ծերության, հաշմանդանության, կերակրողին կորցնելու և օրենքով սահմանված այլ դեպքերում.

3) կամավոր կենսաթոշակային ապահովագրությունը, որը գործատուների ու քաղաքացիների կամավոր վճարների և դրանց ներդրումից ստացված եկամուտների հաշվին օրենքով սահմանված կարգով ե-

րաշխավորում է ապահովագրված անձանց լրացուցիչ սոցիալական ապահովության իրականացումը:

Կենսաթոշակային ապահովության և կենսաթոշակային ապահովագրության բնագավառում իրականացվող պետական քաղաքականության նպատակը համապատասխան երաշխիքներ ստեղծելու միջոցով համակարգի բնականոն և արդյունավետ գործունեության, զարգացման սոցիալական ծրագրերի իրականացման ապահովումն է:

Պարտադիր կենսաթոշակային սոցիալական ապահովագրության ենթակա են հետևյալ անձինք.

1) գործատուների հետ աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվողները.

2) անհատ ձեռնարկատերերը.

3) գյուղատնտեսական նշանակության հողերի սեփականատերերը:

Պետական տարբեր կենսաթոշակների իրավունք ունեցող անձին, իր ընտրությամբ, նշանակվում է մեկ կենսաթոշակ:

Օտարերկրյա քաղաքացու կամ քաղաքացիություն չունեցող անձի կենսաթոշակային ապահովությունն իրականացվում է Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերին համապատասխան:

Հայաստանի Հանրապետությունում բնակության իրավունք ունեցող օտարերկրյա քաղաքացին կամ քաղաքացիություն չունեցող անձն օրենքով սահմանված պայմանների բավարարմամբ պարտադիր կենսաթոշակային սոցիալական ապահովագրության վճարումներ կատարելու դեպքում կենսաթոշակի իրավունք ունի Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացուն հավասար:

Կենսաթոշակի ինչպիսի տեսակներ գոյություն ունեն

Հայաստանի Հանրապետությունում

Հայաստանի Հանրապետությունում օրենքով սահմանվում են կենսաթոշակի երկու տեսակ՝ **ապահովագրական և սոցիալական:**

Ապահովագրականն էլ իր հերթին լինում է՝ տարիքային, արտոնյալ պայմաններով, երկարամյա ծառայության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում, մասնակի:

Սոցիալականը լինում է՝ ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում:

Տարիքային կենսաթոշակի իրավունք ունի 63 տարին լրացած անձը՝ 25 տարվա ապահովագրական ստաժի ամկայության դեպքում:

Տարիքային կենսաթոշակի իրավունք ձեռք բերած անձը կենսաթոշակ նշանակելու համար կարող է դիմել առանց ժամկետի սահմանափակման:

Տարիքային կենսաթոշակը սահմանվում է ցմահ:

Արտոնյալ պայմաններով կենսաթոշակի իրավունք ունի՝

1) 55 տարին լրացած անձը՝ 25 տարվա ապահովագրական ստաժի առկայության դեպքում, որից 15 տարին՝ առանձնապես վնասակար, առանձնապես ծանր պայմաններում, եթե լրիվ աշխատանքային օրը զբաղված է եղել արտոնյալ կենսաթոշակի իրավունք տվող աշխատանքներով.

2) 59 տարին լրացած անձը՝ 25 տարվա ապահովագրական ստաժի առկայության դեպքում, որից 20 տարին՝ վնասակար, ծանր պայմաններում, եթե լրիվ աշխատանքային օրը զբաղված է եղել արտոնյալ կենսաթոշակի իրավունք տվող աշխատանքներով.

3) հիպոֆիզարային թուլությամբ (լիլիպուտ) հիվանդ անձը՝ 45 տարին լրանալու և 20 տարվա ապահովագրական ստաժ ունենալու դեպքում:

Երկարամյա ծառայության կենսաթոշակի իրավունք ունեն քաղաքացիական ավիացիայի հետևյալ աշխատողները.

1) թռիչքահրամանատարական, թռիչքահրահանգչական և թռիչքային անձնակազմի անդամները՝ 45 տարեկան դառնալու և 25 տարի ծառայած լինելու դեպքում, իսկ առողջական վիճակի պատճառով թռիչքային աշխատանքներից ազատված անձինք՝ 20 տարի ծառայած լինելու դեպքում.

2) բորտօպերատորները և բորտուղեկցորդները՝ 45 տարեկան դառնալու և 25 տարի ծառայած լինելու դեպքում, իսկ առողջական վիճակի պատճառով թռիչքային աշխատանքներից ազատված անձինք՝ 20 տարի ծառայած լինելու դեպքում.

3) օդային երթևեկության կառավարումն իրականացնող ծառայության անձնակազմի անդամները, ովքեր ունեն դիսպետչերի (ենթակարգավարի) վկայական, 50 տարեկան դառնալու և 25 տարվա ապահովագրական ստաժ ունենալու դեպքում, որից 15 տարին անմիջականորեն զբաղված են եղել օդային երթևեկության կառավարման աշխատանքներով, իսկ առողջական վիճակի պատճառով օդային երթևեկության անմիջական կառավարման աշխատանքներից ազատված անձինք՝ 50 տարեկան դառնալու և 25 տարվա ապահովագրական ստաժ

ունենալու դեպքում, որից 10 տարին անմիջականորեն զբաղվել են օդային երթևեկության կառավարման աշխատանքներով.

4) ինժեներատեխնիկական անձնակազմի անդամները՝ 55 տարեկան դառնալու և 25 տարվա ապահովագրական ստաժ ունենալու դեպքում, որից 20 տարին զբաղվել են երկարամյա ծառայության կենսաթոշակի իրավունք տվող աշխատանքներով:

Յաշմանդամության կենսաթոշակ նշանակվում է բժշկասոցիալական փորձաքննություն իրականացնող իրավասու պետական մարմնի կողմից հաշմանդամ ճանաչված անձին՝

1) աշխատանքային խեղման կամ մասնագիտական հիվանդության հետևանքով՝ անկախ ապահովագրական ստաժից.

2) ընդհանուր հիվանդության, մանկուց հիվանդության, բնական, տեխնածին և այլ աղետների հետևանքով:

Աշխատանքային խեղման կամ մասնագիտական հիվանդության հետևանքով հաշմանդամության կենսաթոշակն ընդհանուր հիվանդության հետևանքով հաշմանդամության կենսաթոշակի փոխվելու դեպքում անհրաժեշտ ապահովագրական ստաժը որոշվում է առաջնակի հաշմանդամության խումբ սահմանելու ժամանակ անձի ունեցած տարիքին համապատասխան:

Կենսաթոշակը սահմանվում է հաշմանդամության ամբողջ ժամանակահատվածի համար:

Կերակրողին կորցնելու դեպքում կենսաթոշակի իրավունք ունեն ընտանիքի հետևյալ անդամները.

1) 18 տարին չլրացած երեխան, եղբայրը, քույրը և թոռը, ընդ որում, եղբայրը, քույրը և թոռը, եթե չունեն աշխատունակ ծնողներ և չեն աշխատում.

2) ամուսինը կամ ընտանիքի այլ գործունակ չափահաս անդամը կամ օրենքով սահմանված կարգով խնամակալ ճանաչված անձը՝ անկախ տարիքից ու աշխատունակությունից, եթե նա զբաղված է մահացած կերակրողի ութ տարին չլրացած երեխայի, եղբոր, քրոջ կամ թոռան խնամքով և չի աշխատում.

3) կերակրողի մահվան պահին տարիքային կենսաթոշակի իրավունք տվող տարիքը լրացած կամ անկախ տարիքից հաշմանդամ ճանաչված ծնողները, ամուսինը, եթե չեն աշխատում.

4) 18 տարեկան և դրանից բարձր տարիքի հաշմանդամ զավակները, եթե նրանք հաշմանդամ են ճանաչվել մինչև իրենց 18 տարին լրանալը և չեն աշխատում:

Ուսումնական հաստատությունում առկա (ցերեկային) ուսուցմամբ սովորողը կերակրողին կորցնելու դեպքում կենսաթոշակի իրավունք ունի մինչև ուսումնական հաստատությունն ավարտելը, բայց մինչև իր 23 տարին լրանալը:

Մասնակի կենսաթոշակի իրավունք ունեն`

1) (37-րդ հոդվ. 1-ին մասի 1-ին կետն ուժը կորցրել է 11.11.05 ՅՕ-223-Ն օրենքով).

2) կրթության, մշակույթի որոշ կատեգորիաների աշխատողները` 55 տարին լրանալու և մինչև սույն օրենքն ուժի մեջ մտնելն առնվազն 12 տարվա մասնագիտական ապահովագրական ստաժ ձեռք բերած լինելու դեպքում.

3) թատերական և թատերահանդիսային կազմակերպությունների որոշ կատեգորիաների դերասանները` 50 տարին լրանալու և մինչև սույն օրենքն ուժի մեջ մտնելն առնվազն 12 տարվա մասնագիտական ապահովագրական ստաժ ձեռք բերած լինելու դեպքում:

Մասնակի կենսաթոշակի իրավունք սովող պաշտոնների և աշխատանքային գործունեության տեսակների ցանկերը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

Մասնակի կենսաթոշակ նշանակվում է դրա իրավունքը սովող պաշտոններում և մասնագիտություններով աշխատելու ընթացքում ձեռք բերված ապահովագրական ստաժին համամասնորեն: Մասնագիտական ապահովագրական ստաժում հաշվառվում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանված հիմնական աշխատավայրում աշխատած ժամանակահատվածները, համատեղությամբ աշխատած ժամանակահատվածը մասնագիտական ապահովագրական ստաժում չի հաշվառվում:

Ինչպես է հաշվարկվում կենսաթոշակի չափը

Կենսաթոշակի չափը հաշվարկվում է կենսաթոշակի հիմնական և ապահովագրական մասերի գումարից:

Կենսաթոշակի ապահովագրական մասը հաշվարկվում է մինչև անձնավորված հաշվառման ներդրումը ձեռք բերված ապահովագրական ստաժի և անձնավորված հաշվառման ներդրումից հետո անհա-

տական ապահովագրական հաշիվներում արտացոլվող՝ կենսաթոշակային ապահովագրության համար կատարված վճարումների մասին տեղեկատվության հիման վրա:

Կենսաթոշակը հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևով.

Կ=Յ+ (n X Ա) X Գ + Վ / S, որտեղ՝

Կ-ն կենսաթոշակի ամսական գումարն է,

Յ-ն՝ հիմնական կենսաթոշակի չափը,

n-ն՝ ապահովագրական ստաժի տարիները,

Ա-ն՝ մինչև անձնավորված հաշվառման ներդրումը ձեռք բերված ապահովագրական ստաժի մեկ տարվա արժեքը,

Գ-ն՝ կենսաթոշակառուի անձնական գործակիցը,

Վ-ն՝ անձնավորված հաշվառման ներդրումից հետո անհատական հաշիվներում արտացոլվող՝ կենսաթոշակային ապահովագրության համար կատարված վճարումների ընդհանուր գումարի մասին տվյալը,

S-ն՝ կենսաթոշակի անցնելու պահին կանանց և տղամարդկանց կյանքի սպասվելիք միջին տևողությունը՝ ամիսներով, որը յուրաքանչյուր տարի հաստատում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը՝ ելնելով պետական վիճակագրական տեղեկատվությունից:

Կենսաթոշակառուի անձնական գործակիցը (Գ) հաշվարկվում է կենսաթոշակառուի ունեցած փաստացի ստաժի տարիների և օրենքով սահմանված պահանջվող ստաժի (25 տարի) հարաբերությամբ. ընդ որում, 25 տարին գերազանցող ապահովագրական ստաժի յուրաքանչյուր մեկ տարվա համար գործակիցը սահմանվում է 0,02:

Երբ և ինչպես է նշանակվում կենսաթոշակը

Կենսաթոշակը քաղաքացու գրավոր դիմումի հիման վրա նշանակվում է կենսաթոշակային սոցիալական ապահովագրություն իրականացնող լիազոր մարմնի ստորաբաժանումը (այսուհետ՝ կենսաթոշակ նշանակող ստորաբաժանում)՝ ըստ Հայաստանի Հանրապետությունում նրա հաշվառման վայրի, իսկ հաշվառման վայր չունեցող անձին կենսաթոշակ նշանակվում է ըստ նրա փաստացի բնակության վայրի:

Կենսաթոշակ նշանակելու համար դիմելու օր է համարվում կենսաթոշակ նշանակող ստորաբաժանման կողմից բոլոր անհրաժեշտ փաստաթղթերով դիմումն ընդունելու օրը:

Եթե նշված դիմումն առաքվում է փոստով և դրան կցվում են բոլոր անհրաժեշտ փաստաթղթերը, ապա կենսաթոշակ նշանակելու համար

դիմելու օր է համարվում այդ դիմումն ուղարկող փոստային բաժանմունքի դրոշմակնիքի վրա նշված օրը:

Այն դեպքում, երբ դիմումին կցվում են ոչ բոլոր անհրաժեշտ փաստաթղթերը, կենսաթոշակ նշանակող ստորաբաժանումը երեք աշխատանքային օրվա ընթացքում դիմողին գրավոր տեղեկացնում է, թե ինչ փաստաթղթեր պետք է լրացուցիչ ներկայացվեն:

Տեղեկացվելուց հետո՝ երեք ամսվա ընթացքում, այդ փաստաթղթերը ներկայացվելու դեպքում դիմելու օր է համարվում կենսաթոշակ նշանակելու համար դիմումն ընդունելու օրը կամ փոստային բաժանմունքի դրոշմակնիքի վրա նշված օրը:

Կենսաթոշակ նշանակելու (վերահաշվարկելու) կամ կենսաթոշակի տեսակը փոխելու դիմումը՝ բոլոր անհրաժեշտ փաստաթղթերով, ընդունելուց կամ փաստաթղթերը օրենքով սահմանված կարգով ներկայացվելուց հետո կենսաթոշակ նշանակող ստորաբաժանումը յոթ աշխատանքային օրվա ընթացքում դրանք քննարկում և որոշում է կայացնում:

Դիմումը մերժելու մասին որոշում կայացնելու դեպքում կենսաթոշակ նշանակող ստորաբաժանումը հինգ աշխատանքային օրվա ընթացքում այդ մասին գրավոր ծանուցում է դիմողին՝ նշելով մերժելու պատճառը, բողոքարկելու կարգը, և վերադարձնում է բոլոր փաստաթղթերը:

Կենսաթոշակ նշանակվում է՝

- 1) դիմելու օրվանից.
- 2) բժշկատոցիալական փորձաքննություն իրականացնող իրավասու պետական մարմնի կողմից հաշմանդամ ճանաչվելու օրվանից, եթե կենսաթոշակի նշանակման դիմումը տրվել է այդ օրվանից հետո՝ եռամսյա ժամկետում.
- 3) կերակրողի մահվան օրվանից, եթե կենսաթոշակի նշանակման դիմումը տրվել է այդ օրվանից հետո՝ վեցամսյա ժամկետում:

Երբ է վճարվում տվյալ ամսվա կենսաթոշակը

Յուրաքանչյուր ամսվա կենսաթոշակը վճարվում է մինչև տվյալ ամսվա 20-ը՝ ըստ Հայաստանի Հանրապետությունում կենսաթոշակառուի փաստացի բնակության վայրի:

Կենսաթոշակ վճարելու ծախսերը կատարվում են պետական բյուջեում այդ նպատակով նախատեսված միջոցներից:

Կենսաթոշակը կարող է վճարվել լիազորագրով: Կենսաթոշակը մեկ լիազորագրով անընդմեջ կարող է վճարվել տասներկու ամսից ոչ ավելի՝ սկսած կենսաթոշակ չստացված ամսից:

Կասեցված կամ դադարեցված կենսաթոշակի վճարումը լիազորագրով չի վերսկսվում, բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության հետ կենսաթոշակային ապահովության բնագավառում միջպետական համաձայնագիր կնքած պետություններ մշտական բնակության մեկնող (մեկնած) անձանց կենսաթոշակի գործերն ուղարկելու դեպքերի:

Չստացված կենսաթոշակի գումարները վճարվում են անցած ժամանակահատվածի համար, սակայն կենսաթոշակ վճարելու համար դիմելու ամսվան նախորդող երեք տարուց ոչ ավելի:

Կենսաթոշակ նշանակող ստորաբաժանման մեղքով չվճարված կենսաթոշակի գումարները վճարվում են առանց ժամկետի սահմանափակման: Նշված դեպքերում չստացված կենսաթոշակի գումարը վճարվում է միանվագ:

Երբ է կասեցվում կամ դադարեցվում կենսաթոշակ վճարելը

Կենսաթոշակ վճարելը կասեցվում է, երբ լրանում է հաշմանդանության ժամկետը՝ նշված հանգամանքների առաջացման ամսին հաջորդող ամսվա 1-ից:

Կենսաթոշակ վճարելը դադարեցվում է՝

1) կենսաթոշակառուի մահվան, ինչպես նաև մահացած կամ անհայտ բացակայող ճանաչվելու դեպքում.

2) կենսաթոշակառուի կողմից տասներկու ամիս անընդմեջ կենսաթոշակ չստանալու դեպքում.

3) հաշմանդանության ժամկետը լրանալուց հետո՝ երեք ամսվա ընթացքում, կրկին հաշմանդան չճանաչվելու դեպքում.

4) կերակրողին կորցնելու դեպքում նշանակված կենսաթոշակի սահմանված ժամկետը լրանալու կամ կենսաթոշակի իրավունքը կորցնելու դեպքում.

5) նշանակված կենսաթոշակի իրավունքը կորցնելու (կենսաթոշակի գործում կեղծ (ոչ հավաստի) փաստաթղթեր հայտնաբերելու) դեպքում:

Դադարեցված կենսաթոշակի վճարումը վերսկսվում է՝

1) կենսաթոշակառուին մահացած կամ անհայտ բացակայող ճանաչելու մասին որոշումը չեղյալ համարելու վերաբերյալ դատարանի կողմից որոշում կայացնելուց հետո՝ կենսաթոշակառուի գրավոր դիմելու ամսին հաջորդող ամսվա 1-ից:

2) հաշմանդամության ժամկետը լրանալուց հետո՝ տասներկու ամսվա ընթացքում, հաշմանդամ ճանաչվելու օրվանից՝ բժշկասոցիալական փորձաքննություն իրականացնող իրավասու պետական մարմնից ստացված՝ անձի հաշմանդամությունը հաստատող տեղեկանքի հիման վրա, իսկ այդ ժամկետից հետո հաշմանդամ ճանաչվելու դեպքում՝ անձի գրավոր դիմումի հիման վրա:

3) 18 տարին լրացած անձի՝ կերակրողին կորցնելու դեպքում կենսաթոշակի վճարումը դադարեցնելու օրվանից, եթե ուսման մասին ուսումնական հաստատությունից տեղեկանք է ներկայացվում այդ օրվանից հետո՝ 3 ամսվա ընթացքում, իսկ այդ ժամկետից հետո տեղեկանք ներկայացնելու դեպքում՝ անձի գրավոր դիմելու ամսին հաջորդող ամսվա 1-ից:

Դադարեցված կենսաթոշակի վճարումը կենսաթոշակի իրավունք տվող նոր հանգամանքներ առաջանալու կամ նախկին հանգամանքները պատշաճ կարգով հաստատվելու դեպքում վերսկսվում է կենսաթոշակառուի գրավոր դիմելու և անհրաժեշտ այլ փաստաթղթեր ներկայացնելու ամսին հաջորդող ամսվա 1-ից:

Կենսաթոշակի վճարումը վերսկսելու դեպքում տվյալ կենսաթոշակի իրավունքը չի վերանայվում:

Կենսաթոշակառուի մահվան դեպքում երբ է վճարվում թաղման նպաստը

Կենսաթոշակառուի մահվան, ինչպես նաև հաշմանդամ ճանաչված անձի՝ հաշմանդամության վերափորձաքննության ժամկետը լրանալուց հետո՝ երեք ամսվա ընթացքում, վերափորձաքննության չներկայանալու և մահանալու դեպքում հուղարկավորությունը կատարած անձին հիմնական կենսաթոշակի քսանհինգապատիկի չափով վճարվում է թաղման նպաստ՝ դիմումը և անհրաժեշտ փաստաթղթերը կենսաթոշակառուի մահվանից հետո՝ վեց ամսվա ընթացքում, կենսաթոշակ նշանակող ստորաբաժանում ներկայացնելու դեպքում:

Նշված գումարը վճարվում է դիմումը ներկայացնելուց հետո՝ մեկ ամսվա ընթացքում:

Բժշկասոցիալական փորձաքննությունը իրականացնող իրավասու պետական մարմնի կողմից հաշմանդամ ճանաչված, բայց կենսաթոշակ նշանակելու համար չդիմած անձի մահվան դեպքում հուղարկավորությունը կատարած անձին օրենքով սահմանված կարգով վճարվում է թաղման նպաստ, եթե հաշմանդամը մահացել է հաշմանդամ ճանաչվելու օրվանից հետո՝ 3 ամսվա ընթացքում:

«Զինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կենսաթոշակներ ստացող կենսաթոշակառուի մահվան դեպքում թաղման նպաստ է վճարվում այն օրենքով, որով հաշվարկված նպաստի չափն ավելի բարձր է:

Կենսաթոշակառուին հասանելիք և նրա մահվան պատճառով չստացված կենսաթոշակի գումարը վճարվում է մահացողի ընտանիքի անդամին՝ դիմումը և անհրաժեշտ փաստաթղթերը կենսաթոշակառուի մահվանից հետո՝ վեց ամսվա ընթացքում, կենսաթոշակ նշանակող ստորաբաժանում ներկայացնելու դեպքում:

Սահմանված ժամկետում չստացված կենսաթոշակի գումարը ենթակա է ժառանգման:

Փաստաթղթերի ցանկն ու դրանք ներկայացնելու կարգը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

Ինչ իրավունքներ և պարտականություններ ունի կենսաթոշակային սոցիալական ապահովության վճարումներ կատարողը

Կենսաթոշակային սոցիալական ապահովության վճարումներ կատարողն իրավունք ունի՝

1) խորհրդատվություն և մեթոդական պարզաբանումներ ստանալ կենսաթոշակային ապահովության համակարգի գործունեության մասին.

2) սահմանված կարգով դիմել կենսաթոշակային ապահովության համակարգի անհատական (անձնավորված) հաշվառման տվյալների բազայում իրեն վերաբերող տվյալների մասին տեղեկատվություն ստանալու և դրանցում փոփոխություններ կատարելու համար:

Կենսաթոշակային սոցիալական ապահովության վճարումներ կատարողը պարտավոր է՝

1) օրենքով սահմանված կարգով կատարել պարտադիր կենսաթոշակային սոցիալական ապահովության վճարումներ.

2) Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով ներկայացնել պարտադիր կենսաթոշակային սոցիալական ապահովության վճարումների մասին հավաստի անհատական (անձնավորված) հաշվետվություն.

3) քաղաքացիներին ապահովել կենսաթոշակ նշանակելու համար անհրաժեշտ փաստաթղթերով, որոնց ցանկը հաստատում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

Ինչ իրավունքներ և պարտականություններ ունի ապահովագրված ֆիզիկական անձը

Ապահովագրված ֆիզիկական անձն իրավունք ունի՝

1) կենսաթոշակ ստանալ.
2) խորհրդատվություն և մեթոդական պարզաբանումներ ստանալ կենսաթոշակային ապահովագրության համակարգի գործունեության մասին.

3) ներկայացնել կենսաթոշակային ապահովության հարցերին վերաբերող բողոքներ և առաջարկություններ.

4) տարին երկու անգամ, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով, անվճար տեղեկատվություն ստանալ իր անձնական հաշվում արտացոլված տվյալների մասին:

2. Ապահովագրված ֆիզիկական անձը պարտավոր է՝

1) կատարել պարտադիր կենսաթոշակային սոցիալական ապահովագրության վճարումներ.

2) օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով ներկայացնել պարտադիր կենսաթոշակային սոցիալական ապահովագրության վճարումների մասին հավաստի անհատական (անձնավորված) հաշվետվություն:

Գ Լ ՈՒ Խ II

Հաշմանդամների սոցիալական իրավունքները

Հայաստանի Հանրապետությունում պաշտպանվում է, արդյոք, հաշմանդամների սոցիալական իրավունքը

Հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին օրենսդրությունը բաղկացած է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունից, 1993 թվականի ապրիլի 14-ին ՀՀ Գերագույն խորհրդի կողմից ընդունված «Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքից, Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերից, ենթաօրենսդրական ակտերից:

«Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության իրավական, տնտեսական ու կազմակերպական հիմունքները, հաշմանդամներին հանրապետության մյուս քաղաքացիների հետ համահավասար հնարավորություններ ապահովելու նպատակով նրանց իրավունքների և ընդունակությունների իրականացման համար առավել բարենպաստ պայմանների և արտոնությունների տրամադրման պետական քաղաքականության հիմնադրույթները:

Ինչպիսի հասկացություններ են օգտագործվում «Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքում

«Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքում օգտագործվում են հետևյալ հիմնական հասկացությունները.

հաշմանդամ - անձ, ով, առողջության խաթարմամբ պայմանավորված, կենսագործունեության սահմանափակումների հետևանքով ունի սոցիալական պաշտպանության անհրաժեշտություն.

կենսագործունեության սահմանափակումներ - անձի ինքնասպասարկման ապահովման ունակության, ինքնուրույն տեղաշարժվելու, կողմնորոշվելու, հաղորդակցվելու, սեփական վարքը հսկելու, ուսունմառության և աշխատանքային գործունեությամբ զբաղվելու (ե-

րեխաների համար՝ նաև խաղալու) կարողությունների կամ հնարավորությունների լրիվ կամ մասնակի կորուստ (ներառյալ՝ վերականգնման տեխնիկական միջոցների և այլ օժանդակ պարագաների օգտագործմամբ տեղաշարժվելը, տեսնելը, լսելը և խոսելը)։

վերականգնման տեխնիկական միջոցներ և այլ օժանդակ պարագաներ - կենսագործունեության սահմանափակումների լրիվ կամ մասնակի հաղթահարման, փոխարինման (փոխհատուցման) համար նախատեսված հատուկ սարքեր և տեխնիկական միջոցներ (սայլակներ, քայլակներ, լսողական ապարատներ, օրթեզներ, պրոթեզներ, հենակներ, ձեռնափայտեր և այլն)։

բժշկասոցիալական փորձաքննություն - հիվանդության, խեղճման կամ վնասվածքի հետևանքով օրգանիզմի ֆունկցիաների կայուն խանգարումներով պայմանավորված կենսագործունեության սահմանափակումների գնահատման հիման վրա հաշմանդամության սահմանումը, ինչպես նաև հաշմանդամի վերականգնման և սոցիալական պաշտպանության տեսակների որոշումը։

կենսագործունեության միջավայրի մատչելիության ապահովում - հաշմանդամների կենսագործունեության սահմանափակումները հաղթահարելու նպատակով և նրանց կարիքները հաշվի առնելով՝ բնակելի և հասարակական շենքերի, փողոցների, բժշկական, արտադրական, ուսումնական, մշակութային, մարզական և այլ շինությունների նախագծումը, կառուցումը և վերակառուցումը, ինչպես նաև հասարակական տրանսպորտի միջոցների հարմարեցումը։

հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության տնտեսական, սոցիալական և իրավական միջոցառումների համակարգ, որը հաշմանդամների համար ապահովում է կենսագործունեության սահմանափակումները հաղթահարելու, փոխարինելու (փոխհատուցելու) պայմաններ և ուղղված է հասարակական կյանքին նրանց մասնակցության համար մյուս քաղաքացիներին համարժեք հնարավորությունների ապահովմանը։

Հաշմանդամներն ինչ իրավունքներ և պարտականություններ ունեն

Հաշմանդամներն ունեն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ և օրենքներով սահմանված նույն իրավունքները, ազատությունները և պարտականությունները, ինչպես այլ անձինք։

Հաշմանդամների իրավունքները և պարտականությունները կարող են վերացվել կամ փոփոխվել միայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ և օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով, եթե դրանց իրացումն անհնարին է հաշմանդամի կենսագործունեության սահմանափակման պատճառով:

Հաշմանդամների իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի ոտնահարման համար մեղավոր պաշտոնատար անձինք և քաղաքացիները ենթակա են պատասխանատվության՝ օրենքով սահմանված կարգով:

Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գործունեություն իրականացնող գործատուի (անկախ սեփականության ձևից) մեղքով աշխատանքային խեղում կամ մասնագիտական հիվանդություն ստացած և սահմանված կարգով հաշմանդամ ճանաչված քաղաքացիների աշխատունակության կորստի հետ կապված նպաստների, առողջարանային բուժման, նրանց տրանսպորտային միջոցներով, թիկնասայլակներով, պրոթեզային իրերով և այլ տեխնիկական միջոցներով ապահովելու ծախսերի հատուցումը կատարվում է գործատուի միջոցների հաշվին՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանվող կարգով:

Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գործող ձեռնարկությունները, հիմնարկներն ու կազմակերպությունները, որոնք մասնակցում են հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության պետական քաղաքականության իրականացմանը (հաշմանդամներին ցույց տրվող սոցիալական օգնության միջոցառումների ֆինանսավորում, հաշմանդամների համար նախատեսված տեխնիկական և այլ միջոցների արտադրություն, ծառայությունների տրամադրում, հաշմանդամներին սպասարկող սոցիալական ենթակառուցվածքի օբյեկտների շինարարություն և սպասարկում, գերազանցապես հաշմանդամների աշխատանքն օգտագործող արտադրությունների կազմակերպում և այլն), Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով օգտվում են հարկման և այլ արտոնություններից:

Հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության ոլորտում ինչ լիազորություններ ունի ՀՀ կառավարությունը

Հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը՝

ա) ապահովում է հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության ոլորտում պետական քաղաքականության իրականացումը.

բ) պետական բյուջեի կազմում Ազգային ժողով է ներկայացնում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության տարեկան ծրագիրը (այսուհետ՝ տարեկան ծրագիր).

գ) հաստատում է հաշմանդամների վերականգնման բազային ծրագիրը և դրա իրականացման կարգը.

դ) սահմանում է հաշմանդամների բժշկասոցիալական փորձաքննությունն իրականացնելու և վերականգնման անհատական ծրագրերը կազմելու, ինչպես նաև բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմինների գործունեության կարգերը.

ե) սահմանում է բժշկասոցիալական փորձաքննության ժամանակ օգտագործվող դասակարգիչները և հաշմանդամության խմբերի սահմանման չափանիշները.

զ) սահմանում է սոցիալական ծառայությունների, վերականգնման տեխնիկական միջոցների պետական չափորոշիչները, ինչպես նաև հաշմանդամների համար կենսագործունեության միջավայրի մատչելիությունն ապահովող նորմերը և կանոնները.

է) աջակցում է հաշմանդամների հիմնահարցերով զբաղվող հասարակական կազմակերպություններին.

ը) սահմանում է հաշմանդամների առանձին խմբերին օրենքով նախատեսված նպաստների և արտոնությունների տրամադրման կարգերը.

թ) իրականացնում է օրենքով սահմանված այլ լիազորություններ:

Ինչպես է իրականացվում հաշմանդամների բժշկասոցիալական փորձաքննությունը

Բժշկասոցիալական փորձաքննությունն իրականացնում են բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմինները, որոնց կազմավորման և գործունեության կարգը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

Իրենց լիազորությունների շրջանակում բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմինների ընդունած որոշումները պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, դրանց ստորաբաժանումների և պաշտոնատար անձանց, կազմակերպությունների համար ենթակա են պարտադիր կատարման՝ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

Բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմինների որոշումները՝ անձին հաշմանդամ ճանաչելու կամ չճանաչելու, ինչպես նաև հաշմանդամության այս կամ այն խումբը, հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակը սահմանելու վերաբերյալ, կարող են օրենսդրությամբ սահմանված կարգով բողոքարկվել վերադասության կամ դատական կարգով:

Բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմինների գործունեության ֆինանսավորումն իրականացվում է պետական բյուջեի միջոցների հաշվին:

Բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմիններն ինչ լիազորություններ ունեն

Բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմիններն օրենսդրությամբ սահմանված կարգով՝

ա) որոշում են անձի կենսագործունեության սահմանափակման բնույթն ու աստիճանը և վերականգնողական ներուժը.

բ) անձին ճանաչում են հաշմանդամ, սահմանում են հաշմանդամության խումբը, հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակը, որոշում են հաշմանդամության պատճառական կապը, ժամկետը և վաղեմությունը.

գ) որոշում են սոցիալական պաշտպանության միջոցառումների տեսակների, ձևերի և ծավալների առումով հաշմանդամի կարիքները, մշակում և հաստատում են հաշմանդամի անհատական վերականգնողական ծրագիրը.

դ) բժշկասոցիալական փորձաքննություն անցնող անձանց անհրաժեշտության դեպքում տալիս են լրացուցիչ հետազոտությունների ուղեգիր.

ե) որոշում են անձի մասնագիտական աշխատունակության կորստի աստիճանն աշխատանքային պարտականությունների կատարման հետ կապված խեղման, մասնագիտական հիվանդության կամ առողջությանը հասցված այլ վնասի դեպքում, թույլատրում են երկարաձգել ժամանակավոր անաշխատունակության թերթիկի ժամկետը.

զ) աշխատանքային խեղումների և մասնագիտական հիվանդությունների դեպքերում գործատուներից ստանում են անհրաժեշտ տվյալներ համապատասխան անձանց աշխատանքի բնույթի և պայմանների վերաբերյալ.

է) որոշում են տուժած անձանց մահվան պատճառական կապը արտադրական խեղման, մասնագիտական հիվանդության, ռազմաճակատում գտնվելու, զինվորական ծառայության և այլ հանգամանքների հետ.

ը) վերահսկում են վերականգնողական միջոցառումների իրականացումը և հաշմանդամների աշխատանքային պայմանների համապատասխանությունն օրենսդրության պահանջներին.

թ) ուսումնասիրում են հաշմանդամության վիճակը և առաջացման պատճառները.

ժ) մասնակցում են հաշմանդամության կանխարգելման, հաշմանդամների բժշկասոցիալական վերականգնման ծրագրերի մշակման աշխատանքներին.

ժա) մասնակցում են բժշկասոցիալական փորձաքննություն անցած անձանց տվյալների բանկի ստեղծմանը.

ժբ) իրականացնում են այլ լիազորություններ:

Ինչը կարող է հաշմանդամության պատճառ լինել

Բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմինն անձին հաշմանդամ է ճանաչում «Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին» օրենքին և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանված բժշկասոցիալական փորձաքննության ժամանակ օգտագործվող դասակարգիչներին և հաշմանդամության խմբերի սահմանման չափանիշներին համապատասխան՝ ելնելով բժշկասոցիալական փորձաքննության արդյունքներից:

Հաշմանդամության պատճառ կարող են լինել՝

ա) մանկուց հիվանդությունը.

բ) ընդհանուր հիվանդությունը.

գ) աշխատանքային խեղումը կամ վնասվածքը.

դ) մասնագիտական հիվանդությունը.

ե) բնական, տեխնածին և այլ աղետները, ինչպես նաև դրանց վերացման աշխատանքների ժամանակ ստացած հիվանդությունը, խեղումը կամ վնասվածքը.

զ) Չեռնոբիլի ԱԷԿ-ի վթարի և այլ ճառագայթային աղետների վերացման աշխատանքների ժամանակ ստացած հիվանդությունը, խեղումը կամ վնասվածքը.

ե) Հայրենական մեծ պատերազմի և այլ պետություններում մարտական գործողությունների ժամանակ ստացած հիվանդությունը, խեղումը կամ վնասվածքը.

ը) Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության ժամանակ ստացած հիվանդությունը, խեղումը կամ վնասվածքը.

թ) զինվորական ծառայության ժամանակ ստացած հիվանդությունը, խեղումը կամ վնասվածքը.

ժ) զինվորական պարտականությունները կատարելիս ստացած հիվանդությունը, խեղումը կամ վնասվածքը.

ժա) օրենսդրությամբ նախատեսված այլ դեպքերը:

Բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմնի կողմից հաշմանդամ ճանաչված անձին տրվում է հաշմանդամության խումբ (1-ին, 2-րդ և 3-րդ), իսկ մինչև 18 տարեկան երեխաներին՝ հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակ:

Հաշմանդամության խումբը կամ հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակը տրվում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանված բժշկասոցիալական փորձաքննության ժամանակ օգտագործվող դասակարգիչներին և հաշմանդամության խմբերի սահմանման չափանիշներին համապատասխան՝ կենսագործունեության տվյալ աստիճանի սահմանափակման համար սահմանված ժամկետում, եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ:

«Հաշմանդամ երեխա» կարգավիճակի սահմանման չափորոշիչները բխում են երեխայի զարգացման և կառուցվածքային-գործառնական առանձնահատկություններից:

Օրենքով տարիքային կենսաթոշակի իրավունք տվող տարիքը լրացած, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանված բժշկասոցիալական փորձաքննության ժամանակ օգտագործվող դասակարգիչներին և հաշմանդամության խմբերի սահմանման չափանիշներին համապատասխան՝ վերականգնման ոչ ենթակա կենսագործունեության սահմանափակում ունեցող անձանց հաշմանդամության խմբերը սահմանվում են անժամկետ:

Հաշմանդամի վերափորձաքննությունը կատարվում է հաշմանդամության խմբի կամ հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակի համար սահմանված ժամկետը լրանալու, նրա առողջական վիճակը վատթարանալու, նրա՝ բժշկասոցիալական փորձաքննության որոշման համար հիմք հանդիսացող փաստաթղթերում կեղծիք հայտնաբերվելու կամ

հաշմանդամության սահմանման կարգի խախտման դեպքում, ինչպես նաև նրա (նրա օրինական ներկայացուցչի) դիմումի համաձայն կամ դատարանի որոշմամբ:

Անժամկետ հաշմանդամ ճանաչված հաշմանդամի վերափորձաքննությունը կատարվում է նրա՝ բժշկասոցիալական փորձաքննության որոշման համար հինք հանդիսացող փաստաթղթերում կեղծիք հայտնաբերվելու, նրա հաշմանդամության խմբի որոշման սահմանված կարգի խախտման դեպքերում, ինչպես նաև նրա (նրա օրինական ներկայացուցչի) դիմումի համաձայն կամ դատարանի որոշմամբ:

Որ մարմիններն են իրականացնում բժշկասոցիալական փորձաքննություն

Բժշկասոցիալական փորձաքննություն իրականացնում են բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմինները՝ Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության Հայաստանի Հանրապետության բժշկասոցիալական փորձաքննության գործակալության (այսուհետ՝ գործակալություն) կառուցվածքային ստորաբաժանումները (փորձաքննական բաժին, վերականգնողական ծրագրերի բաժին) և տարածքային մարմինները՝ բժշկասոցիալական փորձաքննական հանձնաժողովները (այսուհետ՝ հանձնաժողով):

Ինչ նպատակով է իրականացվում բժշկասոցիալական փորձաքննությունը

Բժշկասոցիալական փորձաքննությունն իրականացվում է անձի կենսագործունեության սահմանափակման աստիճանի որոշման, անձին հաշմանդամ ճանաչելու՝ «հաշմանդամ երեխա» կարգավիճակ և հաշմանդամության խումբ սահմանելու, հաշմանդամ չճանաչելու, հաշմանդամության ժամկետ, պատճառական կապ, մահվան պատճառական կապ, մասնագիտական աշխատունակության կորստի աստիճան որոշելու, հաշմանդամի անհատական վերականգնողական ծրագիր մշակելու և հաստատելու, ժամանակավոր անաշխատունակության թերթիկի ժամկետի երկարաձգման թույլտվություն տալու նպատակով:

Անձին հաշմանդամ ճանաչելու և մասնագիտական աշխատունակության կորստի աստիճանը որոշելու համար հինք են հանդիսանում հիվանդությունների, վնասվածքների կամ արատների հետևանքով

օրգանիզմի ֆունկցիաների կայուն խանգարումներով պայմանավորված կենսագործունեության այնպիսի սահմանափակումները, որոնք առաջացրել են սոցիալական անապահովություն և սոցիալական պաշտպանության անհրաժեշտություն:

Անձին հաշմանդամ ճանաչելը, հաշմանդամության առաջացման պատճառական կապի և մասնագիտական աշխատունակության կորստի աստիճանի որոշումն իրականացվում է բժշկասոցիալական փորձաքննությամբ՝ ելնելով ախտաբանական վիճակով (հիվանդություն, վնասվածք կամ խեղում) պայմանավորված օրգանիզմի ֆունկցիաների խանգարումից առաջացած կենսագործունեության սահմանափակման աստիճանից և սոցիալական պաշտպանության անհրաժեշտությունից: Փորձաքննությամբ սահմանվում է մահվան պատճառական կապի առկայությունն արտադրական խեղման, մասնագիտական հիվանդության, ռազմաճակատում գտնվելու, զինվորական ծառայության և այլ համգամանքների հետ, եթե դրանց հետևանքով առաջացած ախտաբանական պրոցեսները մահվան հետ ունեն անմիջական կապ կամ հետևանք:

Հաշմանդամության պատճառական կապ սահմանվում է հաշմանդամություն առաջացնող ախտաբանական վիճակի և այդ ախտաբանական վիճակի պատճառի (անմիջական կապ կամ հետևանք) վերաբերյալ փաստաթղթերում եղած տվյալների հիման վրա:

Հաշմանդամ ճանաչված՝ 18 տարին լրացած անձին տրվում է հաշմանդամության խումբ (1-ին, 2-րդ կամ 3-րդ), իսկ մինչև 18 տարեկան երեխաներին՝ «հաշմանդամ երեխա» կարգավիճակ: Օրենքով սահմանված տարիքային կենսաթոշակի իրավունք տվող տարիքը լրացած, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանված բժշկասոցիալական փորձաքննության ժամանակ օգտագործվող դասակարգիչներին և հաշմանդամության խմբերի սահմանման չափանիշներին համապատասխան՝ վերականգնման ոչ ենթակա կենսագործունեության սահմանափակում ունեցող անձանց հաշմանդամության խմբերը սահմանվում են անժամկետ:

Անձը կամ նրա լիազորած անձը կամ նրա օրինական ներկայացուցիչը (այսուհետ՝ ներկայացուցիչ), ինչպես նաև բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմինը կարող են բժշկասոցիալական փորձաքննության աշխատանքներում որպես խորհրդատու ներգրավել համապատասխան մասնագետի:

Բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմինը պարտավոր է անձին կամ նրա ներկայացուցչին, նրանց պահանջով, ծանոթացնել բժշկասոցիալական փորձաքննության իրականացման կարգին:

Երբ է անձն ուղեգրվում բժշկասոցիալական փորձաքննության

Հիվանդության, վնասվածքի կամ խեղման հետևանքով օրգանիզմի ֆունկցիաների կայուն կամ տևական խանգարման առկայության դեպքում համապատասխան բուժում կամ սպասարկում իրականացրած բժշկական կազմակերպությունն անհրաժեշտ ախտորոշիչ, բուժական և վերականգնողական միջոցառումների իրականացումից հետո (իսկ տևական բուժում պահանջող հիվանդությունների ժամանակ՝ նաև բուժման ընթացքում) անձին ուղեգրում է բժշկասոցիալական փորձաքննության: Բժշկական կազմակերպության ուղեգրում նշվում է քննվող անձի ախտորոշումը, կիրառված բուժական վերականգնողական միջոցառումների արդյունքները՝ մանրամասն ներկայացնելով բոլոր օրգան-համակարգերի վերաբերյալ տվյալները (օբյեկտիվ, գործիքային և լաբորատոր)՝ նշելով ֆունկցիայի խանգարման աստիճանը:

Ինչպես է իրականացվում բժշկասոցիալական փորձաքննությունը

Բժշկասոցիալական փորձաքննությունն իրականացնում է փորձաքննվողի հաշվառման կամ փաստացի բնակության վայրն սպասարկող հանձնաժողովը: Տվյալ հանձնաժողովի կողմից փորձաքննություն իրականացնելու անհնարինության դեպքում (հանձնաժողովի անդամների արձակուրդում գտնվելը, ժամանակավոր անաշխատունակ լինելը, հանձնաժողովի կազմի դեմ բացարկ հայտնելը և նմանատիպ այլ իրավիճակներ)՝ գործակալության պետի հանձնարարությամբ բժշկասոցիալական փորձաքննությունն իրականացվում է այլ հանձնաժողովի կողմից:

Անձի բժշկասոցիալական փորձաքննությունն իրականացվում է հանձնաժողովի նախագահին ներկայացված՝ անձի կամ նրա ներկայացուցչի գրավոր դիմումի հիման վրա՝ ներկայացնելով անձի անձնագիրը: Եթե դիմողը ներկայացուցիչն է, ապա ներկայացնում է նաև իր անձնագիրը: Մինչև 16 տարեկան երեխաների համար ներկայացվում է ծննդյան վկայականը, ծնողներից մեկի կամ խնամակալի (հոգաբարձո-

լի) անձնագիրը: Բժշկասոցիալական փորձաքննության դիմումին կցվում են հիվանդության, վնասվածքի, խեղման հետևանքով օրգանիզմի կայուն ֆունկցիաների խանգարումով պայմանավորված առողջության խաթարումը հաստատող բժշկական փաստաթղթերը:

Հաշվառում չունեցող անձինք կարող են ենթարկվել բժշկասոցիալական փորձաքննության՝ ներկայացնելով տեղեկանք փաստացի բնակության վայրից: Օտարերկրյա պետության քաղաքացիները Հայաստանի Հանրապետությունում կարող են անցնել բժշկասոցիալական փորձաքննություն, եթե տվյալ պետության հետ Հայաստանի Հանրապետությունում ունի համապատասխան միջպետական պայմանագիր:

Եթե անձը, ելնելով առողջական վիճակից, չի կարող ներկայանալ փորձաքննության անցկացման վայր և դրա մասին նշել է դիմումում, ապա հանձնաժողովը բժշկասոցիալական փորձաքննությունը կարող է իրականացնել անձի գտնվելու վայրում (բնակության վայր կամ հիվանդանոց): Եթե հաշմանդամը բուժման նպատակով գտնվում է Հայաստանի Հանրապետությունից դուրս, ապա նրա բժշկասոցիալական փորձաքննությունը, հաշմանդամի կամ նրա ներկայացուցչի դիմումի համաձայն, իրականացվում է հեռակա՝ բժշկասոցիալական փորձաքննության նախկին փաստաթղթերի և այն բժշկական կազմակերպության տված փաստաթղթերի հիման վրա, որտեղ հաշմանդամը գտնվում է բուժման մեջ:

Հանձնաժողովի նախագահին ուսումնասիրելով ներկայացված դիմումն ու համապատասխան փաստաթղթերը և հավաստիամալով փաստաթղթերի լիարժեքության մեջ՝ հարուցում է վարչական վարույթ՝ անձին կամ նրա ներկայացուցչին պատշաճ ձևով ծանուցելով փորձաքննության օրվա, վայրի և ժամի մասին:

Հանձնաժողովի նախագահը նշանակված փորձաքննության օրը ներկայացված փաստաթղթերը ներկայացնում է հանձնաժողովի անդամներին: Հանձնաժողովը գնում է անձին (քացառությամբ հեռակա փորձաքննության դեպքերի), ձևակերպում փորձաքննական ախտորոշումը, գնահատում նրա կենսագործունեության սահմանափակման աստիճանը, քննարկում ստացված արդյունքները և դրանց հիման վրա ընդունում որոշում:

Հանձնաժողովի նախագահը բժշկասոցիալական փորձաքննությունն անցած անձի կամ նրա ներկայացուցչի ներկայությամբ հրապարակում է հանձնաժողովի որոշումը՝ անձին հաշմանդամ ճանաչելու

կամ անձին հաշմանդամ ճանաչելու մասին դիմումը մերժելու կամ միայն անձի մասնագիտական աշխատունակության կորստի աստիճանը (տոկոսներով) որոշելու վերաբերյալ:

Անձին հաշմանդամ ճանաչելը մերժելու մասին հանձնաժողովի որոշումը եռօրյա ժամկետում հանձնվում է դիմողին կամ նրա ներկայացուցչին: Անձին հաշմանդամ ճանաչելու դեպքում հանձնաժողովի կողմից նույն օրը կազմվում է անհատական վերականգնողական ծրագիր և պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաների, վերականգնողական տեխնիկական միջոցների, այլ օժանդակ պարագաների անհրաժեշտության մասին տեղեկանք, որոնք հաստատում է հանձնաժողովի նախագահը և վավերացնում կնիքով: Անհատական վերականգնողական ծրագիրը, պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաների, վերականգնողական տեխնիկական միջոցների, այլ օժանդակ պարագաների անհրաժեշտության մասին տեղեկանքը, փորձաքննական որոշման մասին տեղեկանքի հետ մեկտեղ, օրենքով սահմանված կարգով հանձնվում է հաշմանդամին կամ նրա ներկայացուցչին:

Միայն անձի մասնագիտական աշխատունակության կորստի աստիճանը որոշելու դեպքում հանձնաժողովը փորձաքննական որոշման մասին տեղեկանքը եռօրյա ժամկետում հանձնում է անձին կամ նրա ներկայացուցչին: Վերականգնողական անհատական ծրագիրը 10-օրյա ժամկետում ուղարկվում է Հայաստանի Հանրապետության համապատասխան սոցիալական ծառայությունների տարածքային գործակալություն:

Հաշմանդամի անհատական վերականգնողական ծրագրի, կենսաթոշակ նշանակելու իրավասություն ունեցող մարմիններ ուղարկվող փորձաքննական որոշման քաղվածքի և անձին տրվող փորձաքննական որոշման տեղեկանքի ձևերը հաստատում է Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարը:

Փորձաքննական որոշման քաղվածքը մեկշաբաթյա ժամկետում ուղարկվում է անձի հաշվառման կամ փաստացի բնակության վայրն սպասարկող կենսաթոշակ նշանակելու իրավասություն ունեցող մարմին:

Հաշմանդամության սահմանման սկիզբ է համարվում հանձնաժողովում անձի կամ նրա ներկայացուցչի գրավոր դիմումի մուտքագրման օրը: Փորձաքննական որոշումն ուժի մեջ է մտնում բժշկասոցիալական փորձաքննություն անցած անձի կամ նրա ներկայացուցչի կողմից որոշումն ստանալու հաջորդ օրվանից:

Անձը համարվում է հաշմանդամ մինչև բժշկասոցիալական փորձաքննական որոշման մեջ նշված ժամկետին հաջորդող ամսվա 1-ը:

Հանձնաժողովները մասնագիտական կողմնորոշման հարցում դժվարանալու դեպքում համապատասխան վարչական վարույթի վերաբերյալ գործը՝ գրավոր հիմնավորմամբ, փորձաքննական խորհրդատվության նպատակով 5 աշխատանքային օրվա ընթացքում ներկայացնում են գործակալության համապատասխան ստորաբաժանում՝ տեղյակ պահելով փորձաքննվողին կամ նրա ներկայացուցչին:

Գործակալության համապատասխան ստորաբաժանման մասնագետի կողմից ոչ ուշ, քան երկշաբաթյա ժամկետում տրվում է համապատասխան փորձաքննական խորհրդատվություն: Հանձնաժողովը բժշկասոցիալական փորձաքննական որոշումն ընդունում է բոլոր անդամների համաձայնությամբ: Եթե հանձնաժողովի նախագահը կամ անդամներից որևէ մեկը համաձայն չէ փորձաքննական որոշման հետ, ապա գրավոր ձևակերպում է իր անհամաձայնությունը՝ նշելով հիմքերը, որը կցվում է վարչական վարույթի վերաբերյալ գործին, և այն եռօրյա ժամկետում ներկայացվում է գործակալության պետին:

Հանձնաժողովից ստացված վարչական վարույթի գործը քննելու համար գործակալության պետն ստեղծում է գործակալության փորձաքննական բաժնի առնվազն 5 մասնագետներից (ներառյալ բաժնի պետը) կազմված փորձաքննական խումբ, որը տվյալ վարչական գործով իրականացնում է բժշկասոցիալական փորձաքննություն և ընդունում է որոշում: Որոշումն ընդունվում է ձայների պարզ մեծամասնությամբ:

Ախտորոշման ճշտման, հետազոտման հատուկ մեթոդների կիրառում պահանջող դեպքերում, ինչպես նաև անհրաժեշտ տեղեկություններ ստանալու համար հանձնաժողովը կազմում է լրացուցիչ հետազոտման ծրագիր, որը հաստատում է հանձնաժողովի նախագահը և դրա մասին տեղեկացնում անձին կամ նրա ներկայացուցչին: Այդ դեպքում հանձնաժողովի նախագահի կողմից անձին տրվում է ուղեգիր, որում նշվում է բժշկական կազմակերպության անվանումը և կցվում է հետազոտման ծրագիրը: Լրացուցիչ հետազոտման ծրագրով նախատեսված տվյալներն անձի կողմից ներկայացվելուց հետո, ոչ ուշ, քան 3 աշխատանքային օրվա ընթացքում հանձնաժողովն ընդունում է փորձաքննական որոշում:

Երբ բժշկական կամ ռազմաբժշկական փաստաթղթերում առկա չեն պատճառական կապը հաստատող փաստեր կամ բացակայում են

հաշմանդամության առաջացման պատճառի մասին տվյալներ, հաշմանդամության առաջացման պատճառը սահմանվում է ընդհանուր հիվանդությամբ:

Երբ հաշմանդամության պատճառները մեկից ավելի են, ապա որոշման մեջ հաշմանդամության պատճառական կապը նշվում է անձի ընտրությամբ: Հաշմանդամության նոր պատճառի վերաբերյալ դիմումի և համապատասխան փաստաթղթերի առկայության դեպքում՝ պատճառական կապը փոփոխվում է բժշկասոցիալական վերափորձաքննությամբ:

Եթե վերափորձաքննության ժամանակ այլ հիմքով որոշվում է ավելի ծանր հաշմանդամության խումբ, ապա նախկին պատճառական կապը կարող է պահպանվել, եթե փորձաքննության պահին առկա է տվյալ պատճառական կապով որևիցե աստիճանի կենսագործունեության սահմանափակում:

Հանձնաժողով դիմած ժամանակավոր անաշխատունակ անձին հաշմանդամ ճանաչելու կամ ժամանակավոր անաշխատունակության ժամկետը երկարաձգելու թույլտվություն տալու դեպքում հանձնաժողովի նախագահը կատարում է գրանցում ժամանակավոր անաշխատունակության թերթիկում, որը վավերացնում է կնիքով:

Փորձաքննական որոշումն ընդունվում է բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմին դիմումը (բողոքը) մուտքագրվելու օրվանից ոչ ուշ, քան 30 օրվա ընթացքում:

Ինչ հիմքեր կան բժշկասոցիալական փորձաքննական վարչական վարույթի կարճման կամ կասեցման համար

Վարչական վարույթը բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմնի որոշմամբ կարող է կասեցվել մինչև 60 օր ժամկետով, եթե փորձաքննության օրվա, վայրի և ժամի մասին պատշաճ ձևով իրազեկված անձը չի ներկայացել փորձաքննության, և բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմին չի ներկայացվել հեռակա, տնային կամ հիվանդանոցային փորձաքննություն իրականացնելու հիմքեր:

Իսկ վարչական վարույթը կարճվում է, եթե՝

ա) դիմողը գրավոր ձևով հրաժարվում է դիմումից.

բ) գոյություն ունի միևնույն անձի, միևնույն առարկայի վերաբերյալ և միևնույն հիմքերով ուժի մեջ մտած փորձաքննական որոշում կամ դատական ակտ.

գ) դատարանի վարույթում է գտնվում բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմնի և միևնույն անձի, միևնույն առարկայի վերաբերյալ, միևնույն հիմքերով գործ.

դ) լրացել է վարույթի կասեցման օրենքով սահմանված 60-օրյա ժամկետը, իսկ անձն այդ ընթացքում չի ներկայացել բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմին:

Բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմինը վարչական վարույթի ժամկետը կասեցնելու կամ կարճելու վերաբերյալ որոշումն ընդունելուց հետո եռօրյա ժամկետում այդ որոշումը պատշաճ ձևով ուղարկում է բժշկասոցիալական փորձաքննություն անցնող անձին կամ նրա ներկայացուցչին:

Վարչական վարույթը կարճելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել վարչական կամ դատական կարգով:

Հանձնաժողովի կամ գործակալության կառուցվածքային ստորաբաժանման մասնագետին ինքնաբացարկ և բացարկ հայտնելու հիմքերը և կարգը սահմանվում են «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով:

Երբ է հաշմանդամ ճանաչված անձը ենթարկվում վերափորձաքննության

Հաշմանդամ ճանաչված անձը կրկին բժշկասոցիալական փորձաքննության (այսուհետ՝ վերափորձաքննություն) է ենթարկվում անձի կամ նրա ներկայացուցչի գրավոր դիմումի հիման վրա կամ բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմնի նախաձեռնությամբ:

Անձի կամ նրա ներկայացուցչի գրավոր դիմումով վերափորձաքննությունն իրականացվում է հաշմանդամության խմբի կամ «հաշմանդամ երեխա» կարգավիճակի համար սահմանված ժամկետը լրանալու, անձի առողջական վիճակը վատթարանալու դեպքերում, իսկ փորձաքննական որոշման համար հիմք հանդիսացող փաստաթղթերում կեղծիք հայտնաբերվելու կամ հաշմանդամության խմբի որոշման սահմանված կարգի խախտման դեպքերում՝ նաև բժշկասոցիալական փոր-

ծաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմնի նախաձեռնությամբ:

Վերափորձաքննություն կարող է իրականացվել նաև դատարանի որոշման կամ վճռի հիման վրա:

Հանձնաժողովի ընդունած որոշումները վերադասության կարգով կարող են վերանայվել գործակալության պետի հանձնարարությամբ՝ օրենքով սահմանված կարգով:

Անձն իր իրավունքները պաշտպանելու նպատակով իրավունք ունի փորձաքննական որոշումները, բժշկասոցիալական փորձաքննության ոլորտում իրավասու պետական մարմնի գործողությունը կամ անգործությունը բողոքարկելու ինչպես վարչական, այնպես էլ դատական կարգով:

Ինչպես է իրականացվում հաշմանդամների դաստիարակությունը, կրթությունն ու մասնագիտական ուսուցումը

Պետությունը հաշմանդամների համար երաշխավորում է կրթության և մասնագիտական ուսուցման իրավունք, ինչպես նաև պատրաստում է դրա համար անհրաժեշտ մանկավարժական կադրեր:

Կրթության պետական համակարգի մարմինները, սոցիալական ապահովության և առողջապահության մարմինների հետ համատեղ, հաշմանդամի վերականգնման անհատական ծրագրին համապատասխան ապահովում են հաշմանդամ երեխաների նախադպրոցական դաստիարակությունը, հաշմանդամների միջնակարգ, միջնակարգ-մասնագիտական և բարձրագույն կրթություն ստանալու համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծումը:

Ինչպես է իրականացվում նախադպրոցական տարիքի հաշմանդամ երեխաների դաստիարակությունը

Նախադպրոցական տարիքի հաշմանդամ երեխաների դաստիարակության և անհրաժեշտ վերականգնողական օգնության համար առավել բարենպաստ հնարավորություններ ստեղծելու նպատակով ընդհանուր տիպի մանկական նախադպրոցական հիմնարկներում նրանց համար ստեղծվում են հատուկ պայմաններ:

Այն հաշմանդամ երեխաների համար, որոնց առողջական վիճակը թույլ չի տալիս նրանց դաստիարակությունն իրականացնել ընդհանուր

տիպի նախադպրոցական հիմնարկներում, ստեղծվում են հատուկ նախադպրոցական հիմնարկներ:

Ընդհանուր կամ հատուկ նախադպրոցական հիմնարկներում հաշմանդամ երեխաների դաստիարակության անհնարինության դեպքում, նրանց ծնողների համաձայնությամբ, այն կարող է իրականացվել տնային պայմաններում: Նման դեպքերում ծնողներից մեկին կամ նրան փոխարինող անձին Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով տրամադրվում են նյութական ապահովություն և արտոնություններ:

Համապատասխան կրթօջախներն ու նախադպրոցական հիմնարկները հաշմանդամ երեխաների ծնողներին կամ նրանց փոխարինող անձանց օգնություն են ցույց տալիս տնային պայմաններում նրանց դաստիարակությունն իրականացնելու գործում:

Օգնության ֆինանսավորումը կատարվում է պետական բյուջեի միջոցների հաշվին՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով և ժամկետներում:

Ինչպես է իրականացվում հաշմանդամների միջնակարգ, միջնակարգ-մասնագիտական և բարձրագույն կրթությունը

Հաշմանդամների միջնակարգ, միջնակարգ-մասնագիտական և բարձրագույն կրթությունն իրականացվում է ընդհանուր տիպի, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ հատուկ ուսումնական հաստատություններում:

Ընդունելության քննությունների ընթացքում հաշմանդամների և մյուս դիմորդների համար հավասար պայմաններ ստեղծելու նպատակով իրականացվում են համապատասխան միջոցառումներ՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով:

Ընդունելության քննությունները դրական գնահատականներով հանձնած հաշմանդամներն այլ հավասար պայմանների դեպքում օգտվում են պետական և հավատարմագրված ոչ պետական բարձրագույն կամ միջնակարգ-մասնագիտական ուսումնական հաստատություններ ընդունվելու առաջնահերթ իրավունքից:

Ընդունելության քննությունները դրական գնահատականներով հանձնած 1-ին և 2-րդ խմբերի հաշմանդամները և հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակ ունեցող անձինք ընդունվում են պետական բարձրագույն կամ միջնակարգ-մասնագիտական ուսումնական հաստատությո-

յունների անվճար համակարգ՝ վճարովի համակարգի համար առնվազն անցումային միավորներ հավաքելու դեպքում:

Պետական բարձրագույն և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների անվճար համակարգում սովորող հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակ ունեցող անձինք տեղափոխվում են տվյալ ուսումնական հաստատության վճարովի համակարգ, եթե 18 տարին լրանալուց հետո չեն ճանաչվել հաշմանդամ:

Պետական բարձրագույն և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների անվճար համակարգում սովորող 1-ին և 2-րդ խմբի հաշմանդամի կարգավիճակ ունեցող անձինք տեղափոխվում են տվյալ ուսումնական հաստատության վճարովի համակարգ, եթե ուսումնառության ընթացքում կատարված բժշկասոցիալական վերափորձաքննության արդյունքներով չեն ճանաչվել հաշմանդամ:

Պետական բարձրագույն և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների վճարովի համակարգում սովորող անձինք ուսումնառության ընթացքում հաշմանդամ երեխայի կամ 1-ին և 2-րդ խմբի հաշմանդամի կարգավիճակ ստանալու դեպքում տեղափոխվում են տվյալ ուսումնական հաստատության անվճար համակարգ:

Յուրաքանչյուր ուսումնական տարվա սկզբում հաշմանդամ ուսանողն ուսումնական հաստատության վարչակազմ պետք է ներկայացնի իր հաշմանդամությունը հաստատող փաստաթուղթ:

Պետական բարձրագույն կամ միջնակարգ-մասնագիտական ուսումնական հաստատություններ ընդունված 1-ին և 2-րդ խմբի հաշմանդամների և հաշմանդամ երեխայի կարգավիճակ ունեցող անձանց ուսուցման ծախսերը կատարվում են պետական բյուջեի միջոցների հաշվին: Նրանց թվից ցերեկային ուսուցման հաշմանդամներին, հերթական քննությունները և ստուգարքները դրական գնահատականներով հանձնելու դեպքում, վճարվում է կրթաթոշակ՝ անկախ ստացվող նպաստից կամ թոշակից:

Ուսումնական պարապմունքներ կազմակերպվում են նաև բուժկամխարզելիչ կամ վերականգնողական հիմնարկներում բուժման կուրս անցնող հաշմանդամ երեխաների համար: Ֆինանսավորումը կատարվում է պետական բյուջեի միջոցների հաշվին՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով և ժամկետներում:

Ինչպես է իրականացվում հաշմանդամների մասնագիտական ուսուցումը, վերաորակավորումը և որակավորման բարձրացումը

Հաշմանդամների մասնագիտական ուսուցումը, վերաորակավորումը և որակավորման բարձրացումն իրականացվում են վերականգնման անհատական ծրագրերին համապատասխան՝ մասնագիտացված կամ ընդհանուր տիպի ուսումնական հաստատություններում, ձեռնարկություններում (այդ թվում՝ ուսումնաարտադրական) և կազմակերպություններում: Ուսումնական պարապմունքների ֆինանսավորումը կատարվում է պետական բյուջեի միջոցների հաշվին՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով և ժամկետներում:

Մասնագիտական նախապատրաստման, վերաորակավորման և որակավորման բարձրացման ընթացքում հաշմանդամների նյութական ապահովումն իրականացվում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանվող կարգով:

Ինչպես է իրականացվում հաշմանդամների՝ տեղեկություններ ստանալու ազատության ապահովումը

Պետությունն ապահովում է հաշմանդամների՝ տեղեկություններ ստանալու ազատությունը:

Պետության կողմից շարժունների լեզուն ընդունվում է որպես անձնական շփման, ուսման և թարգմանչական ծառայությունների տրամադրման միջոց:

Տեսողության խանգարումներ ունեցող անձանց համար երաշխավորվում է Բրայլի համակարգով կատարվող ուսուցման ապահովումը, լսողական միջոցների և խոշոր տառատեսակների մատչելիությունը, ներառյալ՝ ուշ տարիքում տեսողությունը կորցրած անձանց Բրայլի համակարգով լրացուցիչ ուսուցումը:

Մտավոր թերություններ ունեցող անձանց համար կազմակերպվում է լեզվի մատչելի ըմբռնման ուսուցման համակարգ: Խոսակցական խանգարումներով անձանց տրամադրվում են հաղորդակցման տեխնիկական միջոցներ:

Հաշմանդամների հասարակական կազմակերպությունները սեփական միջոցների հաշվին և կանոնադրական խնդիրների շրջանակ-

ներում կարող են տրամադրել նաև անձնական շփման և հաղորդակցման այլ միջոցներ:

Պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների հիմնած հեռուստառադիոընկերությունները օրենքով սահմանված եթերաժամանակով ապահովում են մանկական և լրատվական հեռուստահաղորդումների սուրդոթարգմանությամբ հեռարձակումը:

Հաշմանդամների աշխատանքային իրավունքների իրականացման ինչպիսի երաշխիքներ կան

Հաշմանդամների ստեղծագործական և արտադրական ընդունակությունների իրացման նպատակով և վերականգնման անհատական ծրագրերին համապատասխան նրանք ապահովվում են աշխատանքի սովորական պայմաններ ունեցող ձեռնարկություններում, հիմնարկներում և կազմակերպություններում, հաշմանդամների աշխատանքը կիրառող մասնագիտացված (այդ թվում՝ ուսումնասրտադրական) ձեռնարկություններում, արտադրամասերում և տեղամասերում աշխատելու, ինչպես նաև ձեռնարկատիրական և օրենքով չարգելված այլ գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքով:

Անթույլատրելի են հաշմանդամության պատճառով հաշմանդամի հետ աշխատանքային պայմանագրի կնքման կամ պաշտոնի բարձրացման մերժումը, վարչակազմի նախաձեռնությամբ աշխատանքից հեռացումը կամ այլ աշխատանքի փոխադրումը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ բժշկաաշխատանքային փորձաքննության մարմինների եզրակացությամբ նրա առողջական վիճակը խոչընդոտում է մասնագիտական պարտականությունների կատարմանը կամ սպառնում է այլ անձանց առողջությանն ու աշխատանքի անվտանգությանը:

Վարչակազմին չի թույլատրվում աշխատանքից հեռացնել համապատասխան հիմնարկներում բժշկական, մասնագիտական և սոցիալական վերականգնում ստացող անձանց:

Պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից հաշմանդամի աշխատանքային զբաղվածության երաշխիքներն ապահովվում են՝

ա) հաշմանդամների աշխատուժն օգտագործող կազմակերպությունների, հիմնարկների, ինչպես նաև հաշմանդամների հասարակական կազմակերպությունների նկատմամբ արտոնյալ ֆինանսատնտեսական քաղաքականության իրականացմամբ:

բ) կազմակերպություններում հաշմանդամներին աշխատանքի ընդունելու համար քվոտաների սահմանմամբ և հաշմանդամների համար՝ օրենսդրությամբ սահմանված միջոցառումների իրականացմամբ.

գ) հաշմանդամներին առավել համապատասխանող մասնագիտություններով աշխատանքային տեղերի վերապահմամբ.

դ) հաշմանդամների համար լրացուցիչ աշխատատեղերի ստեղծման խրախուսմամբ.

ե) հաշմանդամին աշխատանքի տեղավորելու դեպքում գործատուին հաշմանդամին վճարվող աշխատավարձի մասնակի փոխհատուցմամբ:

Բոլոր կարգի գործատուների մոտ զբաղված հաշմանդամների համար վերականգնման անհատական ծրագրին համապատասխան ստեղծվում են աշխատանքի անհրաժեշտ պայմաններ:

Կոլեկտիվ կամ անհատական աշխատանքային պայմանագրով սահմանվող պայմանները, այդ թվում աշխատանքի վարձատրությունը, աշխատանքային և հանգստի ռեժիմը, տարեկան և լրացուցիչ արձակուրդների տևողությունը չեն կարող վատթարացնել հաշմանդամի վիճակը կամ սահմանափակել նրա իրավունքներն այլ աշխատողների համեմատությամբ:

Հաշմանդամի ներգրավումն արտաժամյա, ոչ աշխատանքային օրերին կամ գիշերային աշխատանքներում թույլատրվում է միայն նրանց համաձայնությամբ և պայմանով, եթե նման աշխատանքները բժշկական եզրակացությամբ նրանց արգելված չեն:

1-ին և 2-րդ խմբերի հաշմանդամների համար սահմանվում է աշխատաժամերի կրճատված տևողություն՝ շաբաթական 36 ժամից ոչ ավելի:

Հաշմանդամների պահանջով և վերականգնման անհատական ծրագրերին համապատասխան գործատուն պարտավոր է նրանց համար սահմանել ոչ լրիվ աշխատանքային օր կամ ոչ լրիվ աշխատանքային շաբաթ: Նման դեպքերում հաշմանդամների աշխատանքի վարձատրությունը կատարվում է՝ ելնելով փաստացի աշխատած ժամանակից կամ թողարկված արտադրանքի քանակից:

Աշխատանքի ընդունելիս հաշմանդամների համար փորձաշրջան չի սահմանվում: Աշխատողների թվի կամ հաստիքների կրճատման ժամանակ աշխատանքի հավասար արտադրողականության և նույն որակավորման դեպքում հաշմանդամներն օգտվում են աշխատանքում մնալու առավելությունից:

Պետական իշխանության և կառավարման տեղական մարմինները հաշմանդամների ձեռնարկատիրական գործունեության (այդ թվում՝ տնային պայմաններում) կազմակերպման համար ստեղծում են անհրաժեշտ պայմաններ՝ այդ նպատակներով ոչ բնակելի տարածությունների արտահերթ տրամադրման, ինչպես նաև հումքի ձեռքբերման և արտադրանքի իրացման գործում օժանդակություն ցույց տալու միջոցով:

Աշխատանքային գործունեությամբ զբաղվող հաշմանդամները Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով օգտվում են եկամուտների հարկման արտոնություններից և այլ արտոնություններից:

Հաշմանդամների սոցիալական ենթակառուցվածքի մատչելիության ապահովման համար ինչպիսի պայմաններ պետք է ստեղծվեն

Հայաստանի Հանրապետության պետական իշխանության և կառավարման մարմինները, Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գործող բոլոր գործատուները հաշմանդամների համար ապահովում են սոցիալական ենթակառուցվածքի օբյեկտների, բնակելի, հասարակական, արտադրական շենքերի և կառույցների մատչելիության, հասարակական տրանսպորտից և տրանսպորտային հաղորդակցության, կապի և տեղեկատվության միջոցներից, հանգստի և ժամանցի վայրերից անարգել կերպով օգտվելու պայմանների ստեղծումը:

Չի թույլատրվում բնակավայրերի նախագծումը և կառուցապատումը, բնակելի շրջանների ձևավորումը, նախագծային լուծումների մշակումը, շենքերի, կառուցվածքների, ներառյալ օդանավակայանների և երկաթուղային կայարանների շինարարությունը և վերակառուցումը, ինչպես նաև տրանսպորտային միջոցների, այդ թվում՝ անհատական, կապի և տեղեկատվության միջոցների մշակումն ու արտադրությունը, եթե դրանք հաշմանդամների մատչելիության և օգտագործման համար հարմարեցված չեն:

Տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվության միջոցներն ու սոցիալական ենթակառուցվածքի մյուս օբյեկտները պետք է հարմարեցվեն հաշմանդամների պահանջումների բավարարմանը՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով, պայմաններով և ժամկետներում:

Այն դեպքում, եթե նշված օբյեկտները հնարավոր չէ հարմարեցնել հաշմանդամների օգտագործմանը, համապատասխան իրավասու պետական մարմինները հաշմանդամների պահանջունքների բավարարման նպատակով պետք է մշակեն և իրականացնեն անհրաժեշտ միջոցառումներ:

Հաշմանդամների կամ իրենց կազմում հաշմանդամ ունեցող ընտանիքների կողմից զբաղեցրած բնակելի շինությունները, հաշմանդամի վերականգնման անհատական ծրագրին համապատասխան, պետք է սարքավորվեն հատուկ միջոցներով և հարմարանքներով:

Նշված բնակելի շինությունների սարքավորումն իրականացվում է պետական իշխանության տեղական մարմինների, ձեռնարկությունների, հիմնարկների և կազմակերպությունների, այդ թվում՝ հաշմանդամների աշխատանքը կիրառող մասնագիտացված ուսումնաարտադրական ձեռնարկությունների կողմից, որոնց տնօրինության տակ է գտնվում բնակելի ֆոնդը:

Անհատական բնակելի տների սարքավորումն իրականացվում է պետական իշխանության տեղական մարմինների կողմից՝ հաշմանդամների հասարակական կազմակերպությունների մասնակցությամբ:

Նշված միջոցառումների ֆինանսավորումն իրականացվում է բնակելի ֆոնդի ընթացիկ նորոգման և հիմնանորոգման համար հատկացվող միջոցների հաշվին: Այդ նպատակների համար կարող են օգտագործվել նաև հասարակական բարեգործական կազմակերպությունների միջոցները:

Պետական իշխանության և կառավարման տեղական մարմինները պետք է ապահովեն հաշմանդամների համար մշակութային հիմնարկների և մարզական կառույցների մատչելիությունը և դրանցից օգտվելու համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծումը և հատուկ մարզական գույքի տրամադրումը:

Հաշմանդամները վերոհիշյալ ծառայություններից օգտվում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանվող արտոնյալ պայմաններով:

Հայաստանի Հանրապետության տրանսպորտի կապի նախարարությունն ապահովում է հաշմանդամների սպասարկման համար անհրաժեշտ պայմաններ՝ հատուկ հեռուստահաղորդակցման միջոցների, իսկ լսողության խանգարումներ ունեցող բաժանորդների համար՝ հա-

տուկ հեռախոսային սարքերի և կոլեկտիվ օգտագործման խոսակցական կետերի ներդրմամբ:

Իրենց կազմում 1-ին կամ 2-րդ խմբի հաշմանդամ ունեցող ընտանիքները Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանված կարգով օգտվում են հեռախոսների, իսկ հաշմանդամները՝ հատուկ կառուցվածքի հեռախոսների արտահերթ և անվճար տեղադրման իրավունքից:

Հաշմանդամներին ցույց տրվող սոցիալական օգնության ինչ տեսակներ կան

Պետությունը երաշխավորում է հաշմանդամների սոցիալական օգնությունը, որը կարող է իրականացվել դրամական վճարումների (կենսաթոշակներ, նպաստներ, միանվագ վճարումներ) ձևով, տեխնիկական և այլ միջոցների ապահովմամբ (ներառյալ թիկնասայլակները, պրոթեզաօրթոպեդիկ սարքերը, հատուկ տառատեսակներով տպագիր արտադրանքը, ծայնաուժեղացուցիչ սարքավորումները և ազդանշանային համակարգերը), ինչպես նաև հաշմանդամների կենցաղային սպասարկման և բժշկական, մասնագիտական սոցիալական վերականգնման ծառայությունների տրամադրմամբ:

Յուրաքանչյուր տարի պետական բյուջեով նախատեսվում են միջոցներ հատուկ տառատեսակներով գրքերի տպագրության, «Խոսող գրքերի» ծայնագրության, ինչպես նաև ուշ տարիքում տեսողությունը կորցրած անձանց Բրայլի համակարգով լրացուցիչ ուսուցման համար:

Վերականգնման անհատական ծրագրին համապատասխան տրանսպորտային միջոց ստացած հաշմանդամին Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանված կարգով վճարվում է փոխհատուցում այդ միջոցի տեխնիկական արտահերթ սպասարկման և նորոգման համար, արտահերթ տրամադրվում է վառելանյութ:

1-ին և 2-րդ խմբերի հաշմանդամներին, ինչպես նաև մանկուց հաշմանդամ երեխաներին Հայաստանի Հանրապետության տարածքում քաղաքային, մերձքաղաքային և միջքաղաքային ուղևորատար տրանսպորտի բոլոր տեսակներով, անկախ սեփականության ձևից /բացի տաքսուց/, երթևեկելու համար տրվում է դրամական փոխհատուցում՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանված կարգով:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով հաշմանդամներն ունեն հատուկ պրոթեզաօրթոպեդիկ կոշիկների և բոլոր տեսակի պրոթեզային իրերի (բացառությամբ թանկարժեք մետաղներից պատրաստվող ատամնապրոթեզների) անվճար պատվիրման, նորոգման և ստանալու իրավունք՝ Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի և օրենսդրությամբ չարգելված այլ միջոցների հաշվին:

Բնակտարածությունների բաշխման ընթացքում պետական իշխանության տեղական մարմինները, ձեռնարկությունները, հիմնարկները և կազմակերպությունները, այդ թվում՝ հաշմանդամների աշխատանքը կիրառող մասնագիտացված ուսումնաարտադրական ձեռնարկությունները հաշվի են առնում հաշմանդամների պահանջները՝ կապված նրանց աշխատանքի կամ հարազատների բնակության վայրին, վերականգնողական հիմնարկին կամ կենցաղային սպասարկման օբյեկտներին մոտ լինելու հանգամանքի հետ:

Հաշմանդամներին տրամադրվող բնակարանների շինարարությունը պետք է իրականացվի հաշմանդամների հասարակական կազմակերպություններից ստացված պատվերների հիման վրա կազմված մախագծերին համապատասխան և բավարարի հաշմանդամների առողջական վիճակով պայմանավորված սանիտարատեխնիկական պահանջները:

Հենաշարժական ապարատի խանգարումներով հաշմանդամներին տրվում է բնակության վայրին մոտ ավտոտնակ կառուցելու իրավունք:

Հաշմանդամներին բնակարանային պայմանների բարելավման կարիք ունեցող ճանաչելու և բնակարան ստանալու համար հերթագրվելու արտոնությունները սահմանվում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից:

1-ին և 2-րդ խմբերի հաշմանդամներին, ինչպես նաև մանկուց հաշմանդամ երեխաներին էլեկտրաէներգիայի, գազի, ջեռուցման, ջրամատակարարման, ջրահեռացման, աղբահանման, ինչպես նաև հեռախոսի և ռադիոյի բաժանորդային վարձի վճարման համար տրվում է դրամական փոխհատուցում՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից սահմանված կարգով:

Հաշմանդամների սոցիալական սպասարկման ծառայություններն իրականացվում են բնակչության սոցիալական պաշտպանության

հաստատություններում կամ տնային պայմաններում: Բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատություններում բնակվող հաշմանդամներն օգտվում են հաշմանդամների համար օրենքով նախատեսված իրավունքներից և արտոնություններից: Տնային պայմաններում հաշմանդամին տրամադրվում են կենցաղային և առաջնային բժշկական օգնություն, հոգեբանական և իրավաբանական խորհրդատվություն:

Հաշմանդամների՝ տնային պայմաններում սոցիալական սպասարկման և խնամքի իրականացման կարգը և պայմանները սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

Պետական իշխանության տեղական մարմինները և Հայաստանի Հանրապետության տարածքում օրենսդրությամբ սահմանված կարգով գործունեություն իրականացնող գործատուները (անկախ սեփականության ձևից) կարող են սեփական միջոցների հաշվին հավելավճարներ սահմանել հաշմանդամներին վճարվող պետական թոշակների կամ նպաստների վրա, ինչպես նաև սահմանել լրացուցիչ արտոնություններ հաշմանդամներին ցույց տրվող սոցիալական օգնության բոլոր տեսակների գծով:

Գ Լ ՈՒ Խ III

Ձինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական իրավունքները

Ինչպիսի սոցիալական իրավունքներ ունեն զինծառայողները և ովքեր են համարվում զինծառայողներ

Ձինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության հարցերը կարգավորվում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ, 1998թ. հոկտեմբերի 27-ին ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված «Ձինծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» ՀՀ օրենքով, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով, օրենսդրական և ենթօրենսդրական այլ ակտերով:

Ձինծառայող են համարվում Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության, ոստիկանության, ազգային անվտանգության, Հայաստանի փրկարար ծառայության՝ «Հայաստանի փրկարար ծառայության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 112-րդ հոդվածով սահմանված դեպքերում հանրապետական գործադիր մարմինների համակարգի հրամանատարական և շարքային անձնակազմի ծառայողները:

Ձինծառայողներին հավասարեցված անձինք են՝

- ա) վարժական հավաքների կանչված զինապարտները,
- բ) Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության մարտական գործողությունների մասնակիցները,
- գ) Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության քրեակատարողական հիմնարկների ծառայողները,
- դ) պաշտպանության հանրապետական գործադիր մարմնում և Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանությունում քաղաքացիական հատուկ ծառայության պաշտոններ զբաղեցնող կամ քաղաքացիական հատուկ ծառայության կադրերի ռեզերվում գրանցված անձինք:

Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության մարտերին մասնակցած անձանց մարտական գործողությունների մասնակցի կարգավիճակ է տրվում Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով:

Նման իրավունքներից օգտվում են նաև զոհված (մահացած) զին-
ծառայողների ընտանիքները: Օրենքով նախատեսված արտոնություն-
ները տարածվում են նաև՝

ա) ծառայությունից սահմանված կարգով արձակված և, անկախ
ժամանակաշրջանից, մահացած այն զինծառայողների ընտանիքների
վրա, որոնց մահվան պատճառը ծառայության ընթացքում ստացած
վնասվածքն է, խեղուճը կամ առաջացած հիվանդությունը:

բ) ծառայողական պարտականությունները կատարելիս անհայտ
կորած, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ
սահմանված կարգով անհայտ բացակայող կամ մահացած ճանաչված
զինծառայողների ընտանիքների վրա:

Կենսաթոշակի ինչ տեսակներ են նշանակվում զինծառայող- ներին և նրանց ընտանիքի անդամներին

Ձինծառայողներին նշանակվում են պետական կենսաթոշակներ՝

ա) երկարամյա ծառայության համար:

բ) հաշմանդամության համար:

Ձոհված (մահացած) զինծառայողների ընտանիքների անդամնե-
րին նշանակվում է սոցիալական կենսաթոշակ՝ կերակրողին կորցնելու
դեպքում:

Ձինծառայողներին երկարամյա ծառայության կենսաթոշակ նշա-
նակվում և վճարվում է ծառայությունից սահմանված կարգով արձակ-
վելուց հետո:

Երկարամյա ծառայության կենսաթոշակի իրավունք ստացած և զին-
վորական ծառայությունը շարունակող զինծառայողների ամսական դրա-
մական բավարարմանը նշանակվում են հավելումներ՝ Հայաստանի Հան-
րապետության կառավարության սահմանած կարգով և չափերով:

Ձինծառայողներին՝ հաշմանդամության կենսաթոշակ, իսկ կերակ-
րողին կորցնելու դեպքում նրանց ընտանիքների անդամներին սոցիա-
լական կենսաթոշակ է նշանակվում անկախ ծառայության տևողությու-
նից:

Պետական տարբեր կենսաթոշակների իրավունք ունեցող անձին,
իր ընտրությամբ, նշանակվում է մեկ կենսաթոշակ:

Որ զինծառայողներն են օգտվում երկարամյա ծառայության կենսաթոշակ ստանալու իրավունքից

Երկարամյա ծառայության կենսաթոշակ ստանալու իրավունքից օգտվում են Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության, ոստիկանության, ազգային անվտանգության, արտակարգ իրավիճակների հանրապետական գործադիր մարմիններում ծառայությունը կարգավորող օրենքներով սահմանված կարգով և ժամկետներով զինվորական ծառայություն անցած այն զինծառայողները, ովքեր՝

ա) ծառայությունից սահմանված կարգով արձակվելու պահին ունեն առնվազն 20 տարվա զինվորական ծառայության ընդհանուր ժամկետ (ստաժ)։

բ) տարիքի կամ առողջական վիճակի կամ հաստիքների կրճատման պատճառով զինվորական ծառայությունից արձակվելու պահին առնվազն 50 տարեկան են և ունեն 25 և ավելի տարվա ընդհանուր աշխատանքային (ապահովագրական) ստաժ, որում զինվորական ծառայության ընդհանուր ժամկետը (ստաժը) կազմում է առնվազն 8 տարի։

Հաշմանդանության կենսաթոշակի ինչ պայմաններ և չափեր կան զինծառայողների համար

Հաշմանդանության կենսաթոշակ նշանակվում է բժշկասոցիալական փորձաքննություն իրականացնող իրավասու պետական մարմնի կողմից հաշմանդան ճանաչված զինծառայողներին, եթե նրանք հաշմանդան են ճանաչվել՝

ա) զինվորական ծառայության ընթացքում։

բ) ծառայությունից սահմանված կարգով արձակվելուց հետո 5 տարվա ընթացքում, սակայն ծառայության ժամանակ ծագած հիվանդության, վնասվածքի կամ խեղման պատճառով, այդ ժամկետից ուշ, սակայն ծառայության ժամանակ ստացած վնասվածքի հետևանքով ծագած հաշմանդանության պատճառով։

Հաշմանդանության կենսաթոշակի իրավունք տվող պատճառներն են զինվորական ծառայության ժամանակ ստացած վնասվածքները, խեղումները և հիվանդությունները։

Ձինծառայողների հաշմանդանության կենսաթոշակը նշանակվում է հետևյալ չափերով՝

ա) 1-ին խմբի հաշմանդաններին՝ ամսական դրամական բավարարման և սննդի փոխհատուցման գումարի 70 տոկոսի չափով, բայց

ոչ պակաս Չայաստանի Չանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված բազային կենսաթոշակի 200 տոկոսից.

բ) 2-րդ խմբի հաշմանդամներին՝ ամսական դրամական բավարարման և սննդի փոխհատուցման գումարի 60 տոկոսի չափով, բայց ոչ պակաս բազային կենսաթոշակի 150 տոկոսից.

գ) 3-րդ խմբի հաշմանդամներին՝ ամսական դրամական բավարարման և սննդի փոխհատուցման գումարի 40 տոկոսի չափով, բայց ոչ պակաս բազային կենսաթոշակից:

Ձինծառայողի ընտանիքի անդամներին կերակրողին կորցնելու դեպքում նշանակվում է, արդյոք, սոցիալական կենսաթոշակ

Կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական կենսաթոշակ է նշանակվում զոհված (մահացած) զինծառայողի ընտանիքի այն անդամներին, ովքեր գտնվել են նրա խնամքի տակ, իսկ տարիքային կենսաթոշակի իրավունք տվող տարիքը լրացած կամ անկախ տարիքից հաշմանդամ ճանաչված ծնողներին, ամուսնուն, ինչպես նաև մինչև 18 տարեկան դառնալը հաշմանդամ ճանաչված զավակներին՝ անկախ նրանից՝ վերջիններս զոհված (մահացած) կերակրողի խնամքի տակ եղել են, թե՛ ոչ:

Կերակրողին կորցնելու դեպքում զինծառայողի ընտանիքի անդամներին սոցիալական կենսաթոշակ է նշանակվում՝ անկախ կերակրողի զոհվելու (մահանալու) պատճառից և անցած ժամանակաշրջանից:

Կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական կենսաթոշակի իրավունք ունեցող ընտանիքի բոլոր անդամների համար նշանակվում և վճարվում է մեկ ընդհանուր կենսաթոշակ:

Կերակրողին կորցնելու դեպքում ընտանիքի անդամի պահանջով սոցիալական կենսաթոշակի նրա բաժինն առանձնացվում և վճարվում է առանձին:

Կենսաթոշակի բաժնի առանձնացումը կատարվում է այն ամսվան հաջորդող ամսվա սկզբին, երբ ստացվել է առանձնացման վերաբերյալ դիմումը:

Կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական կենսաթոշակով ապահովվող ընտանիքի անդամների թիվը փոփոխվելիս՝ կենսաթոշակը փոփոխվում է կենսաթոշակի իրավունք ունեցող ընտանիքի անդամների թվին համապատասխան:

Կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական կենսաթոշակի իրավունք ունեն ընտանիքի հետևյալ անդամները.

ա) 18 տարին չլրացած երեխան, եղբայրը, քույրը և թոռը, ընդ որում՝ եղբայրը, քույրը և թոռը, եթե չունեն աշխատունակ ծնողներ և չեն աշխատում.

բ) 18 տարեկան և դրանից բարձր տարիքի հաշմանդամ զավակները, եթե նրանք հաշմանդամ են ճանաչվել մինչև իրենց 18 տարին լրանալը և չեն աշխատում.

գ) տարիքային կենսաթոշակի իրավունք սովող տարիքը լրացած կամ անկախ տարիքից հաշմանդամ ճանաչված ծնողները, ամուսինը, եթե չեն աշխատում.

դ) ամուսինը կամ ընտանիքի այլ գործունակ չափահաս անդամը կամ օրենքով սահմանված կարգով խնամակալ ճանաչված անձը՝ անկախ տարիքից, եթե նա զբաղված է զոհված (մահացած) կերակրողի ութ տարին չլրացած երեխայի, եղբոր, քրոջ կամ թոռան խնամքով և չի աշխատում.

ե) պապը և տատը, եթե չունեն աշխատունակ զավակներ և չեն աշխատում:

Բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների մասնագիտական-տեխնիկական ուսումնարանների առկա (ցերեկային) ուսուցմամբ սովորողները կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական կենսաթոշակ ստանալու իրավունք ունեն մինչև նշված ուսումնական հաստատություններն ավարտելը, բայց ոչ ավելի, քան մինչև նրանց 23 տարին լրանալը:

Կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական կենսաթոշակի իրավունք ունեն նաև ծառայությունից սահմանված կարգով արձակված (ազատված) և կենսաթոշակի իրավունք ձեռք բերած, սակայն կենսաթոշակ նշանակելու համար չդիմած և ծառայությունից սահմանված կարգով արձակվելուց (ազատվելուց) հետո՝ վեց ամսվա ընթացքում մահացած մախկին զինծառայողների ընտանիքների անդամները:

Կերակրողին կորցնելու դեպքում որքան սոցիալական կենսաթոշակ է նշանակվում զինծառայողի ընտանիքի անդամներին

Կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական կենսաթոշակ նշանակվում է՝

ա) յուրաքանչյուր երեխային՝ կերակրողի դրամական բավարարման և սննդի փոխհատուցման գումարի 40 տոկոսի չափով, բայց ոչ պակաս Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված բազային կենսաթոշակից.

բ) ծնողներին կորցրած (գոհվածի, մահացածի) զավակներից յուրաքանչյուրին՝ կերակրողի դրամական բավարարման և սննդի փոխհատուցման գումարի 60 տոկոսի չափով, բայց ոչ պակաս Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված բազային կենսաթոշակի 200 տոկոսից.

գ) ընտանիքի յուրաքանչյուր անաշխատունակ անդամին՝ կերակրողի դրամական բավարարման և սննդի փոխհատուցման գումարի 30 տոկոսի չափով, բայց ոչ պակաս Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված բազային կենսաթոշակից:

Կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական կենսաթոշակ նշանակվում և վճարվում է անկախ այն բանից, թե կենսաթոշակի իրավունք ունեցող անձը սահմանված կարգով այլ կենսաթոշակներ կամ սոցիալական նպաստներ ստանում է, թե՛ ոչ:

Ձինժառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների համար սահմանվող կենսաթոշակների նշանակման հարցը որոշում է համապատասխան մարմինների՝ սոցիալական ապահովության խնդիրներն իրականացնող ստորաբաժանումը՝ դիմում (զեկուցագիր) և անհրաժեշտ այլ փաստաթղթեր ներկայացնելուց հետո՝ ոչ ուշ, քան տասն օրվա ընթացքում:

Մերժման որոշում ընդունելու դեպքում՝ ամենաուշը հինգ օրվա ընթացքում, համապատասխան մարմինն այդ մասին գրավոր ծանուցում է դիմողին՝ նշելով մերժման պատճառն ու բողոքարկման կարգը, միաժամանակ վերադարձնելով բոլոր փաստաթղթերը:

Կենսաթոշակները նշանակվում են՝

ա) երկարամյա ծառայության և հաշմանդամության կենսաթոշակները՝ զինժառայությունից արձակվելու կամ բժշկասոցիալական փորձաքննություն իրականացնող իրավասու պետական մարմնի կողմից հաշմանդամությունը հաստատվելու օրվանից, եթե կենսաթոշակ ստանալու դիմումը տրվել է զինժառայությունից սահմանված կարգով արձակվելուց կամ հաշմանդամությունը հաստատվելուց հետո՝ 6 ամսվա ընթացքում.

բ) կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական կենսաթոշակը՝ կենսաթոշակի իրավունք առաջանալու օրվանից, եթե կենսաթոշակի համար դիմումը տրվել է կերակրողին կորցնելու օրվանից հետո՝ 6 ամսվա ընթացքում:

Ձինժառայողների հաշմանդամության կենսաթոշակները նշանակվում են ԲՍՓՅ-ի կողմից սահմանված՝ հաշմանդամության ամբողջ ժամանակահատվածի համար:

Ձինժառայողների երկարամյա ծառայության կենսաթոշակները նշանակվում են ցմահ:

Կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական կենսաթոշակը նշանակվում է այն ամբողջ ժամանակահատվածի համար, որի ընթացքում զոհված (նահացած) զինժառայողի ընտանիքի անդամը պահպանում է կերակրողին կորցնելու դեպքում սոցիալական կենսաթոշակ ստանալու իրավունքը:

Կենսաթոշակի չափի փոփոխումը կամ ընտանիքի անդամների կենսաթոշակի վճարման դադարեցումը կատարվում է այն ամսվան հաջորդող ամսվա սկզբից, որի ընթացքում առաջացել են կենսաթոշակի չափի փոփոխման կամ վճարման դադարեցումը պայմանավորող հանգամանքներ:

Գ Լ ՈՒ Խ IV

Գործազուրկների սոցիալական իրավունքները

Հայաստանի Հանրապետության գործազուրկ բնակչության համար ինչպիսի երաշխիքներ են նախատեսված ՀՀ օրենսդրությամբ

Հայաստանի Հանրապետության բնակչության զբաղվածության իրավական հիմքերը, բնակչության զբաղվածության և գործազրկության դեպքում սոցիալական պաշտպանության ոլորտում պետական քաղաքականության սկզբունքները, աշխատանքի և զբաղվածության ազատ ընտրության և գործազուրկների սոցիալական պաշտպանության պետական երաշխիքները սահմանված են 2005 թվականի հոկտեմբերի 24-ին ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված «Բնակչության զբաղվածության և գործազրկության դեպքում սոցիալական պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով:

Բնակչության զբաղվածությունը կարգավորվում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ, Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքով, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքով, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով և այլ իրավական ակտերով:

Գործունեության որ տեսակներն են համարվում «զբաղվածություն»

Զբաղվածություն համարվող գործունեության տեսակներն են՝

1) գործատուների մոտ վարձու աշխատանքային գործունեությունը (այդ թվում՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով նախատեսված ծառայությունների կադրերի ռեզերվում գտնվելը, բացառությամբ վարձատրություն չնախատեսող դեպքերի)։

2) գործատուի աշխատանքային գործունեությունը.

3) անհատ ձեռնարկատիրական գործունեությունը.

4) ժամկետային պարտադիր զինվորական ծառայությունը.

5) ուսումնական հաստատություններում, մասնագիտական ուսուցման դասընթացներում և ուսուցման այլ ձևերում առկա ուսուցումը:

Ովքեր են համարվում «աշխատանք փնտրող անձինք»

Աշխատանք փնտրող են համարվում Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքով աշխատանքային տարիքի հասած՝ 16 տարին լրացած այն գործունակ անձինք, ովքեր, անկախ զբաղված լինելու հանգամանքից, աշխատանքի տեղավորման նպատակով դիմել են զբաղվածության պետական ծառայություն:

Ովքեր են համարվում «գործազուրկ»

Գործազուրկ են համարվում աշխատանք փնտրող աշխատունակ և գործունակ այն չզբաղված անձինք, ովքեր չեն ստանում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կենսաթոշակներ (բացառությամբ կերակրողին կորցնելու դեպքում կենսաթոշակի տեսակների), աշխատանքի տեղավորման նպատակով հաշվառված են զբաղվածության պետական ծառայությունում, պատրաստական են անցնելու հարմար աշխատանքի և ստացել են գործազուրկի կարգավիճակ:

Գործազուրկի կարգավիճակը տրվում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած անհրաժեշտ փաստաթղթերը ներկայացնելուց հետո՝ 7 օրվա ընթացքում:

Ինչպես է կատարվում աշխատանք փնտրող անձանց հաշվառումը, գործազուրկի կարգավիճակի կասեցումը, վերականգնումը, դադարեցումը և հաշվառումից հանումը

Աշխատանքի տեղավորման, ազատ աշխատատեղերի վերաբերյալ տեղեկությունների ստացման, մասնագիտական կողմնորոշման խորհրդատվության, մասնագիտական ուսուցման հարցերով զբաղվածության պետական ծառայություն դիմող անձանց կողմից ներկայացվող փաստաթղթերի ցանկը, անձանց հաշվառման և հաշվառումից հանելու կարգը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը /ՀՀ կառավարության 2006 թվականի մարտի 23-ի N 472-Ն որոշում/:

Զբաղվածության պետական ծառայության կողմից կասեցվում է մասնագիտական ուսուցման դասընթացներում, ժամանակավոր կան վարձատրվող հասարակական աշխատանքներում ընդգրկված անձանց գործազուրկի կարգավիճակը՝ մասնագիտական ուսուցման

դասընթացների, ժամանակավոր կամ վարձատրվող հասարակական աշխատանքների տևողության ողջ ժամանակահատվածում:

Զբաղվածության պետական ծառայությունը վերականգնում է անձանց գործազուրկի կարգավիճակը մասնագիտական ուսուցման դասընթացները, ժամանակավոր կամ վարձատրվող հասարակական աշխատանքներն ավարտվելու կամ ժամկետից շուտ դադարեցվելու հաջորդ օրվանից:

Զբաղվածության պետական ծառայությունը դադարեցնում է անձի գործազուրկի կարգավիճակը, եթե նա՝

1) դարձել է զբաղված, բացառությամբ զբաղվածության պետական ծառայության կողմից իրականացվող մասնագիտական ուսուցման դասընթացներում, ժամանակավոր կամ վարձատրվող հասարակական աշխատանքներում ընդգրկման դեպքերի.

2) ճանաչվել է հաշմանդամ կամ լրացել է ապահովագրական կենսաթոշակի (բացառությամբ կերակրողին կորցնելու դեպքում կենսաթոշակի) իրավունք տվող տարիքը.

3) դատական կարգով ճանաչվել է անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ.

4) ներկայացված փաստաթղթերում հայտնաբերվել են ոչ հավաստի տվյալներ, որոնց հիման վրա տրվել է գործազուրկի կարգավիճակ.

5) անհարգելի պատճառով վեց ամսվա ընթացքում երեք անգամ զբաղվածության պետական ծառայության հրավերով չի ներկայացել աշխատանքի տեղավորման առաջարկություն ստանալու համար, ինչպես նաև երեք անգամ անընդմեջ հրաժարվել է հարմար աշխատանքի տեղավորման, մասնագիտական ուսուցման տարբեր առաջարկություններից, բացառությամբ մինչև երեք տարեկան երեխա խնամող գործազուրկ ծնողի.

6) մահացել է:

Որ մարմինն է հաշվառում աշխատանք փնտրող կամ գործազուրկ անձանց

Աշխատանքի տեղավորման հարցով դիմող (այդ թվում՝ բնակության վայրի մշտական կամ ժամանակավոր հաշվառում չունեցող) անձի հաշվառումն իրականացնում է նրա փաստացի բնակության վայրն սպասարկող՝ Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիա-

լական հարցերի նախարարության «Ձբաղվածության պետական ծառայություն» գործակալության զբաղվածության մարզային և տարածքային կենտրոնը (այսուհետ՝ տարածքային կենտրոն):

Աշխատանքի տեղավորման հարցով տարածքային կենտրոն դիմող անձի հաշվառումը կատարվում է տարածքային կենտրոնի տնօրենի կողմից կնքված ու ստորագրված հաշվառման գրանցամատյանում:

Ինչպես է կատարվում աշխատանք փնտրող՝ զբաղված անձին հաշվառելը և հաշվառումից հանելը

Աշխատանքի տեղավորման հարցով տարածքային կենտրոն դիմող՝ զբաղված անձը որպես աշխատանք փնտրող հաշվառվելու համար ներկայացնում է՝

ա) անձնագիրը կամ անձը հաստատող այլ փաստաթուղթ,

բ) սոցիալական քարտը կամ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության կողմից՝ տրամադրված՝ սոցիալական քարտ չունենալու մասին տեղեկանքը (այսուհետ՝ տեղեկանք),

գ) կրթություն ունեցողները՝ կրթության մասին փաստաթուղթը:

Տարածքային կենտրոնն անձի դիմելու օրն աշխատանքի տեղավորման վերաբերյալ նրա պահանջները լրացնում է աշխատանք փնտրող անձի հաշվառման քարտում, որից հետո անձի փաստաթղթերը վերադարձվում են:

Սոցիալական քարտից հրաժարվող անձանց դեպքում հաշվառման քարտի՝ սոցիալական քարտի համարը նշելու համար նախատեսված դաշտում կատարվում է նշում տեղեկանքի վերաբերյալ, իսկ - տեղեկանքը կցվում է հաշվառման քարտին:

Աշխատանք փնտրող՝ զբաղված անձը հաշվառումից հանվում է, եթե՝

ա) տեղավորվել է հարմար աշխատանքի,

բ) տարածքային կենտրոն վերջին անգամ ներկայանալու օրվանից 6 ամսվա ընթացքում առնվազն մեկ անգամ չի ներկայացրել աշխատանքի տեղավորման առաջարկություն ստանալու համար,

գ) ներկայացրել է դիմում իրեն հաշվառումից հանելու մասին,

դ) դատական կարգով ճանաչվել է անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ,

- ե) ազատագրկվել է կամ ուղարկվել հարկադիր բուժման,
- զ) մահացել է:

Ինչպես է կատարվում աշխատանք փնտրող՝ չգբաղված անձին հաշվառելը և հաշվառումից հանելը

Աշխատանքի տեղավորման հարցով տարածքային կենտրոն դիմող անձը որպես աշխատանք փնտրող՝ չգբաղված հաշվառվելու համար ներկայացնում է՝

- ա) անձնագիրը կամ անձը հաստատող այլ փաստաթուղթ,
- բ) սոցիալական քարտը կամ տեղեկանքը,
- գ) ապահովագրական ստաժը հաստատող փաստաթուղթը (աշխատանքային գրքույկը կամ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված ապահովագրական ստաժը հաստատող այլ փաստաթղթեր կամ արխիվային տեղեկանքներ),
- դ) զինվորական գրքույկը՝ զինվորական ծառայություն անցած անձինք,

ե) կրթության մասին փաստաթուղթը՝ կրթություն ունեցողները:

Աշխատանքի տեղավորման հարցով տարածքային կենտրոն դիմող հաշմանդանը, նշված փաստաթղթերից բացի, ներկայացնում է նաև Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության բժշկասոցիալական փորձաքննության գործակալության տարածքային մարմնի կողմից տրված՝ հաշմանդանության փաստը հավաստող տեղեկանք:

Աշխատանքի տեղավորման հարցով տարածքային կենտրոն դիմող այն անձինք, ովքեր չունեն բնակության վայրի մշտական կամ ժամանակավոր հաշվառում կամ բնակվում են մշտական կամ ժամանակավոր հաշվառման վայրից դուրս գտնվող այլ վայրում, նշված փաստաթղթերից բացի, տարածքային կենտրոն են ներկայացնում նաև իրավասու մարմնի կողմից տրված տեղեկանք փաստացի բնակության վայրի մասին:

Տարածքային կենտրոնն անձի դիմելու օրն աշխատանքի տեղավորման վերաբերյալ նրա պահանջները լրացնում է հաշվառման քարտում:

Տարածքային կենտրոնն աշխատանք փնտրող՝ չգբաղված և գործազուրկի կարգավիճակ ստացած անձի ապահովագրական ստաժը և դրանում հաշվառվող աշխատանքային կամ այլ բնույթի գործունեութ-

յունը հիմնավորող փաստաթղթերից կատարում է փաստանշում, որը հաստատվում է տարածքային կենտրոնի տնօրենի կողմից և համարվում հաշվառման քարտի անբաժանելի մասը:

Տարածքային կենտրոնն անձին հաշվառելուց հետո վերադարձնում է նրա կողմից ներկայացված փաստաթղթերը, բացառությամբ սոցիալական քարտ չունենալու մասին տեղեկանքի:

Սոցիալական քարտից հրաժարվող անձի ներկայացրած տեղեկանքը կցվում է հաշվառման քարտին:

Տարածքային կենտրոնն աշխատանք փնտրող՝ չզբաղված անձից փաստաթղթերն ընդունելուց հետո 3 աշխատանքային օրվա ընթացքում դիմում է՝

ա) Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության սոցիալական ապահովության պետական ծառայության տարածքային մարմին՝ անձի աշխատանքային կամ այլ բնույթի գործունեության տեսակներով զբաղված լինելու ժամանակահատվածում կատարված պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարումների կատարման կամ աշխատավարձ ստանալու ժամկետների, ինչպես նաև աշխատանք փնտրող չզբաղված անձի կենսաթոշակ ստանալու մասին և՝

բ) Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի տարածքային մարմին՝ անձի անվամբ գյուղատնտեսական նշանակության հողի սեփականության կամ վարձակալության իրավունքի մասին տեղեկատվություն ստանալու նպատակով:

Աշխատանք փնտրող՝ չզբաղված անձին գործազուրկի կարգավիճակ է տրվում տարածքային կենտրոնի տնօրենի որոշմամբ՝ անհրաժեշտ փաստաթղթերը ներկայացվելուց հետո 7 օրվա ընթացքում:

Հայաստանի Հանրապետության տարածքում այլ բնակության վայր տեղափոխված՝ աշխատանք փնտրող՝ չզբաղված, գործազուրկի կարգավիճակում գտնվող անձի գրավոր դիմումի հիման վրա նախկին բնակության վայրն սպասարկող տարածքային կենտրոնը նրան հանում է հաշվառումից և հաշվառման քարտի կնքված ու ստորագրված կրկնօրինակն ու նախկին հաշվառման քարտերից քաղվածքները (եթե նախկինում հաշվառված է եղել)՝ կից գրությամբ, ուղարկում է նոր բնակության վայրն սպասարկող տարածքային կենտրոն՝ պահպանելով տեղափոխման պահին օրենքով սահմանված նրա իրավունքները:

Գործազուրկի կարգավիճակ ունեցող անձը հաշվառումից հանվում է օրենքով սահմանված կարգով գործազուրկի կարգավիճակի դադարեցման հետ միաժամանակ՝ բացառությամբ այն անձանց, ովքեր ճանաչվել են հաշմանդամ կամ լրացել է ապահովագրական կենսաթոշակի իրավունք տվող տարիքը, ինչպես նաև աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց աշխատանքի տեղավորման նպատակով աշխատավարձի փոխհատուցման և այլ վայր աշխատանքի գործուղվելու կապակցությամբ նյութական ծախսերի հատուցման ծրագրերում ընդգրկվածների՝ ծրագրի տևողությանը համապատասխան ժամկետով: Վերջիններս մնում են հաշվառման մեջ:

Աշխատանք փնտրող՝ չգբաղված անձը հանվում է հաշվառումից, եթե՝

ա) դարձել է զբաղված՝ օրենքով սահմանված կարգով, բացառությամբ զբաղվածության պետական ծառայության կողմից իրականացվող մասնագիտական ուսուցման դասընթացներում, ժամանակավոր կամ վարձատրվող հասարակական աշխատանքներում ընդգրկման դեպքերի,

բ) դատական կարգով ճանաչվել է անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ,

գ) 6 ամսվա ընթացքում առնվազն մեկ անգամ չի ներկայացել տարածքային կենտրոն,

դ) տեղափոխվել է տարածքային կենտրոնի սպասարկման վայրից դուրս գտնվող այլ բնակության վայր,

ե) ներկայացրել է դիմում՝ իրեն հաշվառումից հանելու մասին,

զ) ներկայացրել է ոչ հավաստի տեղեկություններ,

է) ազատազրկվել է կամ ուղարկվել հարկադիր բուժման,

ը) մահացել է:

Ինչ փաստաթղթերի առկայության դեպքում է անձին տրվում գործազուրկի կարգավիճակ

Զբաղվածության պետական ծառայություն դիմող անձին «Բնակչության զբաղվածության և գործազրկության դեպքում սոցիալական պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված հիմքերով գործազուրկի կարգավիճակ է տրվում հետևյալ փաստաթղթերի առկայության դեպքում՝

ա) անձնագիր կամ անձը հաստատող այլ փաստաթուղթ, Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության սոցիալական ապահովության պետական ծառայության տարածքային մարմնի կողմից տրված տեղեկանք աշխատանք փնտրող չգբաղված անձի՝ կենսաթոշակ (բացառությամբ կերակրողին կորցնելու դեպքում կենսաթոշակի) չստանալու մասին.

բ) սոցիալական քարտ կամ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության կողմից տրամադրված՝ սոցիալական քարտ չունենալու մասին տեղեկանքը,

գ) ապահովագրական ստաժը հաստատող փաստաթուղթ (աշխատանքային գրքույկ կամ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված ապահովագրական ստաժը հաստատող այլ փաստաթղթեր կամ արխիվային տեղեկանքներ).

դ) զինվորական գրքույկ (զինվորական ծառայություն անցած անձինք),

ե) կրթության մասին փաստաթուղթ (կրթություն ունեցողները),

զ) իրավասու մարմնի կողմից տրված տեղեկանք փաստացի բնակության վայրի մասին, բնակության վայրի մշտական կամ ժամանակավոր հաշվառում չունենալու կամ մշտական կամ ժամանակավոր հաշվառման վայրից դուրս բնակվելու դեպքում,

է) իրավասու մարմնի կողմից տրված տեղեկատվություն (տեղեկանք) անձի աշխատանքային կամ այլ բնույթի գործունեության տեսակներով զբաղված լինելու ժամանակահատվածում կատարված պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարումների և կատարման կամ աշխատավարձ ստանալու ժամկետների մասին,

ը) իրավասու մարմնի կողմից տրված տեղեկատվություն (տեղեկանք) աշխատանք փնտրող անձի անվամբ գյուղատնտեսական մշակության հողի սեփականության կամ վարձակալության իրավունքի բացակայության մասին:

Որ աշխատանքն է համարվում «հարմար»

Հարմար է համարվում այն աշխատանքը, որը համապատասխանում է անձի մասնագիտական կրթությանը և որակավորմանը՝ հաշվի առնելով առաջարկվող աշխատանքի վարձատրության չափը և աշխատավայրի տրանսպորտային մատչելիությունը:

Մասնագիտական կրթություն և որակավորում ունեցող գործազուրկ անձանց համար, որոնց զբաղվածության պետական ծառայության կողմից հնարավոր չի եղել ապահովել օրենքով նախատեսված հարմար աշխատանքով, հարմար կարող է համարվել այն աշխատանքը, որը պահանջում է որակավորման բարձրացում կամ վերամասնագիտացում:

Մասնագիտական կրթություն չունեցող գործազուրկ անձանց համար հարմար կարող է համարվել այն աշխատանքը, որը պահանջում է զբաղվածության պետական ծառայության կողմից մինչև վեց ամիս ժամկետով կազմակերպվող նախնական մասնագիտական պատրաստում և արհեստագործական ուսուցում:

Մասնագիտական կրթություն չունեցող գործազուրկ անձանց համար, որոնք հրաժարվել են օրենքով նախատեսված ուսուցումից, հարմար է համարվում որակավորում չպահանջող վարձատրվող ցանկացած աշխատանք:

Հարմար աշխատանքի վարձատրության չափը և առաջարկվող աշխատավայրի տրանսպորտային մատչելիության չափանիշները սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

Որն է բնակչության զբաղվածության պետական քաղաքականության նպատակը

Զբաղվածության պետական քաղաքականության նպատակը բնակչության լրիվ և արդյունավետ զբաղվածության ապահովման համար պայմանների ստեղծումն է:

Զբաղվածության պետական քաղաքականությունը մշակում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության լիազորած պետական կառավարման մարմինը (այսուհետ՝ լիազորված մարմին) և իրականացնում իր կառուցվածքում գործող զբաղվածության պետական ծառայության միջոցով:

Որոնք են բնակչության զբաղվածության պետական քաղաքականության հիմնական սկզբունքները

Զբաղվածության պետական քաղաքականության հիմնական սկզբունքներն են՝

1) աշխատանքի կամավորությունը և զբաղմունքի ազատ ընտրությունը.

2) անձանց զբաղվածության ապահովումը՝ անկախ ազգություն-
նից, ռասայից, սեռից, տարիքից, լեզվից, դավանանքից, քաղաքական
կամ այլ հայացքներից, սոցիալական ծագումից, գույքային կամ այլ
դրությունից.

3) պետության պարտավորությունն անձանց զբաղվածության ի-
րավունքի իրացման համար պայմանների ստեղծման հարցում.

4) մասնագիտական ուսուցման համակարգի կողմնորոշումը՝ աշ-
խատաշուկայի

պահանջներին համապատասխան.

5) աշխատուժի ազատ տեղաշարժի (ներքին և արտաքին) ապա-
հովումը.

6) սոցիալական գործընկերությունը.

7) գործազրկության դեպքում բնակչության սոցիալական պաշտ-
պանությունը:

Պետության կողմից ինչպես է կարգավորվում բնակչության զբաղվածությունը

Բնակչության զբաղվածության պետական կարգավորման նպա-
տակով Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունն իրակա-
նացնում է աշխատուժի առաջարկի և պահանջարկի հաշվեկշռության և
կառուցվածքային համապատասխանության կարգավորում ֆինանսա-
վարկային, ներդրումային, հարկային և ժողովրդագրական քաղաքա-
կանության միջոցով՝ հաշվի առնելով աշխատաշուկայի իրավիճակը և
սպասվող կառուցվածքային փոփոխությունները:

Բնակչության զբաղվածության պետական կարգավորումն իրա-
կանացնում է լիազորված մարմինը՝ բնակչության զբաղվածության ա-
մենամյա պետական ծրագրերին համապատասխան:

Բնակչության զբաղվածության կարգավորման ամենամյա պետա-
կան ծրագիրը բաղկացած է զբաղվածության հանրապետական և տա-
րածքային ծրագրերից, որոնք ներառում են՝

1) տարածքային և հանրապետական աշխատաշուկայի վերլու-
ծությունը և կանխատեսումը.

2) ծրագրով նախատեսված միջոցառումների ուղղությունները, ի-
րականացման ժամանակացույցը և անհրաժեշտ ֆինանսական միջոց-
ների չափը՝ ըստ մարզերի.

3) սպասվելիք արդյունքները:

Բնակչության զբաղվածության կարգավորման ամենամյա պետական ծրագրերը մշակում է լիազորված մարմինը:

Լիազորված մարմինը բնակչության զբաղվածության կարգավորման ամենամյա պետական ծրագրերը և դրանց վերաբերյալ հանրապետական համաձայնեցման կոմիտեի եզրակացությունը սահմանված կարգով ներկայացնում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարություն՝ Հայաստանի Հանրապետության համախմբված բյուջեում ներառելու և Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողով ներկայացնելու համար:

Բնակչության զբաղվածության կարգավորման ամենամյա պետական ծրագրերի իրականացման համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցները նախատեսվում են օրենքով:

Ինչ լիազորություններ ունի Ջբաղվածության պետական ծառայությունը

Ջբաղվածության պետական ծառայությունն իրավունք ունի՝

1) գործատուներից, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով օտարերկրյա պետությունների համապատասխան մարմիններից ստանալու տեղեկություններ թափուր աշխատատեղերի, ինչպես նաև սպասվելիք կառուցվածքային փոփոխությունների և այլ միջոցառումների մասին, որոնց հետևանքով կարող են տեղի ունենալ աշխատանքից ազատումներ:

2) աշխատանք փնտրող անձանց ուղեգրելու գործատուների մոտ՝ համապատասխան թափուր աշխատատեղերի առկայության դեպքում:

3) օգտագործելու զբաղվածության ամենամյա պետական ծրագրերի համար հատկացված միջոցները:

4) անձանց ներկայացրած փաստաթղթերի հավաստիությունը պարզելու նպատակով իրավասու մարմիններից ստանալու տեղեկություններ նրանց զբաղվածության, կենսաթոշակ ստանալու և պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարումներ կատարած լինելու մասին:

Ջբաղվածության պետական ծառայությունը պարտավոր է՝

1) կատարել վերլուծական հետազոտություններ, կանխատեսել աշխատուժի առաջարկն ու պահանջարկը, զանգվածային լրատվութ-

յան միջոցներով հրապարակել տեղեկություններ աշխատուժի շուկայի վիճակի մասին.

2) աշխատաշուկայի վերլուծության և կանխատեսման արդյունքների հիման վրա լիազորված մարմին ներկայացնել նախնական (արհեստագործական), միջին և բարձրագույն մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում անվճար ուսուցանվող մասնագիտությունների վերաբերյալ առաջարկություններ.

3) իրականացնել աշխատուժի արտաքին և ներքին տեղաշարժի կարգավորմանն ուղղված ծրագրեր, օժանդակել աշխատանք փնտրող անձանց ընտրելու հարմար աշխատանք, իսկ գործատուներին ապահովել անհրաժեշտ մասնագիտություն և որակավորում ունեցող մասնագետներով.

4) զանգվածային լրատվության միջոցներով պարբերաբար հրապարակել տեղեկատվություն թափուր աշխատատեղերի մասին.

5) իրականացնել աշխատանք փնտրող անձանց հաշվառումը.

6) տալ գործազուրկի կարգավիճակ և նշանակել գործազրկության նպաստ՝ օրենքով սահմանած կարգով.

7) կասեցնել կամ դադարեցնել գործազուրկի կարգավիճակը, հանել նրան հաշվառումից՝ օրենքով սահմանված դեպքերում.

8) կասեցնել կամ դադարեցնել գործազրկության նպաստի վճարումը՝ օրենքով սահմանված դեպքերում.

9) վերականգնել անձի կասեցված գործազուրկի կարգավիճակը, գործազրկության նպաստի վճարումը՝ օրենքով սահմանված դեպքերում.

10) մշակել զբաղվածության ամենամյա պետական ծրագրեր և ապահովել դրանց իրականացումը.

11) իրականացնել աշխատանք փնտրող անձանց մասնագիտական կողմնորոշման խորհրդատվությունը.

12) կազմակերպել գործազուրկների մասնագիտական ուսուցումը՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով.

13) հատուցել այլ վայր աշխատանքի գործուղվող գործազուրկների նյութական ծախսերը՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով.

14) տրամադրել ֆինանսական աջակցություն գործազուրկներին և հաշմանդամներին՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությ-

յան սահմանած կարգով ձեռնարկատիրական գործունեության պետական գրանցման համար.

15) կազմակերպել երկարամյա ծառայության և արտոնյալ պայմաններով կենսաթոշակ ստացող աշխատանք փնտրող չգբաղված անձանց վերամասնագիտացումը, որի կարգը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը.

16) աջակցել վարձատրվող հասարակական աշխատանքների կազմակերպմանը՝ ապահովելով անհրաժեշտ աշխատուժով.

17) վճարել թաղման նպաստ առնվազն մեկ տարվա ապահովագրական ստաժ ունեցող գործազուրկի մահվան դեպքում: Նշված գումարը վճարվում է դիմումը ներկայացնելուց հետո՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով.

18) զանգվածային լրատվության միջոցներով հրապարակել տեղեկատվություն՝ (տարեկան ոչ պակաս, քան երկու անգամ) զբաղվածության կարգավորման ամենամյա պետական ծրագրերի համար ծախսված ֆինանսական միջոցների մասին.

19) հանրապետական և տարածքային համաձայնեցման կոմիտեների ներկայացուցիչներին գրավոր հարցման հիման վրա տրամադրել տեղեկատվություն՝ զբաղվածության կարգավորման ամենամյա պետական ծրագրերի իրականացման մասին:

Ջբաղվածության պետական ծառայության կողմից բնակչությանը և գործատուներին մատուցվող ծառայությունները տրամադրվում են անվճար:

Ջբաղվածության պետական ծառայության ուղեգրերն աշխատանք փնտրող անձի և գործատուի միջև կրում են միջնորդային բնույթ: Ջբաղվածության պետական ծառայությունն իր իրավասության շրջանակներում տրամադրում է տեղեկություն և իրականացում խորհրդատվություն օտարերկրյա պետություններում աշխատանքային գործունեության ծավալման, մասնագիտական ուսուցման ցանկություն ունեցող անձանց, ինչպես նաև իրականացում է միջնորդություն նրանց և օտարերկրյա պետությունների գործատուների միջև:

Ինչպես կարող են գործատուները մասնակցել զբաղվածության պետական քաղաքականության իրականացմանը

Գործատուները զբաղվածության պետական քաղաքականության իրականացմանն աջակցելու նպատակով կարող են տեղեկություններ

ներկայացնել զբաղվածության պետական ծառայություն՝ իրենց մոտ առկա թափուր աշխատատեղերի, սպասվող կառուցվածքային փոփոխությունների և նոր ստեղծվող աշխատատեղերի մասին:

Գործատուներն ունեն՝

- 1) աշխատուժի ազատ ընտրության իրավունք.
- 2) զբաղվածության պետական ծառայությունից աշխատուժի շուկայի վիճակի մասին անվճար տեղեկատվություն ստանալու իրավունք.
- 3) աշխատաշուկայում անմրցունակ անձանց աշխատանքի տեղավորելիս Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով աշխատավարձի փոխհատուցման իրավունք:

Ինչ իրավունքներ ունեն աշխատանք փնտրող անձինք և գործազուրկները

Աշխատանք փնտրող անձինք ունեն՝

1) զբաղվածության պետական ծառայությունից՝ բնակչության զբաղվածության և գործազրկության դեպքում սոցիալական պաշտպանության մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության և բնակչության զբաղվածության կարգավորման անենամյա պետական ծրագրերի վերաբերյալ անվճար խորհրդատվություն ստանալու իրավունք.

2) զբաղվածության պետական ծառայությունում գրանցված թափուր աշխատատեղերի վերաբերյալ ստանալու անվճար տեղեկություններ, հարմար աշխատանքի ընտրության և տեղավորման անվճար միջնորդության իրավունք.

3) զբաղվածության պետական ծառայության պաշտոնատար անձանց և գործատուների գործողությունների և անգործության վերադասության կամ դատական կարգով բողոքարկման իրավունք:

Աշխատանք փնտրող չզբաղված հաշմանդամ անձինք ունեն նաև անվճար մասնագիտական ուսուցման, աշխատանքային ունակությունների վերականգնման և աշխատանքի տեղավորման, ինչպես նաև ձեռնարկատիրական գործունեությանը զբաղվելու նպատակով ֆինանսական աջակցության, իսկ երկարամյա ծառայության և արտոնյալ պայմաններով կենսաթոշակ ստացող՝ աշխատանք փնտրող չզբաղված անձինք՝ վերամասնագիտացման իրավունք Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով:

Գործազուրկները, նշված իրավունքներից բացի, իրավունք ունեն
նաև՝

1) անվճար վերամասնագիտացման և որակավորման բարձրաց-
ման (մասնագիտական կրթություն և որակավորում ունեցողները),
անվճար նախնական մասնագիտական պատրաստման և արհեստա-
գործական ուսուցման (մասնագիտական կրթություն և որակավորում
չունեցողները), որի կարգը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետու-
թյան կառավարությունը.

2) վարձատրվող հասարակական աշխատանքներին մասնակ-
ցության.

3) ձեռնարկատիրական գործունեության պետական գրանցման
համար Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից
սահմանված կարգով ֆինանսական աջակցության տրամադրման:

Ինչպիսի լրացուցիչ երաշխիքներ են տրվում աշխատաշու- կայում հավասար մրցակցության անկարողունակ՝ աշխատանք փնտրող խմբերին

Սոցիալական պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների իրա-
վունք ունեն աշխատանքի տեղավորման գործում դժվարություններ
կրող և աշխատաշուկայում հավասար մրցակցության անկարողունակ՝
աշխատանք փնտրող չգբաղված անձանց հետևյալ խմբերը.

1) հաշմանդամները.

2) ազատագրված վայրերից կամ բժշկական բնույթի հարկադ-
րական միջոցներ կիրառող հիմնարկներից վերադարձած և վերադառ-
նալուց հետո՝ վեց ամսվա ընթացքում, զբաղվածության պետական
ծառայություն դիմած անձինք.

3) աշխատանքային տարիքի հասած առանց ծնողական խնամքի
մնացած երեխաները և առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխանե-
րի թվին պատկանող անձինք՝ առնվազն մեկ տարի անընդմեջ գործա-
զուրկի կարգավիճակում գտնվելու դեպքում.

4) պարտադիր ժամկետային զինվորական ծառայությունից զո-
րացրվելուց հետո զբաղվածության պետական ծառայությունում հաշ-
վառված անձինք՝ առնվազն մեկ տարի անընդմեջ գործազուրկի կար-
գավիճակում գտնվելու դեպքում.

5) առնվազն երեսունհինգ տարվա ապահովագրական ստաժ ունեցող գործազուրկները, որոնց օրենքով նախատեսված իրավունքը ձեռք բերելու տարիքին մնացել է մինչև հինգ տարի.

6) երեք տարուց ավելի գործազուրկի կարգավիճակում գտնվող անձինք.

7) փախստականները:

Ուլքեր են ենթակա գործազրկությունից պարտադիր սոցիալական ապահովագրության

Գործազրկությունից պարտադիր սոցիալական ապահովագրության ենթակա են հետևյալ անձինք.

1) գործատուները.

2) վարձու աշխատողները,

3) անհատ ձեռնարկատերերը:

Գործազրկությունից պարտադիր սոցիալական ապահովագրության ենթակա չեն՝

1) աշխատող տարիքային կենսաթոշակառուները.

2) աշխատող հաշմանդամները.

3) Հայաստանի Հանրապետությունում աշխատող օտարերկրյա քաղաքացիները և քաղաքացիություն չունեցող անձինք, եթե Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով այլ բան նախատեսված չէ.

4) Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով սահմանված կարգով գործազրկությունից պարտադիր սոցիալական ապահովագրությունից ազատված զբաղված անձինք:

Երբ է նշանակվում գործազրկության նպաստ

Գործազրկության նպաստ է նշանակվում գործազուրկի կարգավիճակ ստացած այն անձանց, ուլքեր չեն ստանում Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կենսաթոշակներ (բացառությամբ կերակրողին կորցնելու դեպքում կենսաթոշակ ստացող անձանց) և ունեն առնվազն մեկ տարվա ապահովագրական ստաժ:

Ջբաղվածության պետական ծառայությունը նշված անձանց գործազրկության նպաստ է նշանակում գործազուրկի կարգավիճակ ստանալու օրվանից:

Գործազրկության նպաստի վճարման նվազագույն տևողությունը սահմանվում է 6 ամիս:

Առնվազն մեկ տարվա ապահովագրական ստաժ ունեցող անձանց գործազրկության նպաստի վճարման ժամկետները երկարաձգվում են յուրաքանչյուր երեք տարվա համար մեկ ամսով:

Գործազուրկի կարգավիճակում գտնվելու յուրաքանչյուր ժամանակահատվածում գործազրկության նպաստ ստանալու առավելագույն տևողությունը սահմանվում է 12 ամիս:

Եթե անձը գործազուրկի կարգավիճակ է ստանում մեկից ավելի անգամ, ապա յուրաքանչյուր հաջորդ անգամ նա գործազրկության նպաստ ստանալու իրավունք կարող է ունենալ, եթե զբաղվածության պետական ծառայության կողմից հաշվառումից հանվելուց հետո ձեռք է բերել առնվազն մեկ տարվա ապահովագրական ստաժ:

Գործազրկության նպաստի չափը սահմանվում է «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 1-ին հոդվածով սահմանված նվազագույն ամսական աշխատավարձի 60 տոկոսի չափով:

Զբաղվածության պետական ծառայության ուղեգրերով նախնական մասնագիտական պատրաստման և արհեստագործական ուսուցման, վերամասնագիտացման կամ որակավորման բարձրացման ուղարկվող գործազուրկ անձանց ուսուցման ամբողջ ընթացքում յուրաքանչյուր ամիս վճարվում է կրթաթոշակ:

Ամսական կրթաթոշակի չափը սահմանվում է՝

1) գործազրկության նպաստ ստացող անձանց համար՝ նշանակված գործազրկության նպաստի 120 տոկոսի չափով.

2) գործազրկության նպաստ ստանալու իրավունք չունեցող անձանց համար՝ «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 1-ին հոդվածով սահմանված նվազագույն ամսական աշխատավարձի 50 տոկոսի չափով:

Կրթաթոշակը նշանակվում և վճարվում է սահմանված ամսական կրթաթոշակի նկատմամբ հաշվարկված տվյալ ամսվա ընթացքում իրականացված ուսումնական դասընթացների օրերի համար:

Գ Լ Ո Ւ Խ Վ

Կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված անձանց սոցիալական իրավունքները

Որն է «Սոցիալական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքի կարգավորման առարկան և ինչպիսի հասկացություններ են օգտագործվում

«Սոցիալական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքն ընդունվել է 2005 թվականի հոկտեմբերի 24-ին:

Նշված օրենքը կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետությունում սոցիալական աջակցության տրամադրման հետ կապված հարաբերությունները, սահմանում է սոցիալական աջակցության հասկացությունը, կազմակերպման և տրամադրման սկզբունքներն ու կարգը, ֆինանսավորման աղբյուրները, սոցիալական աջակցության կառավարման համակարգը:

Օրենքում օգտագործվում են հետևյալ հիմնական հասկացությունները.

«կյանքի դժվարին իրավիճակ»` հաշմանդամության, տարիքի հետ կապված ինքնասպասարկման ունակությունների կորստի, հիվանդության, առանց ծնողական խնամքի մնալու, աղքատության, երկարատև գործազրկության, ընտանիքում կոնֆլիկտների, դաժան վերաբերմունքի, բռնության ենթարկվելու, անօգնականության, միայնակության, սոցիալական մեկուսացման, դժբախտ պատահարի կամ արտակարգ իրավիճակներում հայտնվելու, ազատագրկման վայրերից վերադառնալու հետևանքով մարդու կենսագործունեությանը խանգարող օբյեկտիվ իրավիճակ, որն անձն ինքնուրույն հաղթահարել չի կարող.

«սոցիալական աջակցություն»` կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված անձանց, կյանքի դժվարությունները հաղթահարելու կամ մեղմելու, նրանց հիմնական պահանջմունքները բավարարելու, հասարակության մեջ ինտեգրվելու, ինչպես նաև կյանքի դժվարին իրավիճակը կանխարգելելու նպատակով ընտանիքին տրամադրվող սոցիալական ծառայությունների ամբողջություն.

«հիմնական պահանջմունքներ»` ֆիզիկական անձի կեցության համար անհրաժեշտ պայմանների (սնունդ, հագուստ, կացա-

րան, բուժօգնություն, հիմնական ընդհանուր կրթություն, բնակարանա-
յին կոմունալ ծառայություններ) ամբողջություն.

«հաճախորդ»՝ սոցիալական աջակցություն ստացող անձ.

«ծեր»՝ ծերության սոցիալական կենսաթոշակի տարիքի հասած
անձ.

«անօթևան»՝ մշտական կամ ժամանակավոր կամ փաստացի
բնակության վայր չունեցող անձ.

«բռնություն»՝ անձի ֆիզիկական և (կամ) հոգեկան անձեռնմ-
խելիության դեմ ուղղված արարք կամ դրա սպառնալիք.

**«սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարած-
քային մարմին»**՝ պետական մարմին, ինչպես նաև տեղական ինք-
նակառավարման մարմնի աշխատակազմի առանձնացված ստորաբա-
ժանում, որն իր սպասարկման տարածքում բնակչությանը տրամադ-
րում է օրենքով նախատեսված սոցիալական աջակցություն.

**«սոցիալական ծառայություններ տրամադրող կազմա-
կերպություն»**՝ օրենքով սահմանված սոցիալական աջակցություն
տրամադրող կազմակերպություն՝ անկախ կազմակերպական-իրավա-
կան ձևից:

Ինչ նպատակ է հետապնդում սոցիալական աջակցությունը

Սոցիալական աջակցության հիմնական նպատակն է բավարարել
կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված անձի հիմնական պահանջ-
մունքները, ստեղծել պայմաններ հասարակության մեջ ինտեգրվելու
համար, խթանել նրա ինքնօգնության և ծագած հիմնախնդիրներն ինք-
նուրույն լուծելու ունակությունների զարգացմանը, կանխարգելել նրա
սոցիալական մեկուսացումը, ինչպես նաև օժանդակել նրա սոցիալա-
կան, ֆինանսական խնդիրների լուծմանը:

Ինչ սկզբունքներով է տրամադրվում սոցիալական աջակցությունը

Սոցիալական աջակցության կազմակերպման և տրամադրման
հիմնական սկզբունքներն են՝

1) երեխաներին սոցիալական աջակցություն տրամադրելու ա-
ռաջնահերթությունը՝ սոցիալական ծառայություններ տրամադրելիս ե-
րեխաներին նախապատվություն տալը.

2) հասցեականությունը՝ սոցիալական ծառայությունների տրամադրումն իրոք դրա կարիքն ունեցող անձին.

3) համագործակցությունը՝ սոցիալական ծառայությունների տրամադրումը պետական մարմինների և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, սոցիալական ծառայություններ տրամադրող մարմինների և սոցիալական ծառայություններ տրամադրող կազմակերպությունների համագործակցության հիման վրա.

4) մատչելիությունը՝ սոցիալական ծառայություններ ստանալու հասանելիության ապահովումը.

5) համարժեքությունը և շարունակականության ապահովումը՝ անձի պահանջներին առավել համապատասխան սոցիալական ծառայությունների տրամադրումը, դրանց շարունակականության ապահովումը.

6) համալիրությունը՝ տարատեսակ սոցիալական ծառայությունների զուգակցված տրամադրումը.

7) թափանցիկությունը՝ սոցիալական ծառայությունների տրամադրման գործընթացի հասանելի լինելը հասարակության համար.

8) սոցիալական խնամառության բացառումը՝ անձի ակտիվության դրսևորման և ինքնօգնության ունակությունների զարգացումը սոցիալական աջակցությունից շարունակական կախվածությունը բացառելու համար.

9) մարդու արժանապատվությունը չնվաստացնելը:

Ովքեր իրավունք ունեն ստանալու սոցիալական աջակցություն

Սոցիալական աջակցություն ստանալու իրավունք ունեն կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիները, Հայաստանի Հանրապետությունում կացության համապատասխան կարգավիճակ ունեցող օտարերկրյա քաղաքացիները, քաղաքացիություն չունեցող անձինք, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետությունում փախստականի կարգավիճակ ունեցող անձինք:

Սոցիալական ծառայության ինչ տեսակներ կան

Սոցիալական ծառայությունների հիմնական տեսակներն են՝

1) խորհրդատվական օգնության տրամադրումը.

- 2) վերականգնողական օգնության տրամադրումը.
- 3) դրամական օգնության տրամադրումը.
- 4) բնախրային օգնության տրամադրումը.
- 5) ժամանակավոր օթևանի տրամադրումը.
- 6) խնամքի կազմակերպումը.
- 7) իրավաբանական օգնության տրամադրումը.
- 8) սոցիալական ծառայությունների՝ օրենքով չարգելված այլ

տեսակներ:

խորհրդատվական օգնությունը տրամադրվում է կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված քաղաքացուն՝ ստեղծված իրավիճակից դուրս գալու, նրա սոցիալական խնդիրների լուծման ուղիներ և եղանակներ գտնելու միջոցների մասին խորհուրդների և առաջարկությունների, ինչպես նաև համարժեք սոցիալական ծառայություններ ստանալու վերաբերյալ տեղեկատվություն տրամադրելու ձևով:

վերականգնողական օգնությունը տրամադրվում է կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված քաղաքացուն՝ բժշկական վերականգնողական, վերականգնողական տեխնիկական միջոցների և այլ օժանդակ սարքերի, հոգեբանական վերականգնման կամ մասնագիտական վերականգնման ու աշխատանքային թերապիայի, ինչպես նաև օրենքով չարգելված այլ ձևերով:

Դրամական օգնությունը պետական բյուջեից կամ համայնքի բյուջեից անհատույց տրամադրվող հասցեական, նպատակային աջակցություն է:

Դրամական օգնության ձևերն են՝

- 1) պետական նպաստները.
- 2) նպատակային նշանակություն ունեցող դրամական օգնությունը.
- 3) քաղաքացիների որոշակի ծախսերի մասնակի հատուցումը:

Բնախրային օգնությունը տրամադրվում է սննդի կազմակերպման, հագուստի, կոշիկի, հիգիենայի միջոցների, երեխաների խնամքի պարագաների և առաջին անհրաժեշտության այլ ապրանքների, օրենքով սահմանված դեպքերում՝ բնակելի տարածության, հատուկ տրանսպորտային միջոցների, հաշմանդամների վերականգնողական տեխնիկական միջոցների տրամադրման, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ չարգելված այլ ձևերով:

Ժամանակավոր օթևան տրամադրվում է կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաներին, անօթևան կամ բռնության ենթարկ-

ված քաղաքացիներին ժամանակավոր կացարանով ապահովելու և նրանց սոցիալական խնդիրների լուծումներ գտնելու նպատակով:

Ժամանակավոր օթևանը տրամադրվում է մինչև 60 օր տևողությամբ:

Ժամանակավոր օթևանում հաճախորդին տրամադրվում են սնունդ, հիգիենայի պարագաներ, հագուստ, կոշիկ, սոցիալական, բժշկական, հոգեբանական և իրավական օգնություն, իսկ համարժեք սոցիալական ծառայություններն անհրաժեշտության դեպքում կազմակերպվում են մասնագիտական կազմակերպություններում:

Խնամքի տրամադրումը կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված ծեր, հաշմանդամ քաղաքացիներին, ինչպես նաև առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաներին ընտանեկանին առավել մոտ սոցիալ-կենցաղային պայմաններ ապահովելու կամ ծեր, հաշմանդամ քաղաքացիներին իրենց հարազատ սոցիալական միջավայրում հնարավորինս երկար պահելու նպատակով անհրաժեշտ օգնությունն է:

Խնամքը տրամադրվում է սննդի, այդ թվում՝ դիետիկ, բժշկական, սանիտարահիգիենիկ սպասարկման, հագուստի, կոշիկի և առաջին անհրաժեշտության այլ պարագաների տրամադրման, մշակութային, կրթական, ժամանցի, անհրաժեշտության դեպքում՝ հաճախորդների դիսպանսերացման և հոսպիտալացման, իրավաբանական օգնության և այլ միջոցառումների կազմակերպման միջոցով:

Մահամերձ վիճակում գտնվող քաղաքացուն տրամադրվում է հոսպիտալին օգնություն՝ կյանքի վերջին ամիսների, օրերի ընթացքում նրան, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև նրա ընտանիքի անդամներին՝ նրանց ֆիզիկական և հոգեկան տառապանքները թեթևացնելու նպատակով:

Խնամքը տրամադրվում է տնային պայմաններում կամ բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատություններում կամ սոցիալ-վերականգնողական ցերեկային կենտրոններում:

Բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատությունն ապահովում է երկարաժամկետ կացարան, շուրջօրյա լրիվ խնամք, իսկ սոցիալ-վերականգնողական ցերեկային կենտրոնը՝ խնամքի տրամադրում ցերեկային ժամերին՝ տնային պայմաններում և կենտրոնում:

Իրավաբանական օգնությունը կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված քաղաքացուն սոցիալական ծառայություններ տրամադրող կազմակերպության իրավասությունների շրջանակում տրամադրվող

իրավաբանական խորհրդատվություն է, ինչպես նաև նրա իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության նպատակով փաստաբանական օգնության կազմակերպում:

Ինչ լիազորություններ ունի ՀՀ կառավարությունը սոցիալական աջակցության բնագավառում

Սոցիալական աջակցության բնագավառում Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը՝

1) սահմանում է սոցիալական աջակցության քաղաքականության հիմնական ուղղությունները.

2) ապահովում է միասնական պետական քաղաքականության իրականացումը.

3) սահմանում է պետական ծախսերի ծրագիրը.

4) հաստատում է օգնությունների տրամադրման կարգերը:

Ինչ լիազորություններ ունի ՀՀ կառավարության լիազորված պետական մարմինը սոցիալական աջակցության բնագավառում

Սոցիալական աջակցության բնագավառում Հայաստանի Հանրապետության կառավարության լիազորված պետական կառավարման մարմինը՝

1) մշակում և իրականացնում է սոցիալական աջակցության բնագավառի միասնական պետական քաղաքականությունը.

2) ներկայացնում է առաջարկություններ՝ սոցիալական աջակցության զարգացման ուղղությունների և դրանց համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների մասին.

3) իրականացնում է սոցիալական ծառայություններ տրամադրող մարմինների մեթոդական ղեկավարումը.

3.1) հաստատում է սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային մարմնի օրինակելի կանոնադրությունը՝ դրանում սահմանելով տարածքային մարմնի

աշխատողներին ներկայացվող մասնագիտական գիտելիքների և աշխատանքային ունակությունների տիրապետման տեսանկյունից ներկայացվող միասնական պահանջներ, ինչպես նաև նրանց իրավունքների և պարտականությունների նկարագրերը.

4) պետական վերահսկողություն է իրականացնում սոցիալական աջակցության բնագավառին վերաբերող օրենսդրությամբ սահմանված պահանջների կատարման նկատմամբ սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային մարմիններում, սոցիալական ծառայություններ տրամադրող կազմակերպություններում:

5) ստուգում է այլ մարմիններից և կազմակերպություններից տրված սոցիալական աջակցության տրամադրման համար իրավունքը հաստատող փաստաթղթ(եր)ի հավաստիությունը:

6) կազմակերպում է «Սոցիալական աշխատանք» մասնագիտացման դասընթացներ, ինչպես նաև սոցիալական աշխատանքի մասնագետների որակավորման բարձրացման դասընթացներ:

7) սահմանված կարգով մասնակցում է «Սոցիալական աշխատանք» մասնագիտության պետական կրթական չափորոշի ձևավորմանը:

8) հաստատում է սոցիալական աշխատանքի մասնագետների էթիկայի կանոնները:

9) հաստատում է տնային այցելություն կատարելու մեթոդական ցուցումները:

10) հանդես է գալիս հաճախորդի օրինական շահերի և իրավունքների պաշտպանությամբ նրա դիմելու դեպքում կամ իր նախաձեռնությամբ:

11) տրամադրվող սոցիալական ծառայությունն օրենքով սահմանված կարգին չհամապատասխանելու դեպքում՝

ա) պահանջում է տեղեկատվություն՝ սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային մարմիններից տրամադրվող սոցիալական ծառայությունը սահմանված կարգին համապատասխանելու վերաբերյալ,

բ) պահանջ է ներկայացնում սոցիալական ծառայություններ տրամադրող մարմին՝ սահմանված ժամկետում վերացնելու հայտնաբերված անհամապատասխանությունը,

գ) դիմում է սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային մարմնի վերադասին՝ համապատասխան սոցիալական աշխատանքի մասնագետին օրենքով սահմանված պատասխանատվության ենթարկելու միջնորդությամբ:

12) սահմանում է սոցիալական ծառայությունների որակի վերահսկման հետադարձ կապի մեխանիզմները:

13) ստեղծում և վարում է սոցիալական օգնություն ստանալու համար դիմած քաղաքացիների և հաճախորդների անհատական տվյալների տեղեկատվական բազա.

14) ուսումնասիրում է սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային մարմինների և սոցիալական ծառայություններ տրամադրող կազմակերպությունների կողմից տրամադրվող սոցիալական ծառայությունների հետ կապված բողոքները, խախտումներ հայտնաբերելու դեպքում ձեռնարկում է Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված միջոցառումներ դրանք վերացնելու ուղղությամբ:

Ինչ լիազորություններ ունի տարածքային կառավարման պետական մարմինը սոցիալական աջակցության բնագավառում

Տարածքային կառավարման պետական մարմինը՝

1) իրականացնում է մարզի (Երևան քաղաքի) սոցիալական աջակցության պետական ծրագրերը.

2) համակարգում և իրականացնում է մարզի (Երևան քաղաքի) սոցիալական աջակցության ծրագրերը.

3) աջակցում է սոցիալական ծառայություններ տրամադրող կազմակերպություններին մարզում (Երևան քաղաքում) սոցիալական աջակցության ծրագիր իրականացնելիս:

Ինչ լիազորություններ ունի տեղական ինքնակառավարման մարմինը սոցիալական աջակցության բնագավառում

Տեղական ինքնակառավարման մարմինը սոցիալական ծառայություններ է տրամադրում՝

1) պետության պատվիրակած լիազորությունների շրջանակներում.

2) սոցիալական աջակցության համայնքային ծրագրերի շրջանակներում.

3) կանավոր լիազորությունների շրջանակներում:

Համայնքի ղեկավարը համագործակցում է սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային մարմնի և սոցիալական ծառայություններ տրամադրող կազմակերպությունների հետ:

Համայնքի ղեկավարն աջակցում է սոցիալական աջակցության պետական ծրագրերի իրականացմանը դրանց հասցեականության մեծացման հարցում՝ հայտնաբերելով համայնքի ամալել աղքատ, ինչպես նաև աջակցության ծրագրերում ընդգրկված ոչ աղքատ ընտանիքներին:

Համայնքն իր ուժերով կամ սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային մարմնի կամ սոցիալական ծառայություններ տրամադրող կազմակերպությունների հետ համատեղ կազմակերպում է տնային այցելություններ և հնարավորության դեպքում լուծում է տալիս տվյալ ընտանիքի կամ քաղաքացու սոցիալական խնդիրներին:

Համայնքի ղեկավարն ապահովում է հաճախորդի սոցիալական վիճակի վերաբերյալ իր տնօրինության տակ գտնվող հավաստի ու ամբողջական տեղեկատվության տրամադրումը սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային մարմնին:

Համայնքի ղեկավարն ապահովում է բավարար պայմաններ իր կողմից հաճախորդներին տրված փաստաթղթերի հավաստիության ճշտման նպատակով պետական լիազոր մարմնի կողմից իրականացվող ստուգումների, սոցիալական ծառայություններ տրամադրող տարածքային մարմնիների կողմից իրականացվող ուսումնասիրությունների ժամանակ:

Ինչ իրավունքներ և պարտականություններ ունի հաճախորդը

Հաճախորդն իրավունք ունի՝

1) ստանալու տեղեկատվություն իր սոցիալական իրավունքների, դրանց իրացման պայմանների, կարգի և տվյալ սոցիալական խնդիրը լուծելու եղանակների մասին.

2) պահանջելու և ստանալու օրենքում նշված սոցիալական ծառայությունները՝ տվյալ սոցիալական ծառայության համար օրենսդրությամբ սահմանված բավարար հիմքերի առկայության դեպքում.

3) ստանալու իր կյանքի և առողջության համար անվտանգ սոցիալական ծառայություններ.

4) սոցիալական ծառայության տրամադրման մերժման դեպքում ստանալու գրավոր պատասխան.

5) մասնակցելու սոցիալական ծառայությունն ստանալու վերաբերյալ որոշման ընդունման գործընթացին.

6) հրաժարվելու տրամադրվող սոցիալական ծառայություններից.

7) իր իրավունքների խախտման դեպքում բողոքարկելու օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

Յաճախորդը պարտավոր է՝

1) մասնակցել իր սոցիալական խնդիրների լուծմանը.

2) տրամադրել անհրաժեշտ և հավաստի տվյալներ.

3) լինել ակտիվ իր սոցիալական հմտությունների զարգացման հարցում.

4) չխոչընդոտել օրենքով սահմանված՝ սոցիալական աշխատանքի մասնագետների կողմից իրականացվող տնային այցելություններին.

5) սոցիալական աջակցությունն օգտագործել նպատակային:

Սոցիալական ծառայություններ ստանալուց հրաժարվելու՝ հաճախորդի իրավունքի սահմանափակում թույլատրվում է առանց քաղաքացու համաձայնության՝ բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատություն տեղավորելու միջոցով, եթե նա իր հարազատներից ու օրինական ներկայացուցչից չի ստանում անհրաժեշտ խնամք և ուշադրություն՝

1) իր հիմնական պահանջները (ինքնասպասարկման և ակտիվ տեղաշարժվելու ունակության կորուստ) ինքնուրույն բավարարելու անկարողությամբ,

2) օրենքով սահմանված կարգով անգործունակ ճանաչվելու դեպքերում:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԱԼԲԵՐՏ ՄՈՎՍԵՍՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
«ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ
57 ՀՈՂՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան 23 հոկտեմբերի 2007թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝
կազմով.

Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի
(զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Զ. Դուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Վ. Պողոսյանի,
մասնակցությամբ՝

դիմող՝ քաղ. Ա. Մովսեսյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային
ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ ԱԺ աշխատակազմի
օրենսդրության վերլուծության վարչության պետ Ա. Խաչատրյանի,

համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետի, 101
հոդվածի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ
օրենքի 25, 38 և 69 հոդվածների, դռնբաց նիստում գրավոր ընթացա-
կարգով քննեց «Քաղաքացի Ալբերտ Մովսեսյանի դիմումի հիման վրա՝
«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 57 հոդվածի՝ Հա-
յաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխա-
նության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղ. Ա. Մովսեսյանի՝ 19.04.2007թ. դի-
մումն է սահմանադրական դատարան:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, դիմողի՝ Ա.
Մովսեսյանի և պատասխանողի՝ ՀՀ Ազգային ժողովի բացատրություն-
ները, հետազոտելով «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրեն-
քը և գործում առկա նյութ փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապե-
տության սահմանադրական դատարանը

ՊԱՐՁԵՑ.

1. «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքն ընդունվել է Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի կողմից 2002 թվականի նոյեմբերի 19-ին և ուժի մեջ մտել 2003թ. ապրիլի 10-ից:

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 57 հոդվածը սահմանում է. «Չստացված կենսաթոշակի գումարները վճարվում են անցած ժամանակահատվածի համար, սակայն կենսաթոշակ վճարելու համար դիմելու ամսվան նախորդող երեք տարուց ոչ ավելի:

Կենսաթոշակ նշանակող ստորաբաժանման մեղքով չվճարված կենսաթոշակի գումարները վճարվում են առանց ժամկետի սահմանափակման:

Նշված դեպքերում չստացված կենսաթոշակի գումարը վճարվում է միանվագ»:

2. Քաղաքացի Ա. Մովսեսյանը 1972-1985 թթ. աշխատել է Երևանի թիվ 73 դպրոցում՝ որպես կերպարվեստի ուսուցիչ, միաժամանակ համատեղության կարգով նույն մասնագիտությամբ աշխատել է նաև Երևանի թիվ 49 դպրոցում: Նա 2006թ. օգոստոսի 4-ին դիմել է ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի (ՍԱՊՀ) Էրեբունու տարածքային կենտրոն՝ աշխատանքի հատուկ պայմաններում աշխատելու և երկարամյա ծառայության համար տրվող մասնակի կենսաթոշակ նշանակելու, ինչպես նաև նշանակմանը նախորդող երեք տարիների համար չվճարված կենսաթոշակի գումարը միանվագ վճարելու խնդրանքով: ՀՀ ՍԱՊՀ Էրեբունու տարածքային կենտրոնը մերժել է Ա. Մովսեսյանին, և վերջինս դիմել է Երևան քաղաքի Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների առաջին ատյանի դատարան՝ խնդրելով նշված կենտրոնին պարտավորեցնել իրեն մասնակի կենսաթոշակ նշանակել, ինչպես նաև նշանակմանը նախորդող երեք տարիների համար չվճարված կենսաթոշակի գումարը միանվագ վճարել: Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 2006թ. դեկտեմբերի 4-ի վճռով հայցը բավարարվել է: ՀՀ ՍԱՊՀ Էրեբունու տարածքային կենտրոնի վերաքննիչ բողոքի հիման վրա ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 2007 թվականի հունվարի 23-ի վճռով Ա. Մովսեսյանի հայցը բավարարվել է մասնակիորեն: Ա. Մովսեսյանը դիմել է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական պալատ, որն իր 29.03.2007թ. որոշմամբ վճռաբեկ բողոքը վերադարձրել է:

3. Ա. Մովսեսյանը 19.04.2007թ. դիմել է ՀՀ սահմանադրական դատարան՝ գտնելով, որ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 57 հոդվածը հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 37 հոդվածի պահանջներին, և այն անհրաժեշտ է անվավեր ճանաչել:

Դիմողը մասնավորապես մատնանշում է, որ վիճարկվող իրավական ակտի 57 հոդվածն առաջացնում է իրավական անորոշություն և իրավակիրառական պրակտիկայում մեկնաբանվում է տարբեր կերպ:

Դիմողի կարծիքով, «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 57 հոդվածով սահմանված դրույթը ոչ հստակ է ձևակերպված և հնարավորություն չի տալիս միանշանակ հետևություն անել այն մասին, որ այն վերաբերում է թե կենսաթոշակ նշանակելու համար դիմում տալուց հետո չստացված կենսաթոշակի գումարը վճարելուն (ինչպես մեկնաբանել է վերաքննիչ դատարանը), թե Սահմանադրությամբ և օրենքով նախատեսված սոցիալական ապահովության իրավունք ձեռք բերելու համար անհրաժեշտ պայմանները վրա հասնելու և կենսաթոշակ նշանակելու համար դիմում ներկայացնելու միջև ընկած ժամանակահատվածում չստացված կենսաթոշակի գումարը վճարելուն (ինչպես մեկնաբանել է Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների առաջին ատյանի դատարանը):

Դիմողի կարծիքով, իր, ինչպես նաև Էրեբունի և Նուբարաշեն համայնքների առաջին ատյանի դատարանի և Լեզվի պետական տեսչության մեկնաբանությամբ ու համոզմամբ, նշված օրենքի 57 հոդվածը չի վերաբերում արդեն իսկ նշանակված կենսաթոշակին, մասն պահանջ չի դնում:

Ելնելով վերոհիշյալից, դիմողը գտնում է, որ նշված օրենքի 57 հոդվածի իրավական անորոշության հետևանքով խախտվում է իր կենսաթոշակի իրավունքը:

4. Պատասխանող կողմը գտնում է, որ դիմողի փաստարկները հիմնավոր չեն, և

դիմումը ենթակա է մերժման հետևյալ նկատառումներով:

«Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 86 հոդվածի 1-ին մասի համաձայն.

«Իրավական ակտը մեկնաբանվում է դրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությամբ՝ հաշվի առնելով օրենքի պահանջները: Իրավական ակտի մեկնաբանությամբ չպետք է փոփոխվի դրա իմաստը»:

Նույն «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 37 հոդվածի 6-րդ - մասի համաձայն.

«Իրավական ակտի կառուցվածքը պետք է լինի կուռ՝ տրամաբանորեն միասնական, հաջորդական ու համակարգված»: Մինչդեռ, ըստ պատասխանողի՝ դիմողը «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 57 հոդվածը վերլուծում է՝ չառաջնորդվելով նույն օրենքի միասնական տրամաբանությամբ: Օրենքի այլ հոդվածների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ խոսքն այստեղ իրականում վերաբերում է նշանակված, բայց չստացված կենսաթոշակներին: Վիճարկվող օրենքի 50 հոդվածի համաձայն՝ կենսաթոշակ նշանակելու համար դիմելու օր է համարվում կենսաթոշակ նշանակող ստորաբաժանման կողմից բուրդ անհրաժեշտ փաստաթղթերով դիմումն ընդունելու օրը, իսկ 51 հոդվածի համաձայն՝ կենսաթոշակը նշանակվում է դիմելու օրվանից: Որևէ բացառություն վերոհիշյալ հոդվածներում սահմանված չէ: Բացի դրանից, օրենքի 57 հոդվածում օգտագործվում են «չստացված կենսաթոշակ» և «կենսաթոշակ վճարելու համար դիմելու» բառակապակցությունները:

Ըստ պատասխանողի, եթե այդ բառակապակցությունները մեկնաբանվում են տառացի, ապա «չստացված» բառը չի ներառում «չնշանակված» իմաստը, իսկ «կենսաթոշակ վճարելու համար դիմելը» իմաստային առումով տարբերվում է «կենսաթոշակ նշանակելու համար դիմելուց»: Այսպիսով, կենսաթոշակ կարող է ստացվել միայն դրա նշանակվելուց հետո, ինչպես և կենսաթոշակ վճարելու մասին դիմում կարելի է գրել միայն արդեն իսկ նշանակված, սակայն զանազան պատճառներով չստացված կենսաթոշակի համար:

Ելնելով վերոգրյալից, պատասխանողը գտնում է, որ դիմողի բերած հիմնավորումներն ու եզրահանգումը բավարար հիմք չեն «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 57 հոդվածը ՀՀ Սահմանադրության 37 հոդվածի պահանջներին հակասող ճանաչելու համար:

5. Քննությամբ պարզվեց, որ ըստ էության դիմողի կողմից վիճարկվում է ոչ թե «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 57 հոդվածը՝ ամբողջությամբ, այլ հոդվածի 1-ին մասի դրույթը:

6. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունը, հռչակելով իրեն որպես սոցիալական պետություն, ՀՀ Սահմանադրության 37 հոդվածով նախատեսում և երաշխավորում է յուրաքանչյուր անձի սոցիալական ապահովության իրա-

վունքը, որն իր բովանդակության մեջ ընդգրկում է նաև կենսաթոշակ ստանալու իրավունքը՝ օրենքով սահմանված ձևերով ու ծավալով: Սահմանադրության 37 հոդվածի համաձայն. «Յուրաքանչյուր ոք ունի ծերության, հաշմանդամության, հիվանդության, կերակրողին կորցնելու, գործազրկության և օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում սոցիալական ապահովության իրավունք: Սոցիալական ապահովության ծավալն ու ձևերը սահմանվում են օրենքով»:

Վերանայված Եվրոպական սոցիալական խարտիայով (12 հոդված) և Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրով (9 հոդված) Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնել է պարտավորություններ՝ երաշխավորելու մարդկանց սոցիալական ապահովության, ներառյալ սոցիալական ապահովագրության իրավունքը:

7. ՀՀ Սահմանադրությամբ և ՀՀ միջազգային պայմանագրերով նախատեսված պահանջները «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում իրացվել են հետևյալ կարգով: Օրենքի 11 հոդվածով սահմանվում են կենսաթոշակի հետևյալ տեսակները՝ ապահովագրական և սոցիալական: Դրանցից առաջինը նշանակվում է անձի աշխատանքային գործունեության և դրա ընթացքում արված պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների հիման վրա, իսկ երկրորդը՝ ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում:

Օրենքի 50 հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը նախատեսում են. «Կենսաթոշակը քաղաքացու գրավոր դիմումի հիման վրա նշանակում է կենսաթոշակային սոցիալական ապահովագրություն իրականացնող լիազոր մարմնի ստորաբաժանումը... ըստ Հայաստանի Հանրապետությունում նրա հաշվառման վայրի, իսկ հաշվառման վայր չունեցող անձին կենսաթոշակ նշանակվում է ըստ նրա փաստացի բնակության վայրի»:

Կենսաթոշակ նշանակելու համար դիմելու օր է համարվում կենսաթոշակ նշանակող ստորաբաժանման կողմից բոլոր անհրաժեշտ փաստաթղթերով դիմումն ընդունելու օրը»:

Այսինքն՝ ընդհանրապես կենսաթոշակի հետ կապված՝ անձի և իրավասու մարմնի միջև իրավահարաբերություններ առաջանալու համար որպես իրավաբանական փաստ օրենսդիրը դիտում է, ՀՀ կառավարության կողմից 29.05.2003թ. թիվ 793 որոշմամբ սահմանված կարգով, դիմում ներկայացնելը և այդ դիմումի հիման վրա կենսաթոշակ

նշանակելու վերաբերյալ ընդունված անհատական իրավակիրառական ակտը:

Օրենքի 51 հոդվածի համաձայն կենսաթոշակը նշանակվում է՝

1) դիմելու օրվանից,

2) բժշկասոցիալական փորձաքննություն իրականացնող իրավասու պետական մարմնի կողմից հաշմանդամ ճանաչվելու օրվանից, եթե կենսաթոշակի նշանակման դիմումը տրվել է այդ օրվանից հետո՝ եռամսյա ժամկետում,

3) կերակրողի մահվան օրվանից, եթե կենսաթոշակի նշանակման դիմումը տրվել է այդ օրվանից հետո՝ վեցամսյա ժամկետում:

Նշված հոդվածի և 57 հոդվածի վիճարկվող դրույթի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ անձին կենսաթոշակ նշանակվում է դիմելու օրվանից՝ բացառությամբ 51 հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերով նախատեսված դեպքերի: Սակայն այս դեպքերում ևս օրենսդիրը սահմանում է որոշակի ժամկետ (եռամսյա և վեցամսյա ժամկետ): Իսկ մնացած դեպքերում, անկախ նրանից, թե կենսաթոշակի իրավունքը ծագելուց հետո որքան ժամանակ է անցել, կենսաթոշակը նշանակվում է դիմելու օրվանից, և 57 հոդվածի վիճարկվող դրույթում «Չստացված կենսաթոշակի գումարները» արտահայտությունը վերաբերում է կենսաթոշակ նշանակելուց հետո որոշակի համգամանքների բերումով չստացված կենսաթոշակի համար դիմում ներկայացնելուն և կենսաթոշակը վճարելուն:

8. ՀՀ Սահմանադրության 37 հոդվածի 2-րդ նախադասության համաձայն.

«Սոցիալական ապահովության ծավալն ու ձևերը սահմանվում են օրենքով»: «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ կենսաթոշակ կարող է ստացվել միայն դրա նշանակվելուց հետո, ինչպես և կենսաթոշակ վճարելու մասին դիմում կարելի է գրել միայն արդեն իսկ նշանակված, սակայն զանազան պատճառներով չստացված կենսաթոշակի համար: Ընդ որում, «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 57 հոդվածը չի սահմանափակում անձի՝ ՀՀ Սահմանադրության 37 հոդվածով նախատեսված իրավունքի լրիվ ծավալով իրացումը, հետևաբար, դիմողի փաստարկները հիմք չեն հանդիսանում «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 57 հոդվածը ՀՀ Սահմանադրության 37 հոդվածի պահանջներին հակասող ճանաչելու համար:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետով, 102 հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 69 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝

ՈՐՈՇԵՑ

1. «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 57 հոդվածի 1-ին մասը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

23 հոկտեմբերի 2007 թվականի
ՍԴՈ-716

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ

ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԱԼԲԵՐՏ ՄՈՎՍԵՍՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ԱԶ-ԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿՈՂՄԻՑ 2002 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 19-ԻՆ ԸՆԴՈՒՆՎԱԾ՝ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ 57 ՀՈՂՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ՝ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ 23 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 2007 Թ. ՍԴՈ-716 ՈՐՈՇՄԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ

ՀՀ սահմանադրական դատարանի 23 հոկտեմբերի 2007 թ. ՍԴՈ-716 որոշման կապակցությամբ ունեմ հետևյալ նկատառումները.

Գործի քննության արդյունքում ՀՀ սահմանադրական դատարանը չանդրադարձավ այն փաստին, որ ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի նախագահ՝ Վ. Խաչիկյանի գրության համաձայն ներկայումս Հայաստանի Հանրապետությունում կենսաթոշակները և պետական սոցիալական ապահովագրության այլ ծրագրերը

վճարվում են «ՎՏԲ-Հայաստան բանկ», «Հայփոստ» ՓԲ ընկերությունների միջոցով վերջիններիս հետ կնքած ծառայությունների վճարովի մատուցման պայմանագրի հիման վրա և Հիմնադրամի Վճարումների Ծառայության կողմից:

ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի և «Հայխնայբանկ» ՓԲ ընկերության միջև 2001 թվականի նոյեմբերի 28-ին կնքվել է պայմանագիր, որի համաձայն. ««Պատվիրատուն» «Կատարողին» դրամական միջոցներ է հատկացնում «Կատարողին» սպասարկող բանկերում նրա անունով բացված հաշվարկային հաշիվների փոխանցելու միջոցով՝ ՀՀ տարածքում ՀՀ քաղաքացիներին տրվող կենսաթոշակները, երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստները...»»:

ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի և «Հայխնայբանկ» ՓԲ ընկերության միջև 2001 թվականի նոյեմբերի 28-ին կնքված պայմանագրում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին 31.10.2005 թվականի համաձայնագրի «զ» ենթակետի համաձայն. «Կենսաթոշակառուներին կենսաթոշակի յուրաքանչյուր ամսվա վճարումը կատարել ֆինանսավորված գումարը «Կատարողի» մասնաճյուղերի ընթացիկ հաշիվներին ամրագրվելուց հետո 12 օրացուցային օրվա ընթացքում»:

Այնուհետև՝ ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի և «Հայխնայբանկ» ՓԲ ընկերության միջև 2001 թվականի նոյեմբերի 28-ին կնքված պայմանագրում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին 11.12.2006 թվականի համաձայնագրի 3 կետի «բ» ենթակետի համաձայն. ««զ» ենթակետում «1» թիվը փոխարինել «15» թվով»:

Այնինչ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 55 հոդվածի առաջին մասը սահմանում է.

«Յուրաքանչյուր ամսվա կենսաթոշակը վճարվում է հաջորդ ամսվա ընթացքում՝ ըստ Հայաստանի Հանրապետությունում կենսաթոշակառուի փաստացի բնակության վայրի»:

Իսկ «Պետական կենսաթոշակի մասին» ՀՀ օրենքի 57 հոդվածի առաջին մասը սահմանում է.

«Չստացված կենսաթոշակի գումարները վճարվում են անցած ժամանակահատվածի համար, սակայն կենսաթոշակ վճարելու համար դիմելու ամսվան նախորդող երեք տարուց ոչ ավելի»:

Այս օրենքի հիման վրա ընդունվել է ՀՀ կառավարության 29 մայիսի 2003 թվականի «Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի կիրարկումն ապահովելու մասին» N 793-Ն որոշումը, որում նույնպես կենսաթոշակ ստանալու համար ժամկետային սահմանափակում չկա:

Այսինքն ոչ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի, ոչ էլ ՀՀ կառավարության թիվ 793 որոշումը կենսաթոշակառուի կենսաթոշակը ստանալու համար որևէ ժամկետային սահմանափակում չեն նախատեսում: Դեռ ավելին՝ օրենքը սահմանում է կենսաթոշակառուի իրավունքը՝ տվյալ ամսվա իր կենսաթոշակը ստանալ հաջորդ ամսվա ողջ ընթացքում: Ուստի ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի և «Հայխնայբանկ» ՓԲ ընկերության միջև 2001 թվականի նոյեմբերի 28-ին կնքված պայմանագրով նախատեսված 12 կամ 15-օրյա ժամկետը սահմանափակում է կենսաթոշակառուի «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 55 հոդվածի 1-ին մասով սահմանված իրավունքը:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը չի անդրադարձել նաև վիճարկվող՝ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 57 հոդվածով սահմանված 3 տարվա ժամկետին:

ՀՀ Սահմանադրության 36 հոդվածը սահմանում է. «Յուրաքանչյուր ոք ունի ծերության, հաշմանդամության, հիվանդության, կերակրողին կորցնելու, գործազրկության և օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում սոցիալական ապահովության իրավունք: Սոցիալական ապահովության ծավալն ու ձևերը սահմանվում են օրենքով»:

Իսկ ՀՀ Սահմանադրության 31 հոդվածի երկրորդ մասը սահմանում է. «Ոչ ոքի չի կարելի զրկել սեփականությունից, բացառությամբ դատական կարգով՝ օրենքով նախատեսված դեպքերի»:

Այս հարցի կապակցությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանը տվել է իր իրավական դիրքորոշումը իր ՍԴՈ-649 որոշմամբ, որը սահմանում է.

«Կենսաթոշակի վճարումը գործնականում սեփականությունը սեփականատիրոջը փոխանցելու միջոց է: Կենսաթոշակը սոցիալական ապահովության միջոց լինելով հանդերձ, սեփականության ձև է նաև ըստ եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի»:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի արտահայտած դիրքորոշման համաձայն՝ կենսաթոշակի իրավունքը, եթե այն

հիմնված է մուծումների վրա, որոշակի հանգամանքներում կարող է դիտվել որպես սեփականության իրավունք ((Azinas v. Cyprus (Judgment, 20 June 2002)):

Դատարանն իր Gaygusuz v. Austria (16 September 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-IV, § 04.02.0804.02.0839-41) գործով կայացրած որոշման մեջ արտահայտել է հետևյալ դիրքորոշումը. «Սոցիալական վճարներ ստանալու իրավունքը կապված է ներդրված վճարների հետ, եթե նման ներդրումներ կատարվել են, ապա չի կարող մերժվել այդ անձի նկատմամբ թոշակի նշանակումը»:

Այսպիսով գտնում են, որ թե՛ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում, թե՛ ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի և «Հայխնայբանկ» ՓԲ ընկերության միջև կնքված պայմանագրում սահմանված ժամկետները սահմանափակում են կենսաթոշակառուի ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորված սոցիալական ապահովության և սեփականության իրավունքները և ՀՀ սահմանադրական դատարանը այս հարցի վերաբերյալ պետք է արտահայտեր իր իրավական դիրքորոշումը:

29 հոկտեմբերի 2007 թվականի

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

«ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ
73 ՀՈԴԿԱԾԻ 2-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱ-
ՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան 15 հունվարի 2008թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝
կազմով.

Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի,
Ֆ. Թոխյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Զ. Ղուկասյանի (գեկուցող), Հ. Նա-
զարյանի, Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ դիմող՝ Հայաստանի Հանրապետության մարդու իրավունքների պաշտպան Ա. Հարությունյանի, գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի օրենսդրության վերլուծության վարչության պետ Ա. Խաչատրյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետի և 101 հոդվածի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25 և 68 հոդվածների,

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 73 հոդվածի 2-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հայաստանի Հանրապետության մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ սահմանադրական դատարանում 02.10.2007թ. նուտքագրված դիմումն է:

Լսելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, դիմողի և պատասխանող կողմի ներկայացուցչի բացատրությունները, հետազոտելով «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը

ՊԱՐԶԵՑ.

1. «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2002թ. նոյեմբերի 19-ին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2003թ. մարտի 31-ին և ուժի մեջ է մտել 2003թ. ապրիլի 10-ից:

Օրենքի 73 հոդվածը, որը շարադրված է «Անցումային դրույթներ» 14-րդ գլխում,

սահմանում է. «Մինչև սույն օրենքն ուժի մեջ մտնելը նշանակված կենսաթոշակը վերահաշվարկվում է կենսաթոշակի գործում առկա փաստաթղթերով հաշվարկված ստաժին համապատասխան՝ հաշվի առնելով սույն օրենքի 17-19-րդ հոդվածներին համապատասխան սահմանված հիմնական կենսաթոշակի չափը, ապահովագրական ստաժի մեկ տարվա արժեքը և կենսաթոշակառուի անձնական գործակիցը:

Լրացուցիչ փաստաթղթեր ներկայացնելու դեպքում կենսաթոշակը վերահաշվարկվում է սույն օրենքով սահմանված կարգով և համարվում է նոր նշանակում:

Եթե վերահաշվարկված կենսաթոշակի չափը ցածր է մինչև սույն օրենքն ուժի մեջ մտնելը նշանակված կենսաթոշակի չափից, ապա կենսաթոշակը վճարվում է նախկին չափով»:

2. Դիմող կողմը վիճարկում է օրենքի 73 հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված դրույթի համապատասխանությունը ՀՀ Սահմանադրության 42 հոդվածի 3-րդ մասին՝ այն հիմնավորմամբ, որ այդ դրույթը, վատթարացնելով քաղաքացիների իրավական վիճակը, կիրառվում է հետադարձ ուժով: Մինչդեռ, անձի իրավական վիճակը վատթարացնող նորմերին, ՀՀ Սահմանադրության 42 հոդվածի 3-րդ մասի պահանջներին համապատասխան, չի կարող հետադարձ ուժ տրվել:

Դիմողը փաստում է, որ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 45 հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն մեկ օրացուցային տարվա համար չի կարող հաշվարկվել մեկ տարուց ավելի ապահովագրական ստաժ, բացառությամբ նույն օրենքի 48 հոդվածով սահմանված կարգի: Նշված 48 հոդվածը, սակայն, առանձնապես վնասակար, առանձնապես ծանր պայմաններում աշխատանքը չի դիտում որպես ստաժի հաշվարկման առանձնահատկություն: Մինչդեռ, նախկինում գործող «ՀՀ քաղաքացիների պետական կենսաթոշակային ապահովության մասին» ՀՀ օրենքի 30 հոդվածի համաձայն առանձնապես վնասակար, առանձնապես ծանր պայմաններում աշխատելու ժամանակահատվածն աշխատանքային ստաժում հաշվարկվում էր մեկուկես անգամ:

Դիմողը գտնում է, որ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 73 հոդվածի 2-րդ մասը՝ նույն օրենքի 45 հոդվածի 2-րդ մասի դրույթների հետ փոխադարձ կապի մեջ, մինչև օրենքի ուժի մեջ մտնելն առանձնապես վնասակար, առանձնապես ծանր պայմաններում աշխատած և կենսաթոշակի նշանակումից հետո աշխատանքային գործունեությունը շարունակած անձանց կենսաթոշակային իրավունքները գնահատելիս կամ բացառում է նշված հիմքով աշխատանքային ստաժի արտոնյալ հաշվարկումը, կամ թույլ չի տալիս ապահովագրական ստաժում հաշվարկել կենսաթոշակի նշանակումից հետո իրականացված աշխատանքային գործունեության այն ժամանակահատվածները, որոնց ընթացքում կատարվել են սոցիալական ապահովագրության վճարները: Դրանով օրենքը վատթարացնում է քաղաքա-

ցիների վիճակը և վերացնում նախկինում գործող օրենսդրությամբ ձեռք բերված նրանց իրավունքները, ուստի պատկանում է այն նորմերի թվին, որոնց չի կարող հետադարձ ուժ տրվել:

3. Ըստ պատասխանող կողմի՝ դիմողի փաստարկները հիմնավոր են, վիճարկվող նորմով հետադարձ ուժ է տրվել քաղաքացիների իրավական վիճակը վատթարացնող դրույթի, վերացվել է նախկինում գործող ՀՀ օրենսդրությամբ առանձնապես վնասակար, առանձնապես ծանր պայմաններում աշխատելու համար քաղաքացիներին տրվող արտոնությունը՝ կապված այդպիսի պայմաններում աշխատելու ժամանակահատվածն աշխատանքային ստաժում հաշվարկելու առանձնահատկությունների հետ:

Պատասխանող կողմն ակնհայտ համարելով վիճարկվող նորմի հակասությունը ՀՀ Սահմանադրությանը՝ գտնում է նաև, որ օրենքի վիճարկվող դրույթի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչելու դեպքում առանձնապես վնասակար և առանձնապես ծանր պայմաններում աշխատած անձանց համար ապահովագրական ստաժի հաշվարկման խնդիրը չի լուծվում: Այս առումով, թերևս, անհրաժեշտություն կառաջանա խնդիրը լրացուցիչ կարգավորել օրենսդրական մակարդակում:

4. ՀՀ Սահմանադրության 42 հոդվածի 3-րդ մասն ամրագրում է անձի իրավական վիճակը վատթարացնող նորմերի հետադարձ ուժի մերժման սկզբունքը: Վերջինս հանդիսանում է պետական իշխանության նկատմամբ վստահության և իրավական պետության սկզբունքների կարևոր բաղադրատարրերից մեկը: Այդ սկզբունքը միաժամանակ հանդես է գալիս որպես իրավական որոշակիության սկզբունքի ապահովման կարևոր երաշխիք: Օրենքի հետադարձ ուժի մերժման սկզբունքից բխում է այն արգելքը, համաձայն որի՝ անթույլատրելի է այն իրավունքների սահմանափակումը կամ վերացումը, որոնք ամրագրվել են նախկինում գործող նորմերի հիման վրա: Նման պարտավորություն է նաև ստանձնել Հայաստանի Հանրապետությունը մի շարք միջազգային պայմանագրերով:

5. «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 73 հոդվածը սահմանում է մինչև այդ օրենքի ուժի մեջ մտնելը նշանակված կենսաթոշակի վերահաշվարկման կարգը: Օրենսդիրն այդ կարգը սահմանելիս տարբերակել է կենսաթոշակը վերահաշվարկելու հետևյալ երկու իրավիճակները.

- երբ կենսաթոշակի վերահաշվարկը կատարվում է արդեն իսկ գործում առկա փաստաթղթերի հիման վրա,

- երբ ներկայացվում են ստաժը հիմնավորող լրացուցիչ փաստաթղթեր:

Առաջին դեպքում, նախկինում նշանակված կենսաթոշակը «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված նոր կարգով վերահաշվարկելիս հիմք է ընդունվում նախկինում գործող «ՀՀ - քաղաքացիների պետական կենսաթոշակային ապահովության մասին» ՀՀ օրենքի (ընդունվել է 06.12.1995թ., ուժը կորցրել է 10.04.2003թ.) հիման վրա հաշվարկված աշխատանքային ստաժը: Այդ օրենքի 30 հոդվածի համաձայն, որը սահմանում էր աշխատանքային ստաժի արտոնյալ հաշվարկման կարգը, առանձնապես վնասակար և առանձնապես ծանր պայմաններում աշխատելու ժամանակահատվածում աշխատանքային ստաժը հաշվարկվում էր մեկ և կես անգամ: Հաշվի առնելով, որ, ըստ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 73 հոդվածի 1-ին մասի, նախկինում նշանակված կենսաթոշակը նշված օրենքով սահմանված կարգով վերահաշվարկելիս հիմք է ընդունվում արդեն իսկ հաշվարկված ստաժը, ապա վերահաշվարկելիս պահպանվում է աշխատանքային ստաժի այն արտոնյալ հաշվարկման կարգը, որը գործել է «ՀՀ քաղաքացիների պետական կենսաթոշակային ապահովության մասին» ՀՀ օրենքի 30 հոդվածի հիման վրա:

Մինչդեռ, երկրորդ դեպքում, «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 73 հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ լրացուցիչ փաստաթղթեր ներկայացնելիս նախկինում նշանակված կենսաթոշակն այդ օրենքով սահմանված նոր կարգով վերահաշվարկելիս այդ օրենքի հիման վրա է հաշվարկվում և՛ ստաժի այն հատվածը, որն արդեն հիմնավորված է գործում առկա փաստաթղթերով, և՛ լրացուցիչ փաստաթղթերով ներկայացված ստաժը:

Իսկ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 45 հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ մեկ օրացուցային տարվա համար չի կարող հաշվարկվել մեկ տարուց ավելի ապահովագրական ստաժ, բացառությամբ այդ օրենքի 48 հոդվածով սահմանված կարգի:

Վերջինս էլ, իր հերթին, առանձնապես վնասակար, առանձնապես ծանր պայմաններում աշխատանքը չի դիտում որպես ստաժի հաշվարկման առանձնահատկություն: Ուստի կենսաթոշակը նշված դրույթների հիման վրա վերահաշվարկելիս չի պահպանվում առանձնապես

վնասակար և առանձնապես ծանր պայմաններում աշխատանքի ժամանակահատվածի համար աշխատանքային ստաժի արտոնյալ հաշվարկման կարգը:

Օրենսդիրը, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ մնացած կարգավորման արդյունքում վերահաշվարկ կատարելիս մեծ մասամբ հնարավոր է այնպիսի իրավիճակ, երբ վերահաշվարկված գումարն ավելի նվազ լինի, քան նախկինում նշանակվածը, օրենքի 73 հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսել է, որ եթե վերահաշվարկված կենսաթոշակի չափը ցածր է մինչև այդ օրենքն ուժի մեջ մտնելը նշանակված կենսաթոշակի չափից, ապա կենսաթոշակը վճարվում է նախկին չափով:

Սակայն այս դրույթը լիովին չի լուծում քաղաքացու համար վերահաշվարկի արդյունքում ստեղծվող բացասական հետևանքները վերացնելու խնդիրը: Նման կարգավորման արդյունքում, թեև ապահովվում է նախկինում հաշվարկված կենսաթոշակի չափը, այնուամենայնիվ, կարող է առաջանալ մի իրավիճակ, երբ առանձնապես վնասակար, առանձնապես ծանր պայմաններում աշխատանք կատարած անձի՝ լրացուցիչ փաստաթղթերով հիմնավորվող ստաժն ընդհանրապես անտեսվի և լրացուցիչ փաստաթղթերի ներկայացումն իմաստ չունենա, քանի որ լրացուցիչ փաստաթղթերի ներկայացման դեպքում նոր կարգով վերահաշվարկելիս կենսաթոշակի նախկինում հաշվարկված չափը կարող է նվազել:

6. Մինչև «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի ուժի մեջ մտնելն առանձնապես վնասակար, առանձնապես ծանր պայմաններում աշխատած և կենսաթոշակի նշանակում ստացած անձինք ակնկալիք են ունեցել, որ իրենց կենսաթոշակը ենթակա է հաշվարկման արտոնյալ կարգով: Սակայն նույն օրենքի 73 հոդվածի 2-րդ մասի ուժով այդ արտոնյալ կարգը վերացվել է՝ անտեսելով նաև նշված պայմաններում աշխատած անձանց ակնկալիքն առ այն, որ իրենց կենսաթոշակը հաշվարկվելու է արտոնյալ կարգով: Անձի իրավական վիճակը վատթարացնող նորմերի հետադարձ ուժի արգելման սկզբունքը՝ իրավական անվտանգության սկզբունքի հետ մեկտեղ, կոչված է ապահովելու լեգիտիմ ակնկալիքների հանդեպ հարգանքը:

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 2 հոդվածը, ի թիվս այլ սկզբունքների, որպես պետական կենսաթոշակային ապահովության և պետական կենսաթոշակային ապահովագրության կազմակերպման և իրականացման սկզբունք ամրագրում է նաև սոցիալական

համերաշխության և սոցիալական արդարության ապահովումը: Սոցիալական արդարության սկզբունքը պահանջում է, որ որոշակի առավելություններ ու արտոնություններ տրամադրվեն վնասակար և ծանր պայմաններում աշխատող անձանց:

7. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենքի 73 հոդվածով նախատեսված կարգավորման արդյունքում կարող է առաջանալ նաև օրենքի առջև հավասարության սկզբունքի ապահովման հետ կապված խնդիր: Սահմանելով վերահաշվարկման կարգը՝ լրացուցիչ փաստաթղթեր ներկայացնելու և չներկայացնելու պարագայում, օրենքի վիճարկվող նորմը տարբերակված մոտեցում է ցուցաբերում նույն ժամանակահատվածում նույն պայմաններում ձեռք բերված աշխատանքային ստաժի հաշվարկման կարգի նկատմամբ: Օրենքի 73 հոդվածի 2-րդ մասի կիրառման արդյունքում հնարավոր է այնպիսի իրավիճակ, երբ միևնույն ժամանակահատվածում միևնույն պայմաններում աշխատած անձանց համար սահմանվեն կենսաթոշակի տարբեր չափեր:

Համաձայն Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի՝ վերաբերմունքի տարբերությունը խտրականություն է, եթե առկա չէ օբյեկտիվ և պատճառաբանված արդարացում:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ տարբերակված մոտեցման հիմքում ընկած այնպիսի ձևական հանգամանքը, ինչպիսին, ի հիմնավորումն աշխատանքային ստաժի, լրացուցիչ փաստաթղթեր ներկայացնելու հանգամանքն է, չի կարող դիտվել որպես օբյեկտիվ, իրավաչափ և ողջամիտ արդարացում:

8. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսդիրն իրավասու է օրենսդրական փոփոխությունների արդյունքում սահմանելու կենսաթոշակի հետ կապված իրավահարաբերությունների կարգավորման լիովին նոր համակարգ: Սակայն նման փոփոխությունները չեն կարող վերացնել այն կենսաթոշակները, այդ թվում՝ արտոնյալ կարգով նշանակվող, որոնք ստանալու իրավունքն անձը ձեռք է բերել նախկինում գործող օրենսդրության հիման վրա: Եթե օրենքն արդեն սահմանել է կենսաթոշակի տեսակները, կենսաթոշակի իրավունք ունեցող անձանց շրջանակը, կենսաթոշակի իրավունք ձեռք բերելու պայմանները, կենսաթոշակի չափը և վճարման պայմանները, պետության համար ծագում է պարտականություն երաշխավորելու կենսաթոշակի իրավունքի առնչությամբ լեգիտիմ ակնկալիքների հանդեպ հարգանքի

և իրավական որոշակիության սկզբունքների իրացումը: Մինչդեռ, օրենքի վիճարկվող նորմն առնչվել է բազմաթիվ մարդկանց իրավունքներին: Միաժամանակ, ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի ներկայացրած տեղեկանքի համաձայն՝ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի ուժի մեջ մտնելուց հետո արտոնյալ պայմաններով կենսաթոշակների վերահաշվարկման արդյունքում ապահովագրական ստաժը պակասել է 14.826 տարով (ամսական 3.4 մլն դրամով):

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետով, 102 հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 68 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ.

1. «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 73 հոդվածի 2-րդ մասի ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 42 հոդվածի 3-րդ մասին հակասող և անվավեր:

2. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 12-րդ մասի հիման վրա սույն որոշումը տարածել նաև դրա ուժի մեջ մտնելուն նախորդող իրավահարաբերությունների վրա:

3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

15 հունվարի 2008 թվականի

ՍԴՈ-723

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

«ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԵՆՍԱԹՈՇՇԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ
(19 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 2002 ԹՎԱԿԱՆԻ, ՀՕ-519-Ն) 47 ՀՈԴՎԱԾԻ
2-ՐԴ ԵՎ 3-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան 29 հունվարի 2008թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Վ. Հովհաննիսյանի (զեկուցող), Զ. Դուկասյանի, Հ. Նազարյանի, Ռ. Պապայանի, Վ. Պողոսյանի, մասնակցությամբ՝

դիմող՝ Հայաստանի Հանրապետության մարդու իրավունքների պաշտպան Ա. Հարությունյանի, գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի օրենսդրության վերլուծության վարչության պետ Ա. Խաչատրյանի,

իրավիքված՝ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության սոցիալական ապահովության պետական ծառայության պետ Վ. Խաչիկյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետի և 101 հոդվածի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25 և 68 հոդվածների,

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի (19 նոյեմբերի 2002 թվականի, ՀՕ-519-Ն) 47 հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հայաստանի Հանրապետության մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ սահմանադրական դատարանում 02.10.2007թ. նուտքագրված դիմումն է:

Լսելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, դիմող կողմի և պատասխանող կողմի ներկայացուցչի բացատրությունները, հետազոտելով «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքը, սահմանադրական դատարանում ՀՀ վճռաբեկ դատարանի ներկայացուցիչների վերլուծությունը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը

ՊԱՐԶԵՑ.

1. «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքն ընդունվել է Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի կողմից 2002 թվականի նոյեմբերի 19-ին և ուժի մեջ մտել 2003 թվականի ապրիլի 10-ից:

Օրենքի 47 հոդվածը՝ հաշվի առնելով 2007թ. նոյեմբերի 19-ի ՀՕ-247-Ն օրենքով կատարված փոփոխությունը, սահմանում է. «Մինչև սույն օրենքն ուժի մեջ մտնելը և անհատական հաշվառման բազայի ձևավորումն ապահովագրված անձի ունեցած աշխատանքային ստաժը հաստատող հիմնական փաստաթուղթն աշխատանքային գրքույկն է, իսկ 1992 թվականի հունվարից սկսած՝ նաև սոցիալական վճարներ կատարելը կամ աշխատավարձ ստանալը հաստատող փաստաթուղթը: Աշխատանքային գրքույկի կամ դրանում համապատասխան գրառումների կամ ստաժը հաստատող՝ օրենսդրությամբ սահմանված այլ փաստաթղթերի բացակայության դեպքում աշխատանքային ստաժը հաստատվում է արխիվային տեղեկանքով, իսկ դրա բացակայության դեպքում՝ դատական կարգով:

Պահանջվող (25 տարի) ապահովագրական ստաժի առկայության դեպքում ստաժը դատական կարգով չի հաստատվում:

Դատական կարգով կարող է հաստատվել պահանջվող ստաժի պակասող մասը, սակայն տասը տարվա ստաժից ոչ ավելի»:

ՀՀ Սահմանադրության 18 հոդվածի առաջին և երկրորդ մասերի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների դատական, ինչպես նաև պետական այլ մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք:

Յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքները և ազատություններն օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներով պաշտպանելու իրավունք»:

Դատական պաշտպանության իրավունքի վերաբերյալ իր իրավական դիրքորոշումները ՀՀ սահմանադրական դատարանն արտահայտել է, մասնավորապես, 2006թ. հոկտեմբերի 18-ի ՍԴՈ-652 (կետ 6),

2006թ. նոյեմբերի 16-ի ՍԴՈ-665 (կետ 5), 2007թ. հունվարի 16-ի ՍԴՈ-673 (կետեր 8-9), 2007թ. նոյեմբերի 28-ի ՍԴՈ-719 որոշումներում:

2. Դիմող կողմը գտնում է, որ իր կողմից վիճարկվող դրույթը, համաձայն որի՝ «Պահանջվող (25 տարի) ապահովագրական ստաժի առկայության դեպքում ստաժը դատական կարգով չի հաստատվում:

Դատական կարգով կարող է հաստատվել պահանջվող ստաժի պակասող մասը, սակայն տասը տարվա ստաժից ոչ ավելի», հակասում է ՀՀ Սահմանադրությանը՝ հետևյալ պատճառով:

ՀՀ Սահմանադրության 18 հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների դատական, ինչպես նաև պետական այլ մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք:

Սոցիալական իրավունքների շարքում առանձնակիորեն կարևորվում է քաղաքացիների կենսաթոշակային իրավունքը, որն իր կարգավորումն է ստանում «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով: Նշված օրենքով սահմանվում են կենսաթոշակի նշանակման համար կիրառվող գործակիցները, որտեղ կարևոր նշանակություն է տրվում ապահովագրական ստաժին: Հետևաբար, «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանվող՝ ստաժի հաստատմանը վերաբերող ժամկետի սահմանափակումը և պահանջվող (25 տարի) ապահովագրական ստաժի առկայության դեպքում դրա հաստատման արգելքը խախտում է ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներից յուրաքանչյուրի օգտվելու սահմանադրական իրավունքը:

3. Պատասխանող կողմը գտնում է, որ դիմողի հարցադրումները հիմնավոր են և «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի և ՀՀ Սահմանադրության առանձին դրույթների անհամապատասխանության խնդրի առկայությունն ակնհայտ է հետևյալ պատճառաբանությամբ: Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին 1950թ. նոյեմբերի 4-ի կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում են նրա քաղաքացիական իրավունքները և պարտականությունները..., ունի օրենքի հիման վրա ստեղծված անկախ ու անաչառ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում արդարացի և հրապարակային դատաքննության իրավունք»: Նույն Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր ոք, ունի սույն կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու

ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք»։ Իսկ ՀՀ Սահմանադրության 18 հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների դատական, ինչպես նաև պետական այլ մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք»։ Փաստորեն, օրենքով սահմանափակվել է քաղաքացիների՝ կենսաթոշակային իրավունքների պաշտպանության նպատակով դատական պաշտպանության դիմելու իրավունքը։

4. Օրենքը՝ որպես պետական կենսաթոշակային ապահովության և պետական կենսաթոշակային ապահովագրության կազմակերպման և իրականացման սկզբունք, ի թիվս այլոց, ամրագրում է պետական կենսաթոշակային սոցիալական ապահովագրության պարտադիրության սկզբունքը և անհատական (անձնավորված) ապահովագրական հաշիվներում արտացոլվող՝ կենսաթոշակային ապահովագրության համար կատարված վճարումների մասին տեղեկատվության հիման վրա կենսաթոշակների մշանակման և վճարման ապահովման սկզբունքը։ Այս սկզբունքներին համապատասխան՝ օրենքը, կենսաթոշակի չափը պայմանավորելով կատարված ապահովագրական վճարումներով և ապահովագրական ստաժի տևողությամբ (հոդված 40), ապահովագրական կենսաթոշակի (տարիքային, արտոնյալ պայմաններով, երկարամյա ծառայության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում, մասնակի) իրավունք է վերապահում միայն այն անձանց, ովքեր կատարել են պարտադիր կենսաթոշակային սոցիալական ապահովագրության վճարումներ։ Սասնավորապես, ապահովագրական տարիքային կենսաթոշակի իրավունքը վերապահվում է 63 տարին լրացած անձանց՝ 25 տարվա ապահովագրական ստաժի առկայության դեպքում։

Ըստ օրենքի տրամաբանության՝ կատարված ապահովագրական վճարումներով և ապահովագրական ստաժի տևողությամբ է պայմանավորվում կենսաթոշակի չափը։ Այս եզրահանգումն ուղղակիորեն բխում է օրենքի 40 հոդվածից և անուղղակիորեն՝ օրենքով ամրագրված առանձին սկզբունքներից և դրույթներից (մասնավորապես՝ օրենքի 2, 9 հոդվածներ)։

Այն դեպքում, երբ անձը զրկված է փաստացի ապահովագրական ստաժը հաստատելու հնարավորությունից, այս տրամաբանությունը խախտվում է, քանզի հնարավոր է, որ անձը փաստացիորեն կատարել է ապահովագրական վճարումներ, սակայն համապատասխան փաստաթղթեր չունենալու պատճառով զրկվում է այդ վճարումների կատարմամբ պայմանավորված չափով կենսաթոշակ ստանալու հնարավորությունից:

5. Օրենքի հիման վրա ձևավորվում է կենսաթոշակային ապահովագրության ենթակա անձանց անհատական (անձնավորված) հաշվառման տվյալների միասնական բազա:

Կենսաթոշակային սոցիալական ապահովագրության բազայի տվյալներն օգտագործվում են կենսաթոշակ նշանակելու, հաշվարկելու (վերահաշվարկելու), վճարելու համար: Օրենքի ուժի մեջ մտնելուց և նշված անհատական հաշվառման բազայի ձևավորումից հետո ապահովագրված անձի ձեռք բերած ապահովագրական ստաժը հաշվարկվում է անհատական (անձնավորված) հաշվառման տվյալների հիման վրա: Իսկ մինչ այդ ապահովագրված անձի ունեցած աշխատանքային ստաժը հաշվառվում է ապահովագրական ստաժում համապատասխան փաստաթղթերի հիման վրա: Համաձայն օրենքի 47 հոդվածի՝ այդ փաստաթղթերն են՝ աշխատանքային գրքույկը, իսկ 1992թ. հունվարից սկսած՝ նաև պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարումներ կատարելը կամ աշխատավարձ ստանալը հաստատող փաստաթուղթը: «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի կիրարկումն ապահովելու մասին» ՀՀ կառավարության 2003թ. մայիսի 29-ի թիվ 793-Ն որոշումը սահմանում է այն փաստաթղթերի ցանկը, որոնք հաստատում են ապահովագրական ստաժը՝ աշխատանքային գրքույկի բացակայության դեպքում:

Ինչպես օրենքի վիճարկվող, այնպես էլ մյուս դրույթների վերլուծությունը վկայում է, որ ապահովագրական ստաժի հաստատման խնդիր կարող է առաջանալ միայն մինչև վիճարկվող օրենքի դրույթի հիման վրա կենսաթոշակային ապահովագրության ենթակա անձանց անհատական (անձնավորված) հաշվառման տվյալների միասնական բազայի ստեղծումը ձեռք բերված ապահովագրական ստաժի կապակցությամբ:

6. Համաձայն օրենքի 12 հոդվածի՝ տարիքային կենսաթոշակի իրավունք ձեռք բերելու նախապայման է հանդիսանում 25 տարվա ա-

պահովագրական ստաժի (պահանջվող ստաժ) առկայությունը: Օրենքի 16 հոդվածի համաձայն՝ կենսաթոշակի չափը հաշվարկվում է կենսաթոշակի հիմնական և ապահովագրական մասերի գումարից:

Կենսաթոշակի ապահովագրական մասը հաշվարկվում է մինչև անձնավորված հաշվառման ներդրումը ձեռք բերված ապահովագրական ստաժի և անձնավորված հաշվառման ներդրումից հետո անհատական ապահովագրական հաշիվներում արտացոլվող՝ կենսաթոշակային ապահովագրության համար կատարված վճարումների մասին տեղեկատվության հիման վրա: Օրենքի 16 հոդվածում տրվում է կենսաթոշակը հաշվարկելու բանաձևը:

Նշված բանաձևի վերլուծությունը վկայում է, որ կենսաթոշակի չափը որոշելիս էական նշանակություն ունի ոչ միայն պահանջվող ապահովագրական ստաժը, այլև՝ փաստացի ապահովագրական ստաժը:

7. Գույքային կամ անձնական ոչ գույքային իրավունքների ծագումը, փոփոխումը կամ դադարումը կապված է որոշակի հանգամանքների հետ, որոնց օրենքը տալիս է իրավական նշանակություն (իրավաբանական փաստեր): Ապահովագրական ստաժը հանդիսանում է այն իրավաբանական փաստը, որի հիման վրա ծագում է ապահովագրական կենսաթոշակի իրավունքը: ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 34-րդ գլուխը նվիրված է իրավաբանական փաստերի հաստատման վերաբերյալ գործերի քննության կարգին: Նշված օրենսգրքի 189 հոդվածը սահմանում է այն իրավաբանական փաստերի ոչ սպառիչ ցանկը, որոնք ենթակա են դատարանի կողմից հաստատման: Այդ հոդվածի 3-րդ կետը նախատեսում է, որ դատարանը, օրենքով նախատեսված դեպքերում, քննում է իրավաբանական նշանակություն ունեցող այլ փաստեր: Ըստ քննության առարկա հանդիսացող նորմերի՝ օրենսդիրն աշխատանքային ստաժը հաստատելու իրավասությունը վերապահել է դատարանին, սակայն, միաժամանակ, վիճարկվող դրույթով այդ իրավասության իրականացումը ենթարկել է ձևական հիմքով սահմանափակումների՝ անձին զրկելով իր իրավունքի ծագման համար անհրաժեշտ իրավաբանական փաստը հաստատելու նպատակով դատարան դիմելու և դատարանին՝ իրեն օրենքով վերապահված իրավասությունն արդյունավետորեն և լիարժեքորեն իրականացնելու հնարավորությունից:

8. Օրենսդրությամբ թույլատրված է իրավաբանական փաստերը հաստատել ոչ միայն դատական կարգով, այլ նաև՝ վարչական, նոտարական կարգով և այլ մարմինների կողմից:

Վիճարկվող օրենքի 48 հոդվածը ևս նախատեսում է ապահովագրական ստաժի հաստատման վարչական կարգ: Այդ հոդվածի 5-րդ կետը, մասնավորապես, սահմանում է, որ պատերազմների, ռազմական գործողությունների, տարերային աղետների, վթարների, արհավիրքների և այլ արտակարգ իրավիճակների հետևանքով ապահովագրական ստաժը հաստատող փաստաթղթերի ձեռքբերման անհնարինության դեպքում Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունն ստեղծում է ապահովագրական ստաժ սահմանող հանձնաժողովներ, որոնց կազմի մեջ մտնում են գործադիր իշխանությունների, գործատուների, արհմիությունների կամ աշխատողների կողմից լիազորված այլ ներկայացուցիչներ: Նման հանձնաժողով ստեղծվել է ՀՀ կառավարության 2007 թվականի հունիսի 21-ի թիվ 820-Ն՝ «1988 թվականի երկրաշարժի հետևանքով Սպիտակի նախկին վարչական շրջանի տարածքի քաղաքացիների ապահովագրական ստաժը հաստատող փաստաթղթերի ձեռքբերման անհնարինության պատճառով ապահովագրական ստաժ սահմանող հանձնաժողով ստեղծելու և հանձնաժողովի աշխատակարգը հաստատելու մասին» որոշմամբ:

Օրենքի 48 հոդվածի 5-րդ կետի գործողության շրջանակը, սակայն, որոշակիորեն սահմանափակ է, այն է՝ այս դրույթն առնչվում է միայն այն դեպքերին, երբ փաստաթղթերը չեն պահպանվել այդ հոդվածում նշված արտակարգ (ֆորսմաժորային) հանգամանքների պատճառով:

Սակայն, նույնիսկ ապահովագրական ստաժի վերոհիշյալ վարչական կարգով հաստատման հնարավորության առկայությունը չպետք է անձանց զրկի իրավաբանական փաստերի հաստատման խնդրով դատարան դիմելու իրավունքից, քանզի ՀՀ Սահմանադրության 18 հոդվածը երաշխավորում է քաղաքացիների իրավունքների դատական պաշտպանության չսահմանափակվող հնարավորություն:

Մինևույն ժամանակ, հարկ է նկատել, որ, ի տարբերություն ապահովագրական ստաժի դատական կարգով հաստատման, ապահովագրական ստաժի՝ վարչական կարգով հաստատման դեպքում «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքը չի նախատեսում ապահովագրական ստաժի որևէ ժամկետային սահմանափակում, ինչը ոչ միայն չի ապահովում միևնույն հասարակական հարաբերության կարգավորման միասնականությունը, այլև անձի շահերի տեսանկյունից անհիմաստ է դարձնում արտակարգ իրավիճակների հետևանքով ապահովագրական ստաժը հաստատող փաստաթղթերի կորստի դեպքում դատական պաշտպանության իրավունքից օգտվելը:

9. «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի վիճարկվող դրույթների և դրանց հետ համակարգային առումով փոխկապակցված՝ օրենքի այլ հոդվածների ուսումնասիրությունը վկայում է, որ վիճարկվող դրույթներն առնչվում են ոչ միայն Սահմանադրության 18 հոդվածին, այլ նաև Սահմանադրության այլ հոդվածների պահանջներին: Մասնավորապես, ՀՀ Սահմանադրության 37 հոդվածը սահմանում է, որ «Յուրաքանչյուր ոք ունի ծերության, հաշմանդամության, հիվանդության, կերակրողին կորցնելու, գործազրկության և օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում սոցիալական ապահովության իրավունք: Սոցիալական ապահովության ծավալն ու ձևերը սահմանվում են օրենքով»:

Այս հոդվածի բովանդակությունից բխում է, որ ՀՀ Ազգային ժողովին է պատկանում կենսաթոշակների ծավալները և ձևերը, դրանց նշանակման պայմանները և կարգը սահմանելու լիազորությունը: Կենսաթոշակի նշանակման պայմանները բավարարելու դեպքում անձը ձեռք է բերում կենսաթոշակի իրավունք, իսկ պետության վրա դրվում է այդ իրավունքի իրականացումն ապահովելու պարտականություն: Անձին գրկելով իր ունեցած փաստացի ապահովագրական ստաժը հաստատելու հնարավորությունից, օրենսդիրն ուղղակիորեն սահմանափակում է անձի սոցիալական ապահովության իրավունքի մաս կազմող կենսաթոշակի իրավունքը: Այդ սահմանափակումը, մասնավորապես, կարող է դրսևորվել նրանում, որ հնարավորություն չունենալով ապացուցել պահանջվող ստաժը (25 տարի) գերազանցող ապահովագրական ստաժի առկայությունը՝ անձը գրկվում է ավելի շատ կենսաթոշակ ստանալու հնարավորությունից, քանզի ապահովագրական ստաժի՝ պահանջվող ստաժը գերազանցող տարիներն էական նշանակություն ունեն կենսաթոշակի չափը որոշելիս:

10. ՀՀ Սահմանադրության 14.1. հոդվածն ամրագրում է օրենքի առջև բոլորի հավասարության սկզբունքը: Այս հոդվածի պահանջներին համապատասխան պետության պոզիտիվ սահմանադրական պարտականությունն է ապահովել այնպիսի պայմաններ, որոնք նույն կարգավիճակն ունեցող անձանց հավասար հնարավորություն կտան իրացնելու, իսկ խախտման դեպքում՝ պաշտպանելու իրենց իրավունքները, հակառակ դեպքում՝ կխախտվեն ոչ միայն հավասարության, խտրականության արգելման, այլ նաև իրավունքի գերակայության և իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքները: Պետության հայեցողությունն է սահմանել կենսաթոշակի ձևերը, դրանց նշան-

նակման կարգը և պայմանները, սակայն այդ հայեցողությունն իրականացնելիս պետությունը պարտավոր է պահպանել վերոնշյալ սկզբունքները: Մինչդեռ վիճարկվող նորմերը հնարավորություն չեն տալիս այն անձանց, որոնց ապահովագրական ստաժի վերաբերյալ փաստաթղթերը բացակայում են, հավասարապես օգտվել այն իրավունքից, որից օգտվում են ապահովագրական ստաժի վերաբերյալ փաստաթուղթ ունեցող անձինք: Վիճարկվող դրույթի կիրառմամբ ձևական հիմքով (ստաժը հիմնավորող փաստաթղթերի բացակայություն) անհավասար դրություն է ստեղծվում փաստացիորեն միևնույն ապահովագրական ստաժն ունեցող անձանց միջև:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետով, 102 հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 68 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ.

1. «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 47 հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերը ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 18 և 37 հոդվածներին հակասող և անվավեր:

2. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68 հոդվածի 12-րդ մասի հիման վրա սույն որոշումը տարածել դրա ուժի մեջ մտնելուն նախորդող իրավահարաբերությունների վրա:

3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

29 հունվարի 2008 թվականի
ՍԴԴ-731

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
ՈՐՈՇՈՒՄ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական պալատը (այսուհետ՝
վճռաբեկ դատարան),

նախագահությամբ Հ. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻ

մասնակցությամբ դատավորներ Ա. ՄԿՐՏՈՒՄՅԱՆԻ

Վ. ԱԲԵԼՅԱՆԻ

Ս. ԱՆՏՈՆՅԱՆԻ

Է. ՀԱՅՐԻՅԱՆԻ

Ս. ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ

2007 թվականի մայիսի 18-ին դռնբաց դատական նիստում,
քննելով ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրա-
մի նախագահի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ քաղաքացիական գործերով վե-
րաքննիչ դատարանի 18.12.2006 թվականի վճռի դեմ՝ ըստ Նունիկ
Պետրոսյանի դիմումի՝ իրավաբանական նշանակություն ունեցող
փաստի հաստատման պահանջի մասին քաղաքացիական գործով,

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

Դիմելով դատարան՝ դիմումատուն պահանջել է հաստատել 1952-
1963 թվականների ընթացքում Ադրբեջանի Հանրապետության Չար-
դախլու գյուղում՝ որպես բանվոր աշխատած լինելու վերաբերյալ իրա-
վաբանական նշանակություն ունեցող փաստը՝ կենսաթոշակի վերա-
հաշվարկ կատարելու նպատակով:

Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի
դատարանի 20.07.2006 թվականի վճռով դիմումը մերժվել է:

Դիմումի վերաքննության փուլում դիմողը պահանջը փոփոխել է և
պահանջել հաստատել 1952-1962 թվականների ընթացքում Ադրբեջա-
նի Հանրապետության Չարդախլու գյուղում՝ որպես բանվոր, աշխա-

տած լինելու վերաբերյալ իրավաբանական նշանակություն ունեցող փաստը՝ կենսաթոշակի վերահաշվարկ կատարելու նպատակով:

ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 18.12.2006 թվականի վճռով դիմումը բավարարվել է:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրամի նախագահը:

Վճռաբեկ բողոքին պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, փաստարկները և պահանջը.

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում՝ ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Դատարանը չի կիրառել «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 47-րդ հոդվածը, որը պետք է կիրառեր:

Բողոք բերած անձը բողոքի սույն հիմքը պատճառաբանել է հետևյալ փաստարկով:

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածի համաձայն՝ տարիքային կենսաթոշակի իրավունք ունի 63 տարին լրացած անձը՝ 25 տարվա ապահովագրական ստաժի առկայության դեպքում: Նույն օրենքի 47-րդ հոդվածի համաձայն՝ պահանջվող (25 տարի) ապահովագրական ստաժի առկայության դեպքում ստաժը դատական կարգով չի հաստատվում: Դատական կարգով կարող է հաստատվել պահանջվող ստաժի պակասող մասը, սակայն 10 տարվա ստաժից ոչ ավելի:

Այսինքն՝ դատական կարգով հաստատման ենթակա է պահանջվող 25 տարվա ապահովագրական ստաժի պակասող մասը: Իսկ դիմումատուի ստաժը կազմում է 33 տարի, 8 ամիս, 16 օր: Փաստորեն պահանջվող 25 տարվա ապահովագրական ստաժն արդեն առկա է, հետևաբար դիմումատուի 1952-1963 թվականների ստաժը դատական կարգով հաստատման ենթակա չէ:

Բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 18.12.2006 թվականի վճիռը, փոփոխել այն՝ Նունիկ Պետրոսյանի դիմումը մերժել:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը.

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1) Համաձայն վճռաբեկ բողոքին կից ներկայացված Կենտրոն սոցիալական ապահովագրության տարածքային կենտրոնի 11.03.2003 թվականի հաշվարկ-կարգադրության՝ 15.09.1964 թվականից մինչև 01.10.2001 թվականն ընկած ժամանակահատվածի համար Նունիկ Պետրոսյանի ընդհանուր ապահովագրական ստաժը կազմում է 33 տարի, 8 ամիս, 16 օր:

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները.

Քննելով վճռաբեկ բողոքը նշված հիմքի սահմաններում՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ՝

Բողոքը հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

«Պետական կենսաթոշակի մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի համաձայն՝ կենսաթոշակներն ըստ տեսակների լինում են ապահովագրական և սոցիալական: Նշված օրենքի իմաստով ապահովագրական կենսաթոշակի համար պահանջվող (անհրաժեշտ) ապահովագրական ստաժը կազմում է 25 տարի:

«Պետական կենսաթոշակի մասին» ՀՀ օրենքի 47-րդ հոդվածի համաձայն՝ աշխատանքային գրքույկի կամ դրանում համապատասխան գրառումների կամ աշխատանքային ստաժը հաստատող՝ օրենսդրությամբ սահմանված այլ փաստաթղթերի բացակայության դեպքում աշխատանքային ստաժը հաստատվում է արխիվային տեղեկանքով, իսկ դրա բացակայության դեպքում՝ դատական կարգով: Պահանջվող ապահովագրական ստաժի առկայության դեպքում ստաժը դատական կարգով չի հաստատվում:

Դատական կարգով կարող է հաստատվել պահանջվող ստաժի պակասող մասը, սակայն տասը տարվա ստաժից ոչ ավելի:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 15.09.1964 թվականից մինչև 01.10.2001 թվականն ընկած ժամանակահատվածի համար Նունիկ Պետրոսյանի ընդհանուր ապահովագրական ստաժը կազմում է 33 տարի, 8 ամիս, 16 օր: Այսինքն՝ ըստ դիմումատուի կենսաթոշակային գործում առկա տվյալների, վերջինիս ապահովագրական ստաժը գերազանցում է ապահովագրական կենսաթոշակի իրավունք ունենալու համար պահանջվող 25 տարվա ապահովագրական ստաժը: Հետևաբար «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 47-րդ հոդվածի ուժով Նունիկ Պետրոսյանի 1952 թվականից մինչև 1963 թվականն ընկած ժամանակահատվածի ապահովագրական ստաժը վերականգնե-

լու պահանջի մասին դատարան ներկայացված դիմումը հատուկ վարույթի կարգով դատարանում քննության ենթակա չէ:

Համաձայն ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 1-ին կետի՝ դատարանը կարծում է գործի վարույթը, եթե վեճը ենթակա չէ դատարանում քննության:

Նույն օրենսգրքի 236-րդ հոդվածի 1-ին կետի 5-րդ ենթակետի համաձայն՝

դատական ակտերի վերանայման արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը կարծում է գործի վարույթն ամբողջովին կամ դրա մի մասը կամ առանց քննության է թողնում հայցն ամբողջությամբ կամ դրա մի մասը, եթե գործի վարույթը կարճելու կամ հայցն առանց քննության թողնելու հիմքերն ի հայտ են եկել ստորադաս դատարանում գործի քննության ժամանակ:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն բողոքի հիմքը հիմնավոր է, և դրա առկայությունը ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 226-րդ հոդվածի ուժով Վճռաբեկ բողոքը մասնակիորեն բավարարելու, այն է՝ ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 18.12.2006 թվականի վճիռը բեկանելու և քաղաքացիական գործի վարույթը կարճելու բավարար հիմք է հանդիսանում:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 236-239-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն: Բեկանել ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 18.12.2006 թվականի վճիռը և քաղաքացիական գործի վարույթը կարճել:

2. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ՝ Հ. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ
ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐ՝ Ա. ՄԿՐՏՈՒՄՅԱՆ
Վ. ԱԲԵԼՅԱՆ
Ս. ԱՆՏՈՆՅԱՆ
Է. ՀԱՅՐԻՅԱՆ
Ս. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
ՈՐՈՇՈՒՄ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական պալատը (այսուհետ՝
Վճռաբեկ դատարան)

նախագահությամբ՝ Ա. Մկրտումյանի

մասնակցությամբ դատավորներ՝ Ս. Անտոնյանի

Ս. Գյուրջյանի

Է. Հայրիյանի

Ս. Սարգսյանի

2007 թվականի նոյեմբերի 9-ին դռնբաց դատական նիստում,
քննելով Սիլվա Խաչատուրովայի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ քաղաքացիա-
կան վերաքննիչ դատարանի 14.03.2007 թվականի վճռի դեմ՝ ըստ Սիլ-
վա Խաչատուրովայի հայցի ընդդեմ «ՎՏԲ-Հայաստան բանկ» ՓԲԸ-ի
(այսուհետ՝ Բանկ), ՀՀ սոցիալական ապահովագրության հիմնադրամի
(այսուհետ՝ Հիմնադրամ) ծառայությունների վճարովի մատուցման
պայմանագիրը մասնակի անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

Դիմելով դատարան՝ հայցվորը պահանջել է անվավեր ճանաչել
Բանկի և Հիմնադրամի միջև 28.11.2001 թվականին կնքված Ծառա-
յությունների վճարովի մատուցման պայմանագրի (այսուհետ՝ Պայմա-
նագիր) 2.1 կետի «գ» ենթակետը:

Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի
դատարանի 20.12.2006 թվականի վճռով հայցը մերժվել է:

ՀՀ քաղաքացիական վերաքննիչ դատարանի (այսուհետ՝ Վե-
րաքննիչ դատարան) 14.03.2007 թվականի վճռով հայցը մերժվել է:

Սույն վճռաբեկ բողոքը ներկայացրել է Սիլվա Խաչատուրովան:

Վճռաբեկ բողոքին պատասխան է ներկայացրել Հիմնադրամը:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, փաստարկները և պահանջը.

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

1) Վերաքննիչ դատարանը սխալ է մեկնաբանել «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 55-րդ հոդվածը, չի կիրառել ՀՀ - քաղաքացիական օրենսգրքի 305-րդ, 438-րդ հոդվածները, 328-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերը, «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 82-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, որոնք պետք է կիրառեր:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ դատարանը չի հիմնավորել վճռի այն պնդումը, թե «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 55-րդ հոդվածը, համաձայն որի՝ կենսաթոշակը վճարվում է հաջորդ ամսվա ընթացքում, որևէ կապ չունի պայմանագրով սահմանված 12-օրյա ժամկետի հետ և այդ 12-օրյա ժամկետը նույնպես վերաբերում է հաջորդ ամսվան: Բացի այդ, ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 438-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պայմանագիրը պետք է համապատասխանի այն կնքելու պահին գործող օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով սահմանված՝ կողմերի համար պարտադիր կանոններին (հմպերատիվ նորմերին), իսկ իրավական ակտերով սահմանված ժամկետը որոշվում է օրացուցային տարով, ամսով, ամսաթվով կամ տարիներով, ամիսներով, շաբաթներով, օրերով կամ ժամերով հաշվարկվող որոշակի ժամանակահատվածի ավարտով:

Հետևաբար, կենսաթոշակների վճարման 12-օրյա կամ 15-օրյա ժամկետ սահմանելը չի բխում «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 55-րդ հոդվածի պահանջից:

Այսինքն՝ հիմնադրամին իրավունք վերապահված չէ ընտրություն կատարել, թե հաջորդ ամսվա ո՞ր օրերին պետք է կենսաթոշակառուն ստանա իր կենսաթոշակը:

Հիմնադրամի և Բանկի միջև 28.11.2001 թվականին կնքված պայմանագրի պահանջը՝ 30 օրացուցային օրվա ժամկետի սահմանափակման վերաբերյալ, խախտում է կենսաթոշակառուների սոցիալական իրավունքը և կենսաթոշակի գումարներն ազատ տնօրինելու սահմանադրական իրավունքը (ՀՀ Սահմանադրության 37-րդ հոդված):

2) Վերաքննիչ դատարանը կիրառել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 437-րդ հոդվածի 4-րդ մասը, որը չպետք է կիրառեր, չի կիրառել 446-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը, որոնք պետք է կիրառեր:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

Ղատարանը հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ սեփական հայեցողությամբ պայմանագրի պայմանները որոշելու իրավունքը սահմանափակված է այն դեպքերով, երբ պայմանագրի համապատասխան պայմանի բովանդակությունը սահմանվում է օրենքով:

Վերաքննիչ ղատարանը գնահատման չի արժանացրել նաև Պայմանագրի կնքման նպատակը, ինչի իրականացման պայմաններում կպարզվեր, որ Պայմանագիրը կնքվել է հօգուտ երրորդ անձի, տվյալ դեպքում՝ հօգուտ կենսաթոշակառուների:

Վերաքննիչ ղատարանը չի կիրառել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 446-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված նորմը, համաձայն որի՝ երրորդ անձի կողմից պայմանագրով իր իրավունքից օգուտվելու ցանկությունը պարտապանին հայտնելու պահից կողմերն առանց երրորդ անձի համաձայնության չեն կարող լուծել կամ փոփոխել իրենց կնքած պայմանագիրը, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ պայմանագրով:

Կողմերը պայմանագիրը փոփոխել են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 446-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջի խախտմամբ:

3) Վերաքննիչ ղատարանը չի կիրառել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 926-րդ հոդվածը, որը պետք է կիրառեր:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ ղատարանը հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ կենսաթոշակառու Սիլվա Խաչատուրովան Հիմնադրամի շահառու լինելուց զատ, միաժամանակ Բանկի ավանդատու է, և իր բանկային հաշվում եղած դրամական միջոցները տնօրինելու իրավունքները չի թույլատրվում սահմանափակել, բացի օրենքով նախատեսված դեպքերում հաշվում եղած դրամական միջոցների վրա արգելանք դնելուց կամ հաշվով գործառնությունները դադարեցնելուց՝ ինչպես ամրագրված է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 926-րդ հոդվածով:

4) Ղատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջը:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ դատարանը վճռի պատճառաբանական մասում չի հիմնավորել, թե վիճարկվող պայմանագրի 2.1 կետի «գ» ենթակետը՝ կենսաթոշակառուի կողմից կենսաթոշակը Բանկի միջոցով ստանալու իրավունքի ժամկետի սահմանափակման դրույթը որքանով է համապատասխանում ՀՀ օրենսդրության պահանջներին:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել ՀՀ քաղաքացիական վերաքննիչ դատարանի 14.03.2007 թվականի վճիռը և գործն ուղարկել նոր քննության:

2.1 Վճռաբեկ բողոքի պատասխանի հիմքերը և փաստարկները.

Բողոքի բազմաթիվ ենթադրություններն այն մասին, որ Պայմանագիրը կնքվել է ՀՀ օրենսդրության, մասնավորապես ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի պահանջների խախտմամբ և պարունակում է հայցվորի՝ կենսաթոշակը ստանալու իրավունքի ժամկետը սահմանափակող դրույթ՝ անհիմն է հետևյալ պատճառաբանությամբ:

Կենսաթոշակները և սոցիալական ծրագրերի գծով իրականացվող այլ վճարումները կատարվում են ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով և ժամկետներում, այդ թվում՝ Բանկի հետ կնքված Պայմանագրի հիման վրա: «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 55-րդ հոդվածը սահմանում է տվյալ ամսվա կենսաթոշակը հաջորդ ամսվա ընթացքում վճարելու իմպերատիվ դրույթը, որն ի կատար ածելու համար պատասխանողների միջև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի պահանջներին համապատասխան կնքվել է Պայմանագիրը:

Պայմանագրում վճարման 15-օրյա ժամկետ սահմանելիս, Հիմնադրամը, որպես վարչական մարմին, առաջնորդվել է «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ - հոդվածով իրեն վերապահված հայեցողական լիազորություններով և ընտրել հնարավոր իրավաչափ լուծումներից մեկը, այն է՝ վճարման համար սահմանել է որոշակի ժամկետ, հետևյալ նկատառումներից ելնելով՝ «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 36.2-րդ հոդվածը սահմանում է պարտադիր սոցիալական ապահովագրության բյուջեի մուտքերի աղբյուրները, որոնց թվին են դասվում պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների: «Պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարները պարտադիր սոցիալական ապահովագրության պե-

տական ծրագրերի ֆինանսավորման նպատակով ապահովադիրների կողմից պարտադիր կարգով վճարվող միջոցներն են:

Իսկ նույն օրենքի 6-րդ հոդվածը սոցիալական վճարներ կատարող տարբեր ապահովադիրների համար սահմանում է դրանք հաշվարկելու և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության բյուջե փոխանցելու տարբեր ժամկետներ, ինչը բացառում է բոլոր ապահովադիրների կողմից սոցիալական վճարները միաժամանակյա փոխանցելու հանգամանքը, ինչն էլ հանգեցնում է կենսաթոշակները և սոցիալական ծրագրերի գծով իրականացվող այլ վճարումները սահմանված ժամանակացույցին համապատասխան կատարելուն:

Ինչ վերաբերում է հայցվորի կողմից մատնանշված՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 926-րդ հոդվածին, ապա հարկ է նշել, որ այդ հոդվածի պահանջը վերաբերում է բանկային հաշվում առկա դրամական միջոցների մնացորդներին, այլ ոչ թե՝ մուտքագրման ենթակա և դեռևս չմուտքագրված գումարներին: Իսկ Պայմանագրի պահանջներին համապատասխան, առանց ավանդատուի հանձնարարականի բանկը իրավունք չունի ավանդագրել կենսաթոշակառուի կենսաթոշակի գումարը:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը.

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար եական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1) Սիլվա Խաչատուրովան 15.10.1996 թվականից հանդիսանում է ծերության կենսաթոշակառու:

2) 28.11.2001 թվականի Բանկի և Հիմնադրամի միջև կնքվել է Պայմանագիր, որի 1.1 կետի համաձայն՝ Բանկը պարտավորվել է Հիմնադրամի առաջադրանքով և վերջինիս կողմից հատկացված միջոցների հաշվին ՀՀ տարածքում իրականացնել կենսաթոշակառուներին կենսաթոշակների վճարում:

3) Բանկի և Հիմնադրամի միջև կնքվել է Համաձայնագիր (այսուհետ՝ Համաձայնագիր), որի 1.1.2 կետի համաձայն՝ Պայմանագրի 2.1 կետի «գ» ենթակետը վերաշարադրվել է հետևյալ խմբագրությամբ՝ կենսաթոշակառուներին կենսաթոշակի յուրաքանչյուր ամսվա վճարումը կատարել ֆինանսավորված գումարը «կատարողի» (Բանկի) մասնաճյուղերի ընթացիկ հաշիվներին ամրագրվելուց հետո 12 օրացուցային օրվա ընթացքում:

Վերոհիշյալ Համաձայնագրի 1.1.2-րդ կետի «դ» ենթակետի համաձայն՝ Պայմանագրի 2.1-րդ կետի «ը» ենթակետից հետո ավելացվել է «ժ» ենթակետ հետևյալ խմբագրությամբ.

"վճարումը սույն Պայմանագրով սահմանված ժամկետներում ավարտելուց հետո, ավելացած գումարները վերադարձնել «Պատվիրատուին» (Հիմնադրամին) 3 բանկային օրվա ընթացքում»:

4) Բանկի և Հիմնադրամի միջև 11.12.2006 թվականին կնքվել է Համաձայնագիր, որի 3-րդ կետով նախատեսվել է Պայմանագրի 2-րդ մասի «զ» ենթակետում «12» թիվը փոխարինել «15-ով»:

4. Վճարել դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները.

Քննելով վճարել բողոքը նշված հիմքերի սահմաններում՝ Վճարել դատարանը գտնում է, որ.

1) բողոքն առաջին հիմքով հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 55-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ամսվա կենսաթոշակը վճարվում է հաջորդ ամսվա ընթացքում՝ ըստ Հայաստանի Հանրապետությունում կենսաթոշակառուի փաստացի բնակության վայրի:

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ նույն օրենքով սահմանված տարիքային ապահովագրական կենսաթոշակի իրավունք չունեցող անձին 65 տարին լրանալու դեպքում նշանակվում է ծերության սոցիալական կենսաթոշակ:

Այսինքն, տարիքային ապահովագրական կենսաթոշակի իրավունքի բացակայությունը և անձի՝ 65 տարին լրացած լինելն այն իրավաբանական փաստերն են, որոնց առկայության պայմաններում անձի մոտ ծագում է ծերության կենսաթոշակի իրավունք, այսինքն՝ իրեն հասանելի կենսաթոշակի գումարի նկատմամբ սեփականության իրավունք:

Նման դիրքորոշում է արտահայտվել նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանի 04.10.2006 թվականի թիվ 649 որոշմամբ, որի VII կետի 2-րդ ենթակետի համաձայն՝ կենսաթոշակը, ինչպես նաև աշխատավարձը քաղաքացու վաստակած միջոցներն են և նրա սեփականությունը:

Կենսաթոշակի վճարումը սեփականատիրոջը սեփականությունը փոխանցելու միջոց է: Կենսաթոշակը սոցիալական ապահովության մի-

ջոց լինելով հանդերձ կենսաթոշակառուի սեփականությունն է: Հետևաբար, անհրաժեշտություն է ծագումն դիտարկել Պայմանագրի վիճարկվող դրույթները նաև Սահմանադրության 8-րդ և 31-րդ հոդվածների պահանջներից ելնելով, որոնցից առաջինը հռչակում է սեփականության իրավունքի ճանաչումն ու պաշտպանությունը, իսկ երկրորդը հռչակում է անձին սեփականությունից զրկելու անթույլատրելիությունը:

Այս հարցի վերաբերյալ նույնպիսի դիրքորոշում ունի նաև Եվրոպական դատարանը: Այսպես, Եվրոպական դատարանն անդրադառնալով վերոհիշյալ խնդրին արտահայտել է հետևյալ տեսակետը. Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 1-ին արձանագրության 1-ին հոդվածի առաջին մասում նախատեսված «սեփականություն» հասկացությունն ունի ինքնուրույն նշանակություն, որը չի հանգեցվում ֆիզիկական իրերի նկատմամբ սեփականության իրավունքին և որը կախված չէ ներպետական իրավունքի ձևական որակումներով: Գույքային մի շարք իրավունքներ և շահեր նույնպես կարող են դիտարկվել որպես «սեփականության իրավունք» (տե՛ս Բեյելերն ընդդեմ Իտալիայի գործով Դատարանի 05.01.2000 թվականի վճռի 100-րդ կետը):

Մեկ այլ գործով Եվրոպական դատարանը նշել է, որ գործող օրենսդրությամբ սահմանված չափով նպաստ ստանալու իրավունքը, Կոնվենցիայի 1-ին արձանագրության առաջին հոդվածի իմաստով հանդիսանում է գույքային իրավունք (տե՛ս Գայգուսուզն ընդդեմ Ավստրիայի գործով Դատարանի 31.08.1996 թվականի վճռի 41-րդ կետը):

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 55-րդ հոդվածի 1-ին մասը պետք է մեկնաբանել վերոշարադրյալի լույսի ներքո, այսինքն, ոչ թե որպես կենսաթոշակառուի՝ յուրաքանչյուր ամսվա կենսաթոշակը կոնկրետ որոշակի ժամկետում ստանալու իրավունք, այլ որպես իրավասու պետական մարմնի՝ ոչ ուշ քան մինչև տվյալ ժամկետի ավարտը կենսաթոշակի գումարը թոշակառուին վճարելու պարտականություն:

Տվյալ դեպքում, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Սիլվա Խաչատուրովան արդեն իսկ սեփականություն իրավունք ունի իրեն հասանելիք կենսաթոշակի նկատմամբ, ուստի տվյալ ձևակերպումը չի կարող մեկնաբանվել որպես Սիլվա Խաչատուրովայի պարտականությունը հենց տվյալ ամսին ստանալ հասանելիք գումարը և սահմանա-

փակել վերջինիս՝ տվյալ ժամկետն անցնելուց հետո՝ իր սեփականությունն ստանալու իրավունքը: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը ՀՀ - քաղաքացիական օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ վճռաբեկ բողոքի փաստարկն հիմնավոր է համարում:

2) բողոքը երկրորդ հիմքով անհիմն է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 446-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հօգուտ երրորդ անձի կնքված է համարում այն պայմանագիրը, որում կողմերը սահմանել են, որ պարտապանը պարտավոր է պարտավորությունը կատարել ոչ թե հօգուտ պարտատիրոջ, այլ՝ պայմանագրում նշված կամ չնշված երրորդ անձի, որն իրավունք ունի պարտապանից պահանջել իր օգտին կատարելու պարտավորությունը:

Տվյալ դեպքում Պայմանագրի առարկան ծառայություններն են, որոնք Ընկերությունը պարտավորվել է մատուցել Հիմնադրամին, ինչն արտահայտվել է Պայմանագրի 1.1 կետում, որի համաձայն՝ «Հայխնայբանկ» ՓԲԸ-ն պարտավորվել է Հիմնադրամի առաջադրանքով և վերջինիս կողմից հատկացված միջոցների հաշվին ՀՀ տարածքում իրականացնել կենսաթոշակների վճարումը կենսաթոշակառուներին:

Վերոհիշյալ նկատառումներով Պայմանագիրը չի կարող հանդիսանալ հօգուտ երրորդ անձի կնքված, քանի որ դրանով նախատեսված չէ դրույթ այն մասին, որ Պայմանագրի առարկան կազմող ծառայությունները կատարվելու են ոչ թե Հիմնադրամի օգտին, այլ՝ որևէ այլ անձի:

3) բողոքը երրորդ հիմքով անհիմն է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 926-րդ հոդվածը վերաբերում է բանկային հաշվում եղած դրամական միջոցները տնօրինելու՝ հաճախորդի իրավունքների սահմանափակման անթույլատրելիությանը և որևէ կապ չունի սույն վեճի հետ:

4) ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ վճռաբեկ բողոքի փաստարկին Վճռաբեկ դատարանը չի անդրադառնում, քանի որ բողոքում չի նշվել, թե Վերաքննիչ դատարանը որ ապացույցը չի հետազոտել գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը սույն բողոքի առաջին հիմքը հիմնավոր համարելով, դրա առկայությունը բավարար է դիտում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 226-րդ հոդվածի ուժով Վերաքննիչ դատարանի վճիռը բեկանելու համար:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 236-239-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Բեկանել ՀՀ քաղաքացիական վերաքննիչ դատարանի 14.03.2007 թվականի վճիռը և գործն ուղարկել նույն դատարան՝ այլ կազմով նոր քննության:

2. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից և ենթակա չէ բողոքարկման:

Նախագահող՝ Ա. Մկրտումյան

Դատավորներ՝ Ս. Անտոնյան

Ս. Գյուրջյան

Է. Հայրիյան

Ս. Սարգսյան

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
ՈՐՈՇՈՒՄ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ**

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական պալատը (այսուհետ՝
վճռաբեկ դատարան)

նախագահությամբ՝ Ա. Մկրտումյանի

մասնակցությամբ դատավորների՝ Ս. Անտոնյանի

Ս. Գյուրջյանի

Է. Հայրիյանի

Ս. Սարգսյանի

2007 թվականի նոյեմբերի 9-ին դռնբաց դատական նիստում,
քննելով ՀՀ սոցիալական ապահովագրության պետական հիմնադրա-
մի (այսուհետ՝ Հիմնադրամ) վճռաբեկ բողոքը ՀՀ քաղաքացիական վե-
րաքննիչ դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 19.04.2007
թվականի վճռի դեմ՝ ըստ Սարգիս Բաղդամյանի դիմումի՝ իրավաբա-
նական նշանակություն ունեցող փաստը հաստատելու պահանջի
մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

Դիմելով դատարան՝ Սարգիս Բաղդամյանը պահանջել է հաստա-
տել 1942 թվականի հունվար ամսից մինչև 1948 թվականի հունիս ամ-
սիսը Փամբակի կոլտնտեսությունում աշխատելու վերաբերյալ իրավա-
բանական նշանակություն ունեցող փաստը՝ կենսաթոշակի վերահաշ-
վարկ կատարելու նպատակով:

Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատա-
րանի 12.12.2006 թվականի վճռով դիմումը մերժվել է:

Վերաքննիչ դատարանի 19.04.2007 թվականի վճռով դիմումը բա-
վարարվել է:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Հիմնադրամը:

Վճռաբեկ բողոքին պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, փաստարկները և պահանջը.

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը չի կիրառել «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 47-րդ հոդվածը, որը պետք է կիրառեր

Բողոք բերած անձը բողոքի սույն հիմքը պատճառաբանել է հետևյալ փաստարկով:

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածի համաձայն՝ տարիքային կենսաթոշակի իրավունք ունի 63 տարին լրացած անձը՝ 25 տարվա ապահովագրական ստաժի առկայության դեպքում: Պահանջվող (25 տարի) ապահովագրական ստաժի առկայության դեպքում ստաժը դատական կարգով չի հաստատվում: Դատական կարգով կարող է հաստատվել պահանջվող ստաժի պակասող մասը, սակայն 10 տարվա ստաժից ոչ ավելի:

Այսինքն՝ դատական կարգով հաստատման ենթակա է պահանջվող 25 տարվա ապահովագրական ստաժի պակասող մասը, իսկ դիմումատուի ստաժը կազմում է 48 տարի, 11 ամիս, 24 օր: Այսինքն՝ պահանջվող 25 տարվա ապահովագրական ստաժն արդեն առկա է, հետևաբար, դիմումատուի 1942-1948 թվականների ստաժի առկայությունը դատական կարգով հաստատման ենթակա հանգամանք չէ:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել ՀՀ քաղաքացիական վերաքննիչ դատարանի 19.04.2007 թվականի վճիռը և օրինական ուժ տալ Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 12.12.2006 թվականի վճիռն:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը.

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունի հետևյալ փաստը՝

Հիմնադրամի Կենտրոն-2 տարածքային կենտրոնի 25.04.2007 թվականի հաշվարկ-կարգադրության համաձայն՝ 15.11.1954 թվականից մինչև 02.11.1998 թվականն ընկած ժամանակահատվածի համար Սարգիս Բաղդամյանի ընդհանուր ապահովագրական ստաժը կազմում է 48 տարի, 11 ամիս, 24 օր (ներկայացվել է վճռաբեկ բողոքին կից):

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները.

Քննելով վճռաբեկ բողոքը նշված հիմքի սահմաններում՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ՝ այն հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներում արդեն անդրադարձել է նշված իրավական հարցի գնահատականին (տես օրինակ՝ Նունիկ Պետրոսյանի դիմումով՝ իրավաբանական նշանակություն ունեցող փաստի հաստատման պահանջի մասին, 2007 թվականի մայիսի 18, քաղ. գործ թիվ 3-676/ՎԴ):

Սակայն կարևորելով սույն բողոքի հիմքում ընկած իրավական հարցադրումը՝ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում կրկին անդրադառնալ նշված հարցին:

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի համաձայն՝ կենսաթոշակներն ըստ տեսակների լինում են ապահովագրական և սոցիալական:

Նշված օրենքի իմաստով ապահովագրական կենսաթոշակի համար պահանջվող (անհրաժեշտ) ապահովագրական ստաժը կազմում է 25 տարի:

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 47-րդ հոդվածի համաձայն՝ աշխատանքային գրքույկի կամ դրանում համապատասխան գրառումների կամ աշխատանքային ստաժը հաստատող՝ օրենսդրությամբ սահմանված այլ փաստաթղթերի բացակայության դեպքում աշխատանքային ստաժը հաստատվում է արխիվային տեղեկանքով, իսկ դրա բացակայության դեպքում՝ դատական կարգով: Պահանջվող ապահովագրական ստաժի առկայության դեպքում ստաժը դատական կարգով չի հաստատվում:

Դատական կարգով կարող է հաստատվել պահանջվող ստաժի պակասող մասը, սակայն տասը տարվա ստաժից ոչ ավելի:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 15.11.1954 թվականից մինչև 02.11.1998 թվականն ընկած ժամանակահատվածի համար Սարգիս Բաղդամյանի ընդհանուր ապահովագրական ստաժը կազմում է 48 տարի, 11 ամիս, 24 օր: Այսինքն՝ Սարգիս Բաղդամյանի ապահովագրական ստաժը գերազանցում է ապահովագրական կենսաթոշակի իրավունք ունենալու համար պահանջվող 25 տարվա ապահովագրական ստաժը:

Յետևաբար, «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 47-րդ հոդվածի ուժով Սարգիս Բաղդամյանի 15.11.1954 թվականից մինչև 02.11.1998 թվականն ընկած ժամանակահատվածի ապահովագրական ստաժը վերականգնելու պահանջի մասին դատարան ներկայացված դիմումը հատուկ վարույթի կարգով դատարանում քննության ենթակա չէ:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը կարծում է գործի վարույթը, եթե վեճն ենթակա չէ դատարանում քննության:

Նույն օրենսգրքի 236-րդ հոդվածի 1-ին կետի 5-րդ ենթակետի համաձայն՝ դատական ակտերի վերանայման արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը կարծում է գործի վարույթն ամբողջովին կամ դրա մի մասը կամ առանց քննության է թողնում հայցն ամբողջությամբ կամ դրա մի մասը, եթե գործի վարույթը կարճելու կամ հայցն առանց քննության թողնելու հիմքերն ի հայտ են եկել ստորադաս դատարանում գործի քննության ժամանակ:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն բողոքի հիմքը հիմնավոր է և դրա առկայությունը ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 226-րդ հոդվածի ուժով Վճռաբեկ բողոքը մասնակիորեն բավարարելու, այն է՝ Վերաքննիչ դատարանի 19.04.2007 թվականի վճիռը բեկանելու և քաղաքացիական գործի վարույթը կարճելու բավարար հիմք է հանդիսանում:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ դիմումատուն զրկված չէ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի հատուկ հայցային վարույթի կանոններով իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության հնարավորությունից:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 236-239-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն: Բեկանել ՀՀ քաղաքացիական վերաքննիչ դատարանի 19.04.2007 վճիռը և քաղաքացիական գործի վարույթը կարճել:

2. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից և ենթակա չէ բողոքարկման:

Նախագահող՝ Ա. Մկրտումյան
Դատավորներ՝ Ս. Անտոնյան
Ս. Գյուրջյան
Է. Հայրիյան
Ս. Սարգսյան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
ՈՐՈՇՈՒՄ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական պալատը (այսուհետ՝
Վճռաբեկ դատարան)

նախագահությամբ Ա. ՄԿՐՏՈՒՄՅԱՆԻ

մասնակցությամբ դատավորներ Ս. ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ

Ս. ԱՆՏՈՆՅԱՆԻ

Ս. ԳՅՈՒՐՋՅԱՆԻ

Է. ՀԱՅՐԻՅԱՆԻ

2007 թվականի դեկտեմբերի 12-ին դռնբաց դատական նիստում,
քննելով ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ
քաղաքացիական վերաքննիչ դատարանի 31.07.2007 թվականի վճռի
դեմ՝ ըստ դիմումի Հովհաննես Լալայանի ընդդեմ ՀՀ գլխավոր դատա-
խազության (այսուհետ՝ Դատախազություն)՝ պաշտոնատար անձի
գործողությունները վիճարկելու պահանջի մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

Դիմելով դատարան՝ դիմումատուն խնդրել է պարտավորեցնել
Դատախազությանը երկարամյա ծառայության կենսաթոշակի գնալու
կապակցությամբ վճարել միանվագ նպաստ՝ 24 ամսվա աշխատավար-
ձի չափով:

Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ համայնքների առաջին ատյանի
դատարանի 21.12.2006 թվականի վճռով դիմումը բավարարվել է:

ՀՀ քաղաքացիական վերաքննիչ դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքն-
նիչ դատարան) 31.07.2007 թվականի վճռով դիմումը բավարարվել է:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել ՀՀ գլխավոր դատա-
խազի տեղակալը:

Վճռաբեկ բողոքին պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, փաստարկները և պահանջը.

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը սխալ է մեկնաբանել նախկին «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքի 40-րդ հոդվածը, «Կենսաթոշակային ապահովման բնագավառում Անկախ Պետությունների Համագործակցության մասնակից պետությունների իրավունքների երաշխիքների մասին» համաձայնագրի 1-ին հոդվածը:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանում է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ դատարանի 20.02.2006 թվականի թիվ 06-728 վճիռը սույն քաղաքացիական գործով նախադեպի փաստ հանդիսանալ չի կարող: Նշված վճռով հաստատված հանգամանք է այն, որ Հովհաննես Լալայանը ծառայությունից սահմանված կարգով արձակվելու պահին ունեցել է 30 տարուց ավելի ընդհանուր աշխատանքային ստաժ և օգտվում է երկարամյա ծառայության համար կենսաթոշակ ստանալու իրավունքից: Դատախազությունում Հովհաննես Լալայանի ծառայության ստաժը կազմում է 4 տարի 9 օր, հետևաբար վերջինս 24 ամսվա աշխատավարձի չափով միանվագ նպաստ ստանալու իրավունքից չի օգտվում, իսկ դիմողի ներքին գործերի մարմիններում և զինված ուժերում ծառայության ժամկետը «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքի 40-րդ հոդվածի իմաստով չի կարող միանվագ նպաստ ստանալու համար հիմք հանդիսանալ:

Վերոգրյալի հիման վրա վճռաբեկ բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 31.07.2007 թվականի վճիռը և դիմումը մերժել:

2.1. Վճռաբեկ բողոքի պատասխանում բերված փաստարկները.

Դատախազության աշխատողների նյութական և սոցիալական ապահովության վերաբերյալ իրավահարաբերությունները կարգավորվում են «Դատախազության մասին» ՀՀ նախկին օրենքի 40-րդ հոդվածով, որում հստակ շարադրված է դատախազների թոշակավորումն իրականացնելու և միանվագ նպաստը վճարելու հիմքերը, պայմանները և կարգը, ինչպես նաև միանվագ նպաստ չվճարելու հիմքերը: Օրենքում ամրագրված է, որ դատախազներին միանվագ նպաստ չի վճարվում նրանց աշխատանքից հեռացնելու դեպքում: Այլ հիմքեր նշված չեն: Երկարամյա ծառայության կենսաթոշակի գնալու կապակցությամբ Հով-

հաննես Լալայանին միանվագ նպաստ վճարելու հիմքերն ու պայմանները լիովին համապատասխանում են օրենսդրության պահանջներին:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը.

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը`

- 1) Հովհաննես Լալայանը ծառայությունից սահմանված կարգով արձակվելու պահին հանդիսացել է դատախազության աշխատակից:
- 2) Ծառայությունից սահմանված կարգով արձակվելու պահին Հովհաննես Լալայանն ունեցել է զինվորական ծառայության 30 տարուց ավելի ընդհանուր աշխատանքային ստաժ և, «Դատախազության մասին» ՀՀ նախկին օրենքի համաձայն, օգտվում է երկարամյա ծառայության կենսաթոշակ ստանալու իրավունքից:
4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

Քննելով վճռաբեկ բողոքը նշված հիմքի սահմաններում` Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոքը անհիմն է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

«Դատախազության մասին» ՀՀ նախկին օրենքի 40-րդ հոդվածի համաձայն` դատախազների և քննիչների թոշակավորումն իրականացվում է ներքին գործերի մարմիններում ծառայության անցնող ղեկավար կազմի անձանց համար կիրառվող պայմաններով, նորմերով և կարգով: Դատախազների և քննիչների աշխատանքային ստաժի կամ հաշմանդամության, ինչպես նաև առողջության կամ հաստիքային փոփոխությունների կապակցությամբ կենսաթոշակի ուղարկելու դեպքում վճարվում է միանվագ նպաստ հետևյալ կարգով`

10 տարուց պակաս աշխատանքային ստաժի դեպքում` 12 ամսվա աշխատավարձի չափով,

10-20 տարի աշխատանքային ստաժի դեպքում` 18 ամսվա աշխատավարձի չափով,

20 տարուց ավելի աշխատանքային ստաժի դեպքում` 24 ամսվա աշխատանքային չափով:

Դատախազներին և քննիչներին աշխատանքից հեռացնելու դեպքում միանվագ նպաստ չի վճարվում:

ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 20-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն`

աշխատանքային ստաժն այն ժամանակահատվածն է, որի ընթացքում քաղաքացին եղել է նույն օրենսգրքով կարգավորվող աշխատանքային հարաբերությունների մեջ, ինչպես նաև այլ ժամանակահատվածներ, որոնք նորմատիվ ակտերին կամ կոլեկտիվ պայմանագրերին համապատասխան, կարող են հաշվարկվել աշխատանքային ստաժում, որով աշխատանքային օրենսդրությունը, այլ նորմատիվ ակտերը կամ կոլեկտիվ պայմանագրերը պայմանավորում են որոշակի աշխատանքային իրավունքներ կամ աշխատանքային երաշխիքներ ու արտոնություններ: Աշխատանքային ստաժը կարող է լինել՝

1. ընդհանուր աշխատանքային ստաժ, որում հաշվարկվում է քաղաքացու՝ աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվելու ամբողջ ժամանակահատվածը, ինչպես նաև այլ ժամանակահատվածներ, որոնք թույլատրվում է հաշվարկել աշխատանքային ստաժում,
2. հատուկ աշխատանքային ստաժ, որում հաշվարկվում են այն ժամանակահատվածները, որոնց ընթացքում կատարվել է որոշակի մասնագիտությամբ աշխատանք կամ զբաղեցվել է որոշակի պաշտոն կամ կատարվել է աշխատանք աշխատանքի առանձնահատուկ պայմաններում, ինչպես նաև այլ ժամանակահատվածներ, որոնք թույլատրվում է հաշվարկել տվյալ տիպի աշխատանքային ստաժում,
3. որոշակի կազմակերպությունում կամ միևնույն գործատուի մոտ աշխատանքային ստաժ, որում հաշվարկվում է տվյալ աշխատատեղում աշխատաժամանակը, ինչպես նաև այն ժամանակահատվածները, որոնք թույլատրվում է հաշվարկել տվյալ տիպի աշխատանքային ստաժում:

ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի վերոնշյալ հոդվածով սահմանված է աշխատանքային ստաժի տեսակները, որոնց թվին են դասվում հատուկ աշխատանքային ստաժը և որոշակի կազմակերպությունում կամ միևնույն գործատուի մոտ աշխատանքային ստաժը: «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքի 40-րդ հոդվածում օգտագործվում է աշխատանքային ստաժ հասկացությունը, սակայն բացակայում է նշումն այն մասին, թե միանվագ նպաստի վճարման դեպքում աշխատանքային որ ստաժն է հաշվի առնվում:

«Դատախազության մասին» ՀՀ նախկին օրենքի 40-րդ հոդվածը մեկնաբանելիս Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում ՀՀ Սահմանադրության և «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի կարգավորումը:

Մասնավորապես, «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 86-րդ հոդվածի համաձայն՝ իրավական ակտը մեկնաբանվում է դրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությամբ՝ հաշվի առնելով օրենքի պահանջները:

«Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ նորմատիվ իրավական ակտում միևնույն հասկացությունը սահմանելիս կամ միևնույն միտքն արտահայտելիս պետք է կիրառվեն միևնույն բառերը, տերմինները կամ բառակապակցությունները՝ որոշակի հերթականությամբ: Իրավական ակտում տարբեր հասկացությունները չեն կարող օգտագործվել միևնույն տերմինով:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում «Դատախազության մասին» ՀՀ նախկին օրենքի 40-րդ հոդվածը մեկնաբանել՝ հաշվի առնելով օրենքի մյուս նորմերի պահանջները, դրա ընդունման նպատակը և կարգավորման առարկան:

«Դատախազության մասին» ՀՀ նախկին օրենքի 22-րդ հոդվածում գլխավոր դատախազի տեղակալ, Երևան քաղաքի դատախազ, մարզի դատախազ կամ համայնքի դատախազ լինելու համար պահանջվում է իրավաբանի առնվազն հինգ տարվա մասնագիտական ստաժ: «Դատախազության մասին» ՀՀ նախկին օրենքի 36-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատախազության աշխատողներին իրենց զբաղեցրած պաշտոնի և աշխատանքային ստաժի համաձայն են շնորհվում դասային աստիճաններ:

«Դատախազության մասին» ՀՀ նախկին օրենքի 40-րդ հոդվածի 13-րդ կետում օգտագործվում է թե՛ իրավաբանի մասնագիտական աշխատանքային ստաժ և թե՛ դատախազությունում ծառայության ժամկետ հասկացությունները:

Վերոնշյալից հետևում է, որ «Դատախազության մասին» ՀՀ նախկին օրենքն օգտագործում է երեք հասկացություններ՝ իրավաբանի մասնագիտական աշխատանքային ստաժ, դատախազությունում ծառայության ժամկետ և աշխատանքային ստաժ: Դրանք ունեն տարբեր իմաստ և բովանդակություն:

Այսինքն՝ այն բոլոր դեպքերում, երբ օրենսդիրը ցանկացել է նշել կոնկրետ աշխատանքային ստաժի տեսակը և դատախազության հա-

մակարգում ծառայության աշխատանքային ստաժը տարանջատել իրավաբանի մասնագիտական աշխատանքային ստաժից, ապա այդ դեպքերում օգտագործվել է աշխատանքային ստաժի համապատասխան տեսակը:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ «Դատախազության մասին» ՀՀ նախկին օրենքի 40-րդ հոդվածում կոնկրետացված չէ, թե միանվագ նպաստի վճարման դեպքում աշխատանքային որ ստաժն է հաշվի առնում և ելնելով այն հանգամանքից, որ օրենքի դրույթը պարունակում է երկիմաստություն, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն չի կարող մեկնաբանվել նեղ իմաստով, սահմանափակելով դրա կիրառության շրջանակները:

Նման եզրահանգման համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում նաև այն հանգամանքը, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ չկա համապատասխան հարաբերությունը համապարփակ կերպով կարգավորող իրավական ակտ, օրենքի ընդհանուր ձևակերպումը պետք է մեկնաբանվի հօգուտ քաղաքացու: Սույն գործի տվյալներից ակնհայտ է, որ Հովհաննես Լալայանի աշխատանքային ստաժը կազմում է 30 տարուց ավելի:

Հետևաբար, «Դատախազության մասին» ՀՀ նախկին օրենքի 40-րդ հոդվածի ուժով, Հովհաննես Լալայանը օգտվում է 24 ամսվա չափով միանվագ նպաստ ստանալու իրավունքից:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 236-239-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը մերժել: ՀՀ քաղաքացիական վերաքննիչ դատարանի 31.07.2007 թվականի վճիռը թողնել օրինական ուժի մեջ:

2. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ՝ Ա. ՄԿՐՏՈՒՄՅԱՆ
ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐ՝ Ս. ՍԱՐԳՍՅԱՆ
Ս. ԱՆՏՈՆՅԱՆ
Ս. ԳՅՈՒՐՋՅԱՆ
Է. ՀԱՅՐԻՅԱՆ

ՎԱՅԵ ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆ

ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՆՐԱՄԱՏՉԵԼԻ
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

VAHE YENGIBARYAN

SOCIAL RIGHTS

FAMILY LAW MANUAL

Խմբագիր՝
Լեզվաոճական խմբագիր՝
Տեխնիկական խմբագիր՝
Կազմի ձևավորող՝

Հրաչիկ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
Ամալյա ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Արարատ ԹՈՎՄԱՍՅԱՆ
Տիգրան ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

«Անտարես» հրատարակչատուն
Երևան 0009, Մաշտոցի պ. 50ա/1
Հեռ.՝ (+374 10) 58 10 59, 56 15 26
Հեռ./ֆաքս՝ (+374 10) 58 76 69
antares@antares.am
www.antares.am